

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**DISKRIMINACIJA ROMOV V EU IN SVETU
EVROPE**

Marija Snežna Počivavšek

Ljubljana, september 2012

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

DISKRIMINACIJA ROMOV V EU IN SVETU EVROPE

Kandidatka: Marija Snežna Počivavšek
Številka indeksa: 04038300
Študijski program: Univerzitetni študijski program Uprava prva stopnja
Mentorica: izr. prof. dr. Alenka Kuhelj

Ljubljana, september 2012

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Marija Snežna Počivavšek, študentka univerzitetnega študijskega programa Uprava prva stopnja, z vpisno številko 04038300, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: Diskriminacija Romov v EU in Svetu Evrope.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala Uršula Fujs, univerzitetna diplomirana slovenistka in magistrica znanosti.

V Ljubljani, 6. 9. 2012

Podpis avtorice:

Marija Snežna Počivavšek

POVZETEK

V Evropski uniji je romska skupnost najštevilčnejša manjšina, hkrati pa tudi najbolj diskriminirana etnična skupina. Diskriminacija se pojavlja na več področjih – tako na družbenem kot tudi na političnem, socialnem in ekonomskem področju. Z odpravo teh oblik diskriminacije se na ravni Evropske unije ukvarjajo predvsem organizacije Evropske unije ter tudi druge mednarodne organizacije, kot sta: Združeni narodi in Amnesty International. Diplomsko delo se osredotoča na diskriminacijo romske skupnosti v državah članicah Evropske unije in na programe, ki so namenjeni vključevanju Romov. Del je namenjen tudi Romom v povezavi s Svetom Evrope. Kot primera sta v delu navedene tudi Republika Slovenija, Češka, Italija, Francija, Slovaška, Madžarska.

Ključne besede: Romi, diskriminacija, Evropska unija, Svet Evrope, Republika Slovenija, Češka, Italija, Francija, Slovaška, Madžarska

SUMMARY

DISCRIMINATION AGAINST ROMA IN THE EU AND THE COUNCIL OF EUROPE

Roma people/Romani communities form the largest minority, and at the same time the most discriminated ethnic group in the European Union. Discrimination occurs on different fields: on social, and also on political and economic. Especially organizations of European Union and also other international organizations, such as United Nations and Amnesty International deal with the elimination of all forms of discrimination of Roma people on the level of European Union.

Dissertation focuses on discrimination of the Roma in the countries of the European Union and on the programs that are intended for their integration. Part is also intended for Roma in conjunction with the Council of Europe. As examples I will examine Republic of Slovenia, Czech Republic, Italy, France, Slovakia and Hungary.

Key words: Roma, discrimination, European Union, Council of Europe, Slovenia, Italy, France, Slovakia, Hungary

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA.....	iii
POVZETEK.....	v
SUMMARY.....	vi
KAZALO.....	vii
1 UVOD.....	1
2 ROMSKA SKUPNOST/MANJŠINA.....	4
2.1 Primeri prisilne sterilizacije pred Evropskim sodiščem za človekove pravice.....	5
2.2 Romi v Evropi danes.....	6
3 DISKRIMINACIJA ROMOV V EU.....	9
3.1 Obravnava diskriminacije Romov na ravni EU.....	9
3.1.1 Resolucije Evropskega parlamenta.....	9
3.2 Položaj Romov v 11 državah članicah EU.....	11
3.3 Vrste diskriminacije Romov.....	13
3.4 Boj proti diskriminaciji.....	14
3.4.1 Normativna ureditev na nadnacionalni ravni.....	14
3.4.2 Evropski vrh o Romih.....	16
3.4.3 Dekada za vključevanje Romov.....	17
3.4.4 Projekti za odpravljanje diskriminacije Romov.....	18
4 SVET EVROPE.....	21
4.1 Dokumenti, sprejeti s strani Sveta Evrope, ki se nanašajo na področje vključevanja Romov.....	21
4.2 Strasbourška deklaracija.....	22
4.3 Odpravljanje diskriminacije pri izobraževanju.....	23
4.3.1 V Evropi obstajajo primeri dobrih praks v šolstvu.....	27
4.4 Odpravljanje diskriminacije pri bivalnih razmerah.....	28
4.5 Odpravljanje diskriminacije pri zdravstvenem varstvu.....	31
4.6 Odpravljanje diskriminacije pri zaposlovanju.....	33
4.7 Srečanje županov glede Romov – za vzpostavitev medsebojnega zaupanja na najnižji ravni, Strasbourg, 2011.....	35
4.8 Druga priporočila glede izboljšanja položaja Romov.....	36
4.9 Instituciji ustanovljeni v okviru Sveta Evrope, ki se ukvarjata z vprašanjem Romov ...	38
5 PRIMERI.....	39
5.1 Republika Slovenija.....	39
5.1.1 Zgodovina Romov.....	39
5.1.2 Položaj Romov danes ali urejanje romske problematike v Sloveniji.....	39
5.1.3 Zaposlovanje.....	42
5.1.4 Izobraževanje.....	42
5.1.5 Bivalne razmere.....	44
5.1.6 Podoba Romov v medijih.....	45
5.1.7 Pomembnejše sodne odločbe povezane s položajem Romov.....	45

5.2 Češka	47
5.2.1 Položaj Romov danes	47
5.2.2 Primer pred ESČP proti Češki	51
5.2.3 Ukrepi za izboljšanje položaja Romov	52
5.3 Italija	53
5.4 Madžarska	56
5.4.1 Serija napadov na romske skupnosti v letih 2008–2009.....	57
5.4.2 Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin	58
5.4.3 Izobraževanje.....	59
5.5 Slovaška	61
5.5.1 Slovaška pred ESČP – Slovaška mora raziskati zločine proti Romom	62
5.5.2 Primer kaznivega dejanja nad Romi s strani policije	63
5.5.3 Šolstvo.....	63
5.6 Francija	63
5.6.1 Resolucija EP o izgonu Romov iz Francije.....	64
5.7 Podatki raziskave FRA za države, omenjene v 4. Poglavju	67
5.7.1 Izobraževanje.....	68
5.7.2 Zaposlovanje	69
5.7.3 Zdravstvo.....	70
5.7.4 Bivalne razmere.....	71
5.7.5 Ostali podatki	71
6 ZAKLJUČEK	73
LITERATURA IN VIRI	75

KAZALO PONAZORITEV

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Otroci, ki obiskujejo vrtec ali so deležni predšolske vzgoje	68
Grafikon 2: Otroci, stari med 7 in 15 let, ki ne obiskujejo šole	68
Grafikon 3: Mladi od 20 do 24 let, ki so dokončali splošno ali poklicno srednješolsko izobraževanje.....	68
Grafikon 4: Osebe, stare od 20 do 64 let, ki so zaposlene, brez upoštevanja samozaposlitve.....	69
Grafikon 5: Osebe, stare od 20 do 64 let, ki so se izrekle za brezposelne.....	69
Grafikon 6: Osebe, stare 16 let ali več, ki so v zadnjih petih letih iskale zaposlitev in menijo, da so pri tem bile deležne diskriminacije zaradi pripadnosti romski skupnosti	69
Grafikon 7: Osebe, stare 16 let ali več, ki so seznanjene s pravno prepovedjo diskriminacije na podlagi etnične pripadnosti glede zaposlovanja	70
Grafikon 8: Osebe, stare od 35 do 54 let, z zdravstvenimi problemi, ki otežujejo vsakodnevne dejavnosti	70
Grafikon 9: Osebe, stare 18 ali več, z zdravstvenim zavarovanjem.....	70
Grafikon 10: Povprečno število oseb na sobo	71
Grafikon 11: Osebe, ki živijo v gospodinjstvih brez vsaj ene od navedenih stvari: notranje kuhinje, notranjega stranišča, notranjega tuša ali kadi, elektrike.....	71
Grafikon 12: Osebe, živeče v gospodinjstvih, ki jih grozi revščina.....	71
Grafikon 13: Gospodinjstva, v katerih je šel vsaj eden od domačih v zadnjih 12 mesecih enkrat lačen spat.....	72
Grafikon 14: Osebe, stare 16 ali več, ki so bile v zadnjih 12 mesecih kakor koli diskriminirane zaradi pripadnosti romski skupnosti	72

KAZALO TABEL

Tabela 1: Države z največ Romi v Evropi ter število le-teh v posamezni državi	6
---	---

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

AI	Amnesty International
AIS	Amnesty International Slovenije
DZ	Državni zbor
EK	Evropska komisija
EKČP	Evropska konvencija o človekovih pravicah
EP	Evropski parlament
ERRC	European Roma Rights Center
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
EK	Evropska komisija
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights
LTP	Listina Evropske unije o temeljnih pravicah
MKORD	Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije
OZN	Organizacija Združenih narodov
OVSE-ODIHR	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi-Office for Democratic Institutions and Human Rights
PDEU	Pogodba o delovanju Evropske unije
PEU	Pogodba o Evropski uniji
REF	Roma Education Fund
SVET	Svet Evropske unije
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
ZLS	Zakon o lokalni samoupravi
ZN	Združeni narodi
ZRomS-1	Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji
ZRS	Zveza Romov Slovenije

1 UVOD

V svojem diplomskem delu bom predstavila romsko problematiko. V skladu z naslovom se bom omejila na diskriminacijo v Evropski uniji (v nadaljevanju: EU). Predmet raziskovanja bo torej romska skupnost, ki je v EU prisotna že veliko let.

Že v Pogodbi o Evropski uniji (v nadaljevanju: PEU) je jasno zapisano, da EU temelji na vrednotah spoštovanja človekovega dostojanstva, enakosti in spoštovanja človekovih pravic vključno s pravicami pripadnikov manjšin. EU je po Pogodbi o delovanju Evropske unije (v nadaljevanju: PDEU) zavezana tudi k temu, da si pri izvajanju svojih dejavnosti prizadeva za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, vere, prepričanja, invalidnosti, starosti, spolne usmerjenosti ter tudi rase in narodnosti. Še korak bližje k odpravi rasne diskriminacije se je zgodil leta 1965, ko je bila sprejeta Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. Tudi Listina EU o temeljnih pravicah (v nadaljevanju: LTP), ki prav tako prepoveduje vse oblike diskriminacije. Tudi v okviru Sveta Evrope sta bila sprejeta zelo pomembna dokumenta Evropska listina regionalnih in manjšinskih jezikov ter Okvirna konvencija Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin. Poleg tega je tudi iz poročila Parlamentarne skupščine Sveta Evrope oz leta 2002 razvidno, da se države članice zavzemajo za zagotovitev statusa narodne manjšine Romom v vsaki državi, kjer ti živijo.

Sprva so Evropejci nove priseljence, Rome, sprejeli z odprtimi rokami, saj so jim bili ti zanimivejši, zanimala jih je njihova kultura, ki je bila precej drugačna kot evropska. Kaj kmalu pa so se začeli prvi problemi in z njimi se je začela pojavljati tudi diskriminacija Romov, ki se je skozi leta stopnjevala in je kljub različnim ukrepom in pozivom za njeno odpravo prisotna še danes. Skozi leta se je Romom zgodilo veliko krivic, za katere Evropski parlament (v nadaljevanju: EP) v svoji resoluciji o Romih iz leta 2005 zahteva povrnitev narejene škode. Leta 2007 pa je bila sprejeta Deklaracija o priznanju pregona in genocida nad Romi.

Kot vidimo, se je na evropski ravni marsikaj naredilo za izboljšanje položaja Romov v EU ter njihovo vključenost, vendar se na nacionalni ravni ni zgodil neki bistvenejši premik na tem področju. Države so sicer z raznimi zakoni in drugimi pravnimi akti zapisale pravice Romov in dolžnosti različnih nacionalnih organov do Romov, vendar se v praksi ni nič bistveno spremenilo.

Diskriminacija Romov torej še zmeraj obstaja, in to kar precejšnja. Poleg Neromov diskriminirajo Rome velikokrat tudi mediji, ki s svojimi stereotipnimi mnenji, ljudi še bolj »napihujejo« proti Romom ter tako večajo trenja med Romi in Neromi. Diskriminacija se pojavlja tudi pri ustanovah, državnih in lokalnih organih. Tako so Romi diskriminirani na področju zdravstva, zavarovanja, zaposlovanja, izobraževanja in bivalnih razmerah.

Vse naštetе vrste diskriminacije pa so povod za še večje razlike in s tem vse večja trenja med Romi in večinskim prebivalstvom.

Namen diplomskega dela je predstavitev položaja Romov v EU, in to predvsem z vidika diskriminacije in kršitve najpomembnejših človekovih pravi. Navedeni so tudi vzroki, ki bi naj bili razlog za takšno položaj Romov v EU. Poleg tega so predstavljeni ukrepi, ki so namenjeni ureditvi njihovega položaja na način, da bi bile njihove človekove pravice ter tudi etnične in kulturne posebnosti spoštovane v polni meri. Posebna pozornost je posvečena predstavitvi ukrepom na ravni Evropske unije in nekaterih drugih pomembnejših mednarodnih institucij ter oceni dosedanjih ukrepov in dodatnim predlogom, ki bi bili primerni za doseg želenega cilja, torej ustrezne ureditve položaja Romov. Cilji diplomskega dela so:

- predstaviti položaj Romov,
- pojasniti oblike diskriminacije Romov,
- podrobneje predstaviti diskriminacije Romov v Republiki Sloveniji, na Češkem, Madžarskem, Slovaškem, v Italiji in Franciji,
- predstaviti programe za izboljšanje položaja Romov.

Hipoteza, ki jo v zaključku diplomskega dela na podlagi pridobljenih podatkov ovržem ali potrdim, je naslednja: Romska skupnost ostaja kljub prizadevanju institucij in posameznih skupin ter posameznikov za izboljšanje njenega položaja še naprej diskriminirana, predvsem v Jugovzhodni in Srednji Evropi. Predpostavljam, da je zelo pomembno, da Romi sami aktivno sodelujejo pri vključevanju v družbo, ter da je to problem celotne skupnosti in se ga ne sme omejiti le na posamezne države članice oziroma v državah članicah na posamezne občine. To je problem, s katerim se je treba ukvarjati na ravni celotne EU. Menim, da je bilo na ravni EU sprejetih veliko ukrepov in programov za uspešno vključevanje Romov, vendar se na nacionalni ravni to ne uveljavlja tako dobro, kot bi se lahko.

Pri izdelavi diplomskega dela sem uporabila teoretično-deskriptivno metodo:

- metodo deskripcije,
- metodo kompilacije,
- metodo klasifikacije,
- metodo komparacije,
- referenčno literaturo.

Za pridobivanje podatkov iz svetovnega spleta je bila uporabljena eksperimentalno-kavzalna metoda.

Diplomsko delo je sestavljeno iz petih poglavij. Prvemu poglavju, Uvodu, sledi poglavje Romska skupnost/manjšina, ki je sestavljeno iz dveh podpoglavij. V prvem predstavljam kratko zgodovino Romov, tako sta predstavljena priseljevanje Romov v Evropo in prvi vtis, ki so ga naredili na Evropejce. V drugem podpoglavju pa predstavim podatke o Romih v

EU danes in njihovo število. Tretje poglavje z naslovom Diskriminacija na ravni EU se deli na tri podpoglavja. V njem so predstavljeni dokumenti in normativni akti, ki urejajo položaj Romov v EU, vrste diskriminacije Romov ter evropska vrha o Romih, desetletje vključevanja Romov ter projekti glede odprave romske diskriminacije in izboljšanja položaja Romov. Četrto poglavje je posvečeno podrobnejši predstavitvi položaja Romov v Sloveniji, Italiji, Franciji, na Češkem, Madžarskem in Slovaškem. Peto poglavje je Zaključek.

2 ROMSKA SKUPNOST/MANJŠINA

»Romi si nikoli niso izmišljevali nacističnih sistemov, vojn, komunistične diktature itd., vendar pa so bili vedno največje žrtve vseh teh družbenih oblik.« (Brizani, 2000, str. 16)

Točnih podatkov o izvornem imenu Romov ni, saj je to nomadsko ljudstvo, ki prihaja iz Indije, med več letnim preseljevanjem pozabilo na svoje korenine, pisni viri o tem pa prav tako ne obstajajo. Poleg tega dodaten problem predstavljajo tudi razna poimenovanja, ki so jim jih dodelili v posameznih državah glede na njihov izgled in način življenja.

Kot lahko zasledimo v delu slovenske romologinje Pavle Štrukelj se je poimenovanje nomadskih indijskih skupine CIGAN v Evropi uveljavilo že pred več stoletji. Izraz je slabšalen pomen dobil šele v 19. stoletju in tako od takrat dalje označuje človeka, izločenega iz družbe. Kljub številnim študijam pravega izvora besede še danes ne poznamo. Nekateri romologi so mnenja, da beseda izvira iz besede »čegra«. Block ime poskuša razložiti na podlagi selitvenih poti. Tako ugotavlja, da naj bi se ime Cigan razširilo iz Bolgarije in iz Romunije ter tako preko Madžarske in Češke prišlo do Nemčije. Danes se ime Cigan uporablja v vseh jezikih v Evropi.

Pavla Štrukelj v svojem delu navaja tudi besedo ROM, ki v romščini pomeni človek in predstavlja ime za evropskega Cigana. Ime naj bi izhajalo iz hindujske besede »doma«, ki se uporablja za poimenovanje človeka, ki pripada najnižji kasti¹ v Indiji. Romi ga uporabljajo tudi, kadar mislijo na človeka svojega rodu. Ime ROM označuje pripadnost ciganskemu rodu, označuje pa tudi poročenega moškega (Štrukelj, 2004, str. 16-17).

A. Fridrich Pott je bil prvi, ki je dokazal izvor romskega jezika in na podlagi jezikovnih značilnosti ugotovil, da Romi izhajajo iz severne Indije (Štrukelj, 2004, str. 14).

Najstarejši zapisi o prisotnosti Romov v Evropi izhajajo iz jugovzhodne Evrope iz začetka 14. stoletja (Jezernik, 2006, str. 29).

Sprva so bili Romi na evropskem ozemlju naklonjeno sprejeti, ko pa se zaradi svojega nomadskega življenja niso mogli vključiti v evropski način življenja, so jih začeli imeti za prestopnike, vagabunde, brezbožnike (Brizani, 2000, str. 11). Ta položaj je poslabšala še evropska miselnost, da so temnopolti ljudje manjvredni. Dobili so tudi status sovražnikov Cerkve, deloma zato, ker so jih identificirali s Turki, deloma pa zaradi praks, kot so prerokovanje iz dlani in kart. Vse to je preraslo v diskriminacijo, preganjanje, mučenje in ubijanje.

¹ Zaprta družbena skupina z določenim položajem, odnosom do drugih takih skupin. Beseda je značilna predvsem za Indijo.

Prvi državni izdani edikti proti Romom so bili edikti Maksimilijana I. iz leta 1497, 1498 in 1500. V teh ediktih so bili Romi označeni kot turški vohuni (Fonseca, 2007, str. 247).

Med drugo svetovno vojno so nacisti Rome obravnavali kot Jude in so skušali izkoreniniti romsko skupnost (Kulturneval, 2010). V holokavstu je izginilo več milijonov Romov, veliko jih je bilo zaprtih, drugi so bili pregnani in za mnogimi se je izgubila vsakršna sled (Tancer, 1994, str. 51). Naslednje etnično »čiščenje« je povzročila vojna na Balkanu. Med to vojno so Rome v Bosni, kjer jih je živelo od tristo do petsto tisoč, pobijali skupaj z Muslimani, jih dajali v taborišča in preganjali. Po podpisu mirovnega sporazuma pa so postali nezaželeni na celotnem bosanskem ozemlju. Zadnji genocid Romov se je zgodil na Kosovu, kjer jih sedaj živi le še nekaj sto, medtem, ko jih je pred tem bilo kar nekaj deset tisoč (Kulturneval, 2010).

Romski način življenja se je že od samega začetka njihovega preseljevanja v Evropo zelo razlikoval od načina življenja Evropejcev. Skozi čas so se te razlike le še povečevale (Klopčič, 2007, str. 29). Način življenja romske skupnosti je do konca 19. stoletja veljal za nasprotje zdravega in moralnega življenja (Jezernik, 2006, str. 13).

Če pogledamo pravne vire iz zgodovine Evrope, ugotovimo, da so bili ti Romom bolj sovražni kot naklonjeni. Tedanje oblasti v evropskih državah so uporabljale različne oblike pregona, preseljevanja in celo prisilne sterilizacije romskih žensk. Tako lahko zasledimo, da so obstajali celo sezname Romov za izgon kot nezaželenih ljudi v Evropi. Prav tako je bilo obvezno popisovanje Romov (Klopčič, 2007, str. 22).

2.1 PRIMERI PRISILNE STERILIZACIJE PRED EVROPSKIM SODIŠČEM ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Evropsko sodišče za človekove pravice (v nadaljevanju: ESČP) je obravnavalo kar nekaj pritožb pritožnic romske narodnosti, ki so bile brez njihovega privoljenja sterilizirane. Zoper takšne primere prisilne sterilizacije se je ESČP v eni od sodb izrecno izreklo, saj predstavlja kršitev pravice do človekovega dostojanstva. V nadaljevanju povzemam tri pritožbe v zvezi s prisilno sterilizacijo pripadnic romske narodnosti.

Helena Ferenčíková, državljanka Češke je na ESČP podala pritožbo zoper Češko republiko zaradi opravljene prisilne sterilizacije v javni bolnišnici na Češkem ob njenem drugem porodu. V danem primeru sta pred izdajo sodbe obe strani podpisali prijateljsko poravnavo. ESČP je menilo, da poravnava temelji na spoštovanju človekovih pravic ter ni videlo potrebe po nadaljnji obravnavi podane vloge, zato je zadevo izbrisalo iz seznama odprtih zadev (ESČP, 2011).

Na ESČP se je pritožila tudi pripadnica romske skupnosti iz Slovaške, ki je bila prisilno sterilizirana v eni od slovaških bolnišnic. V podanem primeru je ESČP ugotovilo kršitev pravic opredeljenih v Evropski konvenciji o človekovih pravicah (v nadaljevanju: EKČP). ESČP je ugotovilo, da je prisilna sterilizacija skrajno nespoštljiva do človekovega

dostojanstva in da Slovaška ne izpolnjuje svojih obveznosti, da bi zagotovila vzpostavitev učinkovite zaščite reproduktivnega zdravja, zlasti kar se tiče žensk, ki so romskega porekla. Sodišče je odredilo, da mora Slovaška vlada plačati pritožnici odškodnino in je poslalo opozorilo slovaški vladi, da takšnih prisilnih sterilizacij ne sme prenašati (Center za civilne in človekove pravice, 2012). Ta primer predstavlja pomemben mejnik v boju proti prisilni sterilizaciji romskih žensk v Evropi.

Iz Slovaške prihaja še ena pritožba glede prisilne sterilizacije ženske romskega porekla. Ob drugem porodu so žensko prisilno sterilizirali v eni od javnih bolnišnic, brez njenega predhodnega soglasja ter potrditve sterilizacijske komisije. Tožeča stranka je pri tem utrpela hude zdravstvene in psihološke posledice. Sodišče je v tem primeru vlogo zavrnilo, saj pritožnica še ni izčrpala vseh domačih pravnih sredstev. V primeru, da se to zgodi, pa lahko ponovno vloži pritožbo na ESČP (ESČP, 2010).

2.2 ROMI V EVROPI DANES

V Evropi živi sedaj od 10 do 12 milijonov Romov, od katerih je večina državljanov EU (Járóka, 2010). Romi predstavljajo največjo etnično manjšino v Evropi in so prisotni v vseh 27 državah članicah (Evropska komisija (v nadaljevanju: EK), 2011).

Tabela 1: Države z največ Romi v Evropi ter število let v posamezni državi

Država	Število Romov
Bolgarija	700.000 do 800.000
Češka	250.000 do 300.000
Francija	280.000 do 340.000
Grčija	160.000 do 200.000
Nemčija	110.000 do 130.000
Madžarska	550.000 do 600.000
Makedonija	220.000 do 260.000
Romunija	1.800.000 do 2.500.000
Rusija	220.000 do 400.000
Srbija in Črna gora	400.000 do 450.000
Slovaška	480.000 do 520.000
Španija	650.000 do 800.000
Turčija	300.000 do 500.000
Združeno kraljestvo	90.000 do 120.000

Vir: Klopčič (2007, str. 35–36).

Največ Romov se nahaja v Bolgariji (približno deset odstotkov), sledi ji Romunija z osmimi odstotki, na tretjem mestu je Madžarska s sedmimi odstotki, za njo pa so Grčija, Španija in Češka z 1,5 do 2,5 odstotka (EUROPA, 2011).

Današnja Evropa ni najbolj naklonjena romski skupnosti, saj ta še zmeraj spada med najbolj diskriminirane narodne skupnosti. V EU so status etnične skupine Romom priznale le Madžarska, Avstrija in Finska, njim se pridružuje še Makedonija, ki pa ni država članica EU. Zaradi valov rasizma so Romi Srednje in Vzhodne Evrope prisiljeni v preseljevanje iz kraja v kraj. Tako morajo velikokrat v državah članicah zaprositi za politični azil, ki pa ga le poredko dobijo (Brizani, 2000, str. 17).

V Evropi je zelo poudarjeno raziskovanje položaja Romov, tako programi EU, ki so namenjeni odpravljanju predsodkov, diskriminacije in izključevanja, posvečajo posebno pozornost Romom, ki so deležni diskriminacije, rasnega nasilja in izključevanja, ter jih označujejo kar kot »socialno ranljivo skupino« (Klopčič, 2007, str. 24).

Romi so bili in ostajajo obrobna družbena skupina. Pri njih gre za težjo obliko subkulture, ki v primeru neenakopravnih odnosov z okoljem, ko manifestirajo svoja moralna vrednotenja, niso sprejemljivi za širšo okolico. Ravno to je razlog za njihovo izolacijo in nasprotja, za katera niso krivi le Romi, temveč tudi zunanje okolje (Tancer, 1994, str. 96).

Podoba Roma je v naših časih še zmeraj metafora za brezskrbno in svobodno življenje brez omejitev in prepoved stalno naseljene družbe (Jezernik, 2006, str. 13). Že v kronikah od 15. stoletja pa vse do danes lahko zasledimo, da je pojem nomadstva tesno povezan s podobo Romov, vendar lahko vidimo, da je v evropskih državah, v katerih je največji delež romske populacije, ta v veliki meri stalno naseljena (Jezernik, 2006, str. 12).

Podoba Romov, ki jo je izpostavljalo veliko avtorjev, da se jih spremembe ne dotaknejo in da kljub vsemu živijo naprej svoj način življenja, se je ohranila, ker so bili opazovalci pozorni le na njihovo odrinjenost na obrobje družbe ter s tem povezano nemoč. Če bi pogledali globlje, lahko vidimo, da Romi in njihova kultura niso bili nikoli nespremenljivi, saj so se morali, če so hoteli preživeti, prilagajati spremembam v širšem zunanjem okolju. Svojo kulturo in identiteto so privajali spremembam, jo celo opuščali in nato nazaj oživljali, vse to glede na družbeno in ekonomsko okolje (Jezernik, 2006, str. 31).

Kljub velikemu številu Romov, ki danes živijo v EU, jih je še vedno veliko diskriminiranih, zato se borijo proti gospodarski in kulturni izključenosti, proti diskriminaciji v javnem in zasebnem življenju ter za človekove pravice, ki so jim kratene (Járóka, 2010).

Ugotovitev Centralnega inštituta za raziskovanje mladih iz Leipziga iz poletja 1990 je pokazala, da je imelo v tem času kar 40 odstotkov mladih tako imenovane »tujce«, med katere spadajo tudi Romi, za »nadležne«. Temu svojo izjavo dodaja še načelnik tamkajšnje policije, ki pravi, da se tudi med policisti pojavljajo rasisti. Dodaja, da le ti niso rasistično nastrojeni proti vsem tujcem, ki pridejo v državo, vendar le do nekaterih, med katere spadajo tudi Romi (Fonseca, 2007, str. 240).

Leto 1971 je pomenilo pomembno prelomnico v življenju Romov. Tega leta je bil namreč v Londonu organiziran prvi svetovni kongres Romov. Z njim so pokazali nase in svet

opozorili na probleme, ki jih je mogoče rešiti le s pomočjo Organizacije Združenih narodov (v nadaljevanju: OZN) (Tancer, 1994, str. 52–53).

Romi po svetu 8. aprila, na obletnico svojega prvega svetovnega kongresa, praznujejo svetovni dan Romov. Na ta dan se ponuja priložnost za ozaveščanje prebivalstva glede največje narodne manjšine v Evropi ter obsega njihove socialne izključenosti (EP, 2005).

3 DISKRIMINACIJA ROMOV V EU

3.1 OBRAVNAVA DISKRIMINACIJE ROMOV NA RAVNI EU

Za ohranitev anticiganizma, ki se je ohranil vse do današnjih dni in predstavlja glavno oviro v odnosih med Romi in ostalim prebivalstvom, so krive zgodovinske okoliščine, ki so povzročile in omogočile ohranitev stereotipnih predstav o Romih (Bučar v: Klopčič, 2007, str. 16).

»Kljub sprejetim programom za integracijo Romov in pritisku mednarodne skupnosti v postopkih pridruženja EU se v novih državah članicah EU nadaljujeta segregacija in izključevanje Romov, zlasti na področju izobraževanja in bivalnih razmer.« (Klopčič, 2007, str. 87)

3.1.1 RESOLUCIJE EVROPSKEGA PARLAMENTA

EP v svoji resoluciji iz leta 2005 o položaju Romov v Evropi poziva Svet Evropske Unije (v nadaljevanju: Svet), EK in države članice ter države kandidatke, da naj razmislijo o možnosti priznavanja Romov kot evropske manjšine, države članice in države kandidatke pa poziva tudi k razvoju strategije za povečanje sodelovanja Romov na volitvah tako v pasivni kot v aktivni obliki na vseh ravneh. V resoluciji prav tako opozarja, da primanjkuje uradnih dokumentov, kar je velika ovira pri izvajanju temeljnih pravic Romov po celotni Evropi kakor tudi pri dostopu do storitev, ključnih za socialno vključevanje. EP poziva k odpravi vključevanja romskih otrok v šole s posebnim programom ter k odpravi segregacije, k izboljšanju dostopa Romov do trga dela in omogočanju dolgoročnega zaposlovanja, poziva tudi k odpravi medijske diskriminacije.

Hkrati poziva tudi EK, naj romsko vprašanje dvigne na vseevropsko raven, saj Romi živijo po vsej Evropi.

V svojem dokumentu pozdravlja oblikovanje Evropskega romskega in popotniškega foruma ter delo skupin v EP, ki se ukvarjajo z romskimi vprašanji, in hkrati priznava, da je sodelovanje s temi organi zelo pomembno za oblikovanje romske politike v Evropi (EP, 2005).

Leta 2005 je EP objavil tudi resolucijo o položaju romskih žensk v EU. V njej je zapisal, da romske ženske spadajo med najbolj ogrožene skupine in posameznice v državah članicah, državah kandidatkah in državah pristopnicah. V resoluciji EP ugotavlja, da veliko romskih žensk in deklic ni deležnih polnega spoštovanja svojih svoboščin in pravice do izbire pri vprašanjih, ki se navezujejo na najpomembnejše odločitve v njihovem življenju, ravno zaradi obstoječih patriarhalnih tradicij, ki so se ohranile v romski kulturi (EP, 2005).

O teh tradicijah, ki so ostale v romski skupnosti in za katere se Neromom zdi, da so na nek način diskriminatorne do Romov samih, sem govorila s pripadniki romske skupnosti. Večina vprašanih je mnenja, da jih to popolnoma nič ne ovira in da bi jim bilo celo nenavadno, če bi se te spremenile. Pravijo, da je to njihovo življenje, na katerega so navajeni, in da se njim stvari, ki se nam zdijo nepravilne, čudaške oziroma enostavno drugačne, zdijo popolnoma normalne in so za njih popolnoma sprejemljive (vir: lasten).

Poseben problem predstavlja tudi dejstvo, da imajo romske ženske na nekaterih območjih krajšo življenjsko dobo kot neromske ženske. Romske ženske so pogosto izključene iz zdravstvenega varstva, dostop do njega imajo le v izjemnih primerih ter v primeru poroda. V zadnjih letih so v Evropi tudi žrtve zlorab človekovih pravic, napadov na svoje telo, prisiljene so v sterilizacijo ter pogosto so tudi žrtve trgovine z ljudmi. Iz vseh teh razlogov in še mnogih drugih EP poziva k zagotavljanju dostopa romskih žensk do nujnega, osnovnega in preventivnega zdravstvenega varstva, k zagotavljanju dejanske polne enakosti romskih žensk ter k zagotovitvi stanovanjskih standardov in higiene (EP, 2005).

V raziskavi Eurobarometra je 64 odstotkov državljanov držav članic, ki so bili vključeni v raziskavo, odgovorilo, da je po njihovem mnenju diskriminacija na podlagi narodnostne pripadnosti še zmeraj razširjena. V istem dokumentu je zapisano, da so lahko zakoni učinkoviti le takrat, ko državljani poznajo svoje pravice in je njihov dostop do sodišč enostaven. EP poziva institucije EU, naj se v državah prosilkah položaj etničnih manjšin, predvsem žensk in mladoletnih pripadnikov, še naprej uporablja kot merilo za ocenjevanje pripravljenosti za pristop k EU (EP, 2007).

V resoluciji iz leta 2008 EP še zmeraj poroča o visoki stopnji diskriminacije Romov v EU. EP poudarja, da je temeljno sredstvo za boj proti socialni izključenosti, kriminalu in izkoriščanju izobrazba. Bivalne razmere, v katerih živijo Romi, ne dosegajo zadostnih standardov in ne zagotavljajo zadovoljivih sanitarij. Romi so tako nenehno žrtve prisilnih deložacij, prav tako pa jim je onemogočeno, da bi se iz teh sosesk izselili. Potrebno bi bilo rešiti problem taborov, v katerih živijo Romi in kjer ni ustreznih higienskih razmer niti varnostnih standardov, s čimer bi se preprečilo veliko nesreč na domovih, v katerih umre veliko romskih otrok.

EP v dokumentu poziva EK in države članice, da se borijo proti izkoriščanju romskih otrok, prisilnemu beračenju, njihovi odsotnosti od pouka ter slabemu ravnanju z romskimi ženskami.

Romom bi moral biti olajšan dostop do trga dela, saj bi vključitev Romov na evropski trg dela zelo koristila le-temu ter tudi evropski družbi kot celoti. Na trgu dela bi se morale povečati ekonomske možnosti za Rome, okrepi bi se morala socialni kapital ter razvoj skupnosti, zgraditi pa bi se tudi moral človeški kapital. Poziva tudi k ukrepom za spodbujanje nastajanja malih romskih podjetij in samozaposlovanja Romov. Ugotavlja se, da se velika večina Romov po končanem študiju ne vrne v svojo skupnost ali zanika svoj izvor, medtem ko tistih, ki se vrnejo v skupnost, le ta ne želi več sprejeti medse. Ravno iz

teh razlogov se priporoča priprava programov, ki bi Rome spodbujali k vrnitvi v lastno skupnost po končanem študiju, tako da bi znotraj nje poiskali zaposlitev ter poiskali zaposlitev v interesu skupnosti. Na področju zaposlovanja poziva EP vlade držav članic k oblikovanju sistema spodbud za podjetja, ki zaposlujejo Rome, med katere naj spadajo tudi davčne ugodnosti.

V obeh resolucijah se EP zavzema za to, da se države zavežejo k popravi zgodovinske krivice, storjene Romom. EP opozarja, da je holokavst nad Romi zločin, enakovreden ostalim, storjenim v okviru nacističnega režima, saj je bil cilj izbrisati Rome z zemljevida Evrope. Zato si žrtve zaslužijo popolno priznanje in ustrezno spoštovanje. Na podlagi tega je parlament v Kataloniji 27. 3. 2007 sprejel Deklaracijo o priznanju pregona in genocida nad Romi. Ravno tako so posamezne države Romom priznale pravico do odškodnine (Klopčič, 2007, str. 52–53).

Ko govorimo o vključevanju Romov v družbo, ne govorimo o enostranskem procesu, temveč o večstranskem, v katerem morajo Romi dejavno sodelovati pri odločanju v zvezi s pripravo politike za lastno socialno vključevanje. V Evropi se je v današnjih časih izoblikovala intelektualno in politično vplivna skupina izobraženih Romov, ki se zavzema za boljši položaj Romov in aktivno sodeluje pri vsem, kar se dogaja v zvezi z izboljšanjem položaja Romov na mednarodnem področju (Klopčič, 2007, str. 23).

EP v svoji resoluciji podpira ohranitev romskega jezika in kulture, saj meni, da je to vseevropska vrednota, pri tem pa ne podpira ideje »evropskega naroda« brez države, ker bi bila v tem primeru prekinjena odgovornost držav članic do Romov in s tem bi bila možnost vključevanja Romov pod velikim vprašajem. Pri vsem skupaj se zdi EP pomembno, da se spodbuja samopomoč Romov, saj naj bi bil dolgoročni cilj tega kultura neodvisnosti, in ne odvisnosti (EP, 2009).

V številnih primerih se je pokazalo, da politike, namenjene Romom, niso izboljšale njihovega položaja, zato se zainteresirane romske skupnosti poziva k aktivnemu sodelovanju pri vseh ukrepih EU in držav članic.

3.2 POLOŽAJ ROMOV V 11 DRŽAVAH ČLANICAH EU

V raziskavi so sodelovale naslednje države: Bolgarija, Češka, Francija, Grčija, Italija, Madžarska, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška in Španija. Razgovori so bili opravljeni z 22.203 Romi in neromskimi prebivalci, ki so zagotovili informacije o 84.287 članih gospodinjstev (European Union Agency for Fundamental Rights (v nadaljevanju: FRA), 2012).

Rezultati pridobljeni v zgoraj omenjeni raziskavi:

Izobraževanje:

- predšolsko vzgojo ali vrtec je povprečno obiskoval eden od dveh otrok, sodelujočih v raziskavi,
- šolo obiskuje 9 od 10 romskih otrok, ki so stari med 7 in 15 let, izjema so Bolgarija, Grčija in Romunija,
- višje sekundarno splošno ali poklicno izobraževanje dokonča le 15 odstotkov mladih Romov.

Zaposlovanje:

- plačano zaposlitev ima v povprečju manj kot eden od treh Romov,
- eden od treh anketiranih Romov je odgovoril, da je brezposeln, ostali navajajo, da gospodinjijo, so upokojeni, samozaposleni ali delovno nezmožni.

Zdravstvo:

- eden od treh anketiranih, ki so stari med 35–54 let, ima zdravstvene težave, ki mu predstavljajo oviro pri vsakodnevni dejavnosti,
- povprečno 20 odstotkov anketiranih nima zdravstvenega zavarovanja ali pa ne vejo ali so zavarovani.

Nastanitev:

- v eni sobi živita v povprečju več kot dve osebi,
- okoli 45 odstotkov anketirancev živi v gospodinjstvih, ki nimajo notranje kuhinje, notranjega stranišča, notranje prhe ter električne napeljave.

Revščina:

- okoli 90 odstotkov anketiranih živi v gospodinjstvih z ekvivalentnim dohodkom pod nacionalnim pragom revščine,
- približno 40 odstotkov je takšnih, kjer je vsaj enkrat v zadnjem mesecu nekdo šel lačen spat, ker si niso mogli privoščiti hrane.

Diskriminacija in ozaveščenost o pravicah:

- približno 50 odstotkov anketiranih je bilo v zadnjih 12 mesecih diskriminiranih zaradi svojega etničnega porekla,
- 40 odstotkov anketiranih ni seznanjenih z zakoni, ki prepovedujejo diskriminacijo pripadnikov etničnih manjšin pri iskanju zaposlitve.

3.3 VRSTE DISKRIMINACIJE ROMOV

Kljub temu, da je diskriminacija na podlagi rase in narodnostne pripadnosti v EU prepovedana (Direktiva 2000/43/ES, člen 1), je diskriminacija Romov v EU še zmeraj prisotna in kar 77 odstotkov Evropejcev meni, da biti Rom v Evropi pomeni biti prikrajšan (Europa, 2008). Ne čudi me, da misli 70 odstotkov Evropejcev tako, saj se niso sposobni vživeti v kogarkoli, najmanj v Roma. Menijo, da biti Rom v Evropi pomeni biti prikrajšan, vendar ne pomislijo, da so Romi popolnoma druga etnična skupina z drugačnim razmišljanjem, doživljanjem, z drugačnim načinom življenja. Če bi vprašali Rome, vsekakor ne bi svojega stanja opredelili s pomanjkanjem ali prikrajšanostjo! Evropejci si v svojem ozkem razmišljanju, kjer je pomembno samo "imeti", ne pa "biti", sploh ne predstavljajo bogastva svobodnega življenja. Ko pogledaš veselje in srečo v očeh romskih otrok, vsekakor ne pomisliš na prikrajšanost ali pomanjkanje. Veselje do življenja, ki sem ga videla pri obisku Indije kljub veliki revščini, mi je dalo misliti. Je res bogastvo vse? Ko smo se v ranem jutru vozili po ulicah Kalkute, sem opazovala, kako temeljito so se umivali kar pri javnem vodovodu in pri tem uživali, pa čeprav so noč prespali kar na robu ulice. Tudi Romi živijo čustveno bogato, imajo vrednote, za katere bi žrtvovali tudi življenje. Pri njih ni obupavanja in samomorov v tako visokem odstotku, kot v Evropi. Če jih želimo ukalupiti v evropske standarde, jim odvzamemo identiteto. Kakršne koli rešitve je potrebno iskati le skupaj z njimi, saj bo drugače vse le še nekaj novih rešitev na papirju, ki pa nikoli ne bodo služile svojemu namenu!

EP omenja diskriminacijo Romov v zvezi z azilom, ko so bili številni Romi, ki so iskali azil, izključeni ali se jim je celo grozilo z izgonom iz države članice gostiteljice. Diskriminacija se prav tako pojavlja na političnem področju, in sicer je romska skupnost še zmeraj premalo zastopana v vladnih in upravnih strukturah držav članic ter držav kandidat, kjer sicer predstavlja znaten delež. Prav tako se pojavljajo primeri, ko so pravosodni in policijski organi pristranski do Romov. Diskriminiranost Romov se kaže tudi pri zdravstvu in socialni varnosti, pri čemer so bile ugotovljene celo sterilizacije romskih žensk. Prav tako se pojavlja diskriminacija pri izobraževanju. Obstaja veliko primerov, ko hodijo romski otroci v posebne razrede, ločene od drugih otrok in ki imajo nižje standarde, ali so celo razporejeni v razrede za duševno prizadete. Problemi se pojavljajo tudi pri zaposlovanju ter pri sredstvih javnega obveščanja, ki slabo zastopajo Rome, hkrati pa se pojavlja negativni stereotip o Romih (EP, 2005).

Rezultati raziskave za EK kažejo, da bi se kar četrtnina Evropejcev slabo počutila, če bi imela za svojega soseda pripadnika romske skupnosti, več kot polovica anketiranih Romov pa je bila v preteklem letu vsaj enkrat diskriminirana. EK v svojem poročilu iz leta 2008 poroča, da so Romi zaradi revščine, v kateri živijo, mnogokrat diskriminirani in izključeni. Romi se zaradi izključenosti na trgu dela ter slabe izobrazbe, ki jo imajo, pogosto srečujejo z brezposelnostjo. Predvsem romske ženske imajo težave z iskanjem službe. Največkrat, če jo že dobijo, opravljajo delo na slabo plačanih delovnih mestih v nereguliranem gospodarstvu in tako ostanejo tudi brez socialnih prejemkov, pokojnine in bolniškega dopusta. Romi so diskriminirani tudi glede zdravstva in zdravstvenih storitev.

Posledica tega naj bi bila tudi krajša življenjska doba Romov v primerjavi z drugim prebivalstvom. EK ocenjuje, da je pričakovana življenjska doba Romov za 10 do 15 let krajša od ostalega prebivalstva (DECADE, 2011).

Dostop do izobraževanja Romom preprečujeta neposredna in sistemska diskriminacija ter izključevanje. Posledice tega se poznajo tudi pri življenju Romov. Večina jih je brezposelna, živijo v podstandardnih življenjskih razmerah, imajo slab dostop do zdravstvenih storitev, vse to pa skupaj ustvarja neki nepretrgan krog revščine med Romi, izključenost, ki vpliva na njihove sposobnosti za sodelovanje (FRA, 2006, str. 61).

Tudi v Nemčiji, na območju nekdanjega vzhodnega bloka, se še vedno dogaja, da se ljudje neradi odločajo za zaposlitev Romov, njihovo nastanitev ali izobraževanje (Fonseca, 2007, str. 247).

Leta 1992 je oblast v Nemčiji kljub zahtevi, da mora prosilce za azil nastaniti, preden jih deportira ali preden ti odpotujejo naprej, ob nastanitvi dvestotih romunskih Romov rekla »ni prostora« in jim s tem vzela pravico, ki jim uradno pripada (Fonseca, 2000, str. 239).

3.4 BOJ PROTI DISKRIMINACIJI

3.4.1 NORMATIVNA UREDITEV NA NADNACIONALNI RAVNI

Že PEU in PDEU² določata, da EU temelji na vrednotah spoštovanja človekovega dostojanstva, svobode, demokracije, enakosti, pravne države in spoštovanja človekovih pravic, vključno s pravicami pripadnikov manjšin. Vse te vrednote so skupne vsem državam članicam v družbi, ki jo označujejo pluralizem, nediskriminacija, strpnost, pravičnost, solidarnost ter enakost žensk in moških (PEU, člen 2) ter, da si EU pri izvajanju svojih dejavnosti prizadeva za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, rase, narodnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti in spolne usmerjenosti (PDEU, člen 10).

Leta 1965 je bila pri Generalni skupščini Združenih Narodov (v nadaljevanju: ZN) sprejeta MKORD³. Države pogodbenice obsojajo rasno diskriminacijo, zato se zavezujejo, da ne bodo z nobenim pravnim aktom ali dejansko prakso storile kakršnega koli dejanja rasne diskriminacije proti posameznim osebam, skupinam oseb ali njihovim ustanovam in da bodo skrbele za to, da bodo vsi javni organi in javne ustanove, državnega ali krajevnega značaja, ravnali tako, kakor ustreza tej zavezi. Prav tako se zavezujejo, da ne bodo omogočale, branile ali podpirale rasne diskriminacije (MKORD, člen 2). Tako imajo ljudje ne glede na raso pravico do enakega postopka pred sodišči in drugimi pravosodnimi organi, pravico do osebne varnosti in državne zaščite pred nasiljem ali telesnimi poškodbami, politične pravice, predvsem pravico voliti in biti voljen in druge državljanske

² Uradni list EU, C 83, 30. 3. 2010.

³ Uradni list SFRJ – Mednarodne pogodbe, št. 6/67.

pravice, ter pravice s področja gospodarstva, socialnega področja in kulture (MKORD, člen 5).

LTP⁴ določa, da je človekovo dostojanstvo nedotakljivo in da ga je treba varovati in spoštovati (LTP, člen 1). Prav tako prepoveduje kolektivne izgone (LTP, člen 19), določa enakost pred zakonom (LTP, člen 20), prepoveduje kakršno koli diskriminacijo na podlagi spola, rase, barve kože, etničnega ali socialnega porekla, genetskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega mnenja, pripadnosti narodnih manjšin, premoženja, rojstva, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti (LTP, člen 21) in določa zagotovitev varovanja zdravja (LTP, člen 35). To je le nekaj pomembnejših členov te listine, ki so prav tako pravice romske skupnosti na ozemlju EU.

Direktiva 2000/43/ES je namenjena določitvi okvira za boj proti diskriminaciji na podlagi narodnostne oziroma rasne pripadnosti v državah članicah ter uveljavitvi načela enakega obravnavanja v državah članicah. To načelo smernica definira kot neobstoj posredne in neposredne rasne ali narodnostne diskriminacije.

Smernica se uporablja na podlagi dodeljenih pristojnosti EU za vse osebe v javnem in zasebnem sektorju, z vključenimi javni organi. Uporablja se za zaposlovanje, poklicno usposabljanje, svetovanje, zaposlitvene in delovne razmere, vključevanje v organizacijo delavcev in delodajalcev, socialno zaščito, ki vključuje socialno in zdravstveno varstvo, dostopnost storitev, dobrin in izobraževanja. Določeno je, da lahko države članice uvedejo ali ohranijo določbe, ki so ugodnejše kot tiste, ki jih predpisuje smernica. V 13. členu smernice je določeno, da države članice določijo organe za spodbujanje enakopravnega obravnavanja oseb brez rasne ali narodnostne diskriminacije. Države članice morajo zagotoviti, da v pristojnosti omenjenih organov vključujejo določilo, da so žrtve diskriminacije deležne neodvisne pomoči pri uveljavljanju tožb zaradi pojava diskriminacije, pri čemer ne posegajo v pravice žrtev, organizacij, združenj ter drugih pravnih subjektov. Izvajati se morajo neodvisni pregledi v zvezi z diskriminacijo ter objavljanje neodvisnih poročil v zvezi z vsemi zadevami, ki so povezane s tovrstno diskriminacijo. Države članice naj bi sprejele ukrepe, ki bi zagotavljali prenehanje veljavnosti zakonov in drugih predpisov, ki niso v skladu z načelom enakopravnega obravnavanja. Države članice naj bi določile tudi sankcije, ki bi se uporabljale v primeru kršitve nacionalnih določb, sprejetih v skladu s to smernico, ter sprejeti ukrepe za zagotovitev njihove uporabe (Evropski Svet, 2000).

Za pravno varstvo Romov so ob zagotavljanju varstva manjšin kot skupin in poleg določb mednarodnih dokumentov, ki zahtevajo spoštovanje človekovih pravic brez diskriminacije, so pomembne tudi dejavnosti mednarodnih organizacij. Te si prizadevajo za odpravo socialne izključenosti, rasizma, netolerance, predsodkov ter ksenofobije (Klopčič, 2007, str. 20). Vladne in nevladne mednarodne organizacije ob normativni vlogi opravljajo tudi tiste vloge, ki jih pri obravnavanju drugih manjšin sicer opravljajo države matičnega naroda. Tako preverjajo izvajanje mednarodnih pravnih določb na notranjedržavni ravni,

⁴ Uradni list EU, C 83, 30. 3. 2010.

opozarjajo na kršitve temeljnih človekovih pravic v konkretnih primerih, sodelujejo pri izpopolnjevanju standardov za varstvo in zaščito interesov romske skupnosti v notranji zakonodaji posamezne države ter sooblikujejo dejavnosti mednarodnih organizacij, ki delujejo v smeri razvoja, sodelovanja in povezovanja na področju romske tematike (Klopčič, 2007, str. 71).

3.4.2 EVROPSKI VRH O ROMIH

Prvi evropski vrh o Romih je potekal 16. 9. 2008, in sicer kot posledica poročila EU, v katerem je bilo zapisano, da je romska skupnost še zmeraj diskriminirana ter tudi izključena s strani družbe. Evropski vrh o Romih je organizirala EK (EK, 2010). To je bil prvi takšen dogodek v zvezi z romsko tematiko na ravni EU (Baluh, 2008). Cilj evropskega vrha o Romih je bil vzpodbuditi in podpreti skupno zavezo držav članic, civilne družbe in evropskih institucij glede romske problematike (Evropa, 2008). Izključna osredotočenost na Rome je bila potrebna zato, ker je položaj Romov veliko težji kot položaj drugih etničnih skupin (Evropa, 2008).

Na njem je sodelovalo 400 udeležencev, med katerimi so bili tudi romski voditelji in aktivisti za človekove pravice. Udeleženci so se posvetili predvsem področju ozaveščenosti ljudi o potrebah Romov, odločenosti in pripravljenosti za ukrepanje ter izboljšanju življenja Romov. EK je pozvala vlade držav članic, da naredijo nekaj več za Rome predvsem glede šolanja, zaposlovanja, bivalnih razmer ter na zdravstvenem področju (EK, 2011).

Rezultat prvega evropskega vrha o Romih je bila platforma EU za vključevanje Romov. Ta vključuje aktivno sodelovanje z Romi ter izmenjave izkušenj in praks med državami članicami (EK, 2010).

Na drugem evropskem vrhu o Romih so se zbrali 8. 4. 2010 v Cordobi v Španiji (EK, 2010). V poročilu EP je izražena zaskrbljenost zaradi stopnjevanja nestrpnosti do Romov v kar nekaj državah članicah. Do ugotovitev EP, ki jih bom navedla v nadaljevanju, so pripeljale še zmeraj diskriminatorne razmere za romsko skupnost. Kot razlog navajajo hudo revščino ter socialno izključenost Romov v državah članicah, neizvajanje oziroma nepopolno upoštevanje Direktive Sveta 2000/43/ES, zavezo EU, da bo aktivno spodbujala načela enakih možnosti ter socialno vključevanje Romov, znatno povečanje protiromstva v politiki in medijih, počasen napredek v boju proti diskriminaciji Romov ter nizko zastopanje Romov v vladnih strukturah in javni upravi. Na podlagi teh razlogov je EP izrazil mnenje, da je v boju proti romski diskriminaciji potreben celovit pristop na evropski ravni. Zaradi zaskrbljenosti na ravni izobraževanja poziva države članice in EK, da zagotovijo dosledno upoštevanje predpisov o enakih možnostih, na področju bivalnih prostorov opozarja na ukrepe na stanovanjskem področju za ranljive skupine, med katere spada tudi romska skupnost, v okviru Evropskega sklada za regionalni razvoj poudarja, da so stanovanja nekakšen predpogoj za zagotovitev učinkovitega vključevanja v družbo samo. EP prav tako nagovarja institucije EU, naj vključijo romske skupnosti v proces razvoja celovite politike EU o Romih glede načrtovanja, izvajanja in nadzora. Poziva tudi

romske skupnosti k mobilizaciji, saj meni, da je lahko politika vključevanja uspešna le, če pri njej sodelujejo vse zainteresirane strani. Zaradi skrb vzbujajočega izvajanja prisilnega vračanja Romov v države Zahodnega Balkana, kjer bi se le-ti znova srečevali z diskriminacijo pri zaposlovanju, izobraževanju in zdravstvu ter ponovno srečali z brezdomstvom, je EP pozval EK, Svet in države članice, naj zagotovijo upoštevanje temeljnih pravic Romov (EP, 2010).

3.4.3 DEKADA ZA VKLJUČEVANJE ROMOV

Na podlagi konference »Romi v razširjeni Evropi: izziv za prihodnost« iz leta 2003, je bilo v deklaraciji Dekade obljubljeni, da naj bi vlade delovale v smeri odprave diskriminacije Romov ter zmanjševale nesprejemljive vrzeli med Romi in Neromi, kot je zapisano v akcijskem načrtu desetletja vključevanja Romov razglašene za obdobje med letom 2005 in 2015. V deklaraciji so se prisotni zavezali k popolnem sodelovanju in vključevanju romskih skupnosti pri doseganju nacionalnih ciljev. Prav tako so se prisotni zavezali k prikazovanju napredka ter preverjanju izkušenj pri izvajanju nacionalnih akcijskih načrtov. Deklaracija Dekade je bila podpisana v Bolgariji v Sofiji 2. februarja 2005.

Dekada je politična zaveza evropskih vlad za izboljšanje socialno-ekonomskega položaja Romov ter njihove vključenosti. To je mednarodna pobuda, ki vključuje vlade, medvladne in nevladne organizacije in tudi romsko civilno družbo, s ciljem pospešitve postopka izboljšave romskega vključevanja ter možnosti ocenjevanja napredka, ki je bil že narejen. Pod drobnogledom so predvsem področja izobraževanja, zdravja, zaposlovanja in naselitve Romov. V državah, ki sodelujejo v Dekadi, se je razvil nacionalni akcijski načrt za to desetletje od 2005 do 2015, v katerem so zastavljeni cilji in prednostna področja vključevanja Romov. V ospredje postavljajo Sklad za izobraževanje Romov, s katerim želijo izboljšati možnosti izobraževanja Romov v Jugovzhodni in Srednji Evropi. Države so se v deklaraciji zavezale, da bodo v desetletje vključile tudi nacionalne romske skupnosti, ki bodo lahko aktivno sodelovale pri izboljšanju romskega vključevanja.

Na kratko si pogledjmo nekaj nacionalnih programov držav, ki so podpisale deklaracijo. Madžarska se je v nacionalnem programu zavezala, da bo zagotovila enake možnosti vključevanja romskih otrok v javne šole. Odpravili naj bi mehanizme, ki v državi ustvarjajo in krepijo negativne izbire. Prav tako naj bi se zavzela za zagotavljanje vključevanja romskih otrok v predšolsko vzgojo. Odpravili naj bi prakso postavljanja lažnih diagnoz, da so romski otroci invalidi, in tako na nek način preprečili prisilno vključevanje teh otrok v programe šolanja s posebnim učnim programom. Vzpostavili naj bi program za otroke, ki so opustili izobraževanje na osnovni ravni. Pri izobraževanju dodatno predvidevajo razširitev alternativnih metod neformalnega izobraževanja z vzpodbujanjem uspešnosti prikrajšanih otrok v šolah in spodbujanjem vključevanja prikrajšanih mladih odraslih v javno izobraževanje ali v neformalne oblike izobraževanja. Velika želja je tudi, da bi se vedno več Romov usposobilo in izobrazilo za pedagoge in vzgojitelje v vrtcih. Na področju zaposlovanja želijo odpraviti brezposelnost med Romi, povečati število Romov, zaposlenih v javni upravi in javnih storitvah, in odpraviti diskriminacijo Romov na trgu dela.

Predvideva se tudi pospešen razvoj prikrajšanih regij z gosto poselitvijo Romov, izboljšanje v zdravstvu, lažji dostop do zdravstvenih storitev, boljše razmere ob rojstvu romskih otrok, povečanje stopnje Romov pri preventivnih pregledih ter povečanje števila Romov, strokovnjakov na zdravstvenem področju, z uvajanjem medkulturnih programov. Program vsebuje tudi načrt za vzpodbujanje delovanja institucij, ki so odgovorne za ohranjanje in predstavljanje vrednot romske kulture, spodbujanje predstavitev verodostojne podobe Romov v medijih, razširitev dostopa romske skupnosti do sodobne tehnologije in informacijske ponudbe ter spodbujanje sodelovanja Romov v tekmovalnih športih.

Tako kot Madžarska ima tudi Romunija v svoj nacionalni načrt vključene izboljšave pri izobraževanju. Želijo povečati stopnjo izobraževanja med Romi ter njihove možnosti za šolanje na sekundarni in terciarni stopnji. Načrtujejo povečanje števila zaposlenih med Romi tako v javnem kot zasebnem sektorju. Pri zdravstvu želijo v Romuniji izboljšati vključenost Romov v sistem zdravstvenega zavarovanja, izboljšati dostop do zdravstvenih storitev ter vzpodbuditi odzivanje v zdravstvu za posebne primere romske skupnosti. Prav tako so v načrtu zasnovani izboljšanje bivalnih razmer z gradnjo novih stanovanj, preprečevanje segregacije pri dostopu Romov do stanovanj ter boljši dostop do infrastrukture.

Med podpisnicami je tudi Slovaška, ki v svojem nacionalnem programu predvideva med drugim izboljšave pri izobraževanju. Izboljšati želi dosežke Romov, da bi vsi dosegli osnovno izobrazbo. Za boljše dosežke v osnovni šoli tako predvideva usposabljanje romskih otrok že pri predšolski vzgoji. Predvideva povečanje števila Romov v sekundarnem izobraževanju ter vzpodbujanje vseživljenjskega učenja Romov za krepitev njihove konkurenčnosti na trgu dela. Na področju zaposlovanja se načrtuje enakopravnost zaposlovanja Romov. Načrtujejo boljšo in učinkovitejšo rabo dejanskega zdravstvenega varstva, kar zadeva Rome, povečanje stanovanjskih standardov, boljšo dostopnost do sodobne infrastrukture ter sodobne tehnike, gradnjo novih stanovanj ter prenovo starih (DECADE, 2011).

3.4.4 PROJEKTI ZA ODPRAVLJANJE DISKRIMINACIJE ROMOV

EU je določene ukrepe za izboljšanje položaja Romov sprejela na štirih pomembnejših področjih: politika, pravice, ozaveščanje in finančna podpora. Zakonodaja EU prepoveduje diskriminacijo na podlagi narodnosti vsake osebe ali skupine, torej tudi Romov, pri zaposlovanju, izobraževanju, socialnem varstvu kakor tudi pri dostopu do stanovanj, storitev in blaga.

Kot močno orodje za izboljšanje položaja Romov je potrebno omeniti Evropski socialni sklad, ki je v letih 2000–2006 namenil okoli 275 milijonov evrov projektom, ki so bili namenjeni izključno Romom. V istem času je dodatno namenil eno milijardo evrov za ukrepe, ki so namenjeni ranljivim skupinam, med katere spadajo tudi Romi. EK skupaj z Open Society Institute organizira pripravniško shemo, v kateri sodelujejo romski

diplomanti. Tako se je EK za pet mesecev pridružilo deset mladih Romov, ki so delali kot pripravniki (Europa, 2009).

Evropska platforma za vključevanje Romov je odprt in fleksibilen proces, ki je bil na zahtevo Sveta organiziran s strani EK in predsedstva EU. Ključni akterji v tem procesu so institucije EU, nacionalne vlade, mednarodne organizacije, nevladne organizacije in strokovnjaki, ki lahko sodelujejo in ustvarijo strateške načrte za vključevanje Romov, ki se naj vključijo v programe evropske in nacionalnih politik. Platforma je sestavljena iz desetih načel, ki jih je predlagalo češko predsedstvo. Ta zagovarjajo konstruktivne, pragmatične in nediskriminatorne politike in tudi ciljno usmerjen pristop. Poudarjajo, da mora biti glavni cilj vključevanje Romov v družbo in da je treba enakost spolov v politiki ustrezno upoštevati. Pomemben del načel se nanaša na ključne dejavnike za uspeh, nanašajo pa se tudi na obstoječe instrumente EU, vključevanje lokalnih akterjev ter aktivno sodelovanje Romov pri oblikovanju in izvajanju politik. Glavno sporočilo platforme je, da se je treba oklepati politike, ki odpravlja diskriminacijo Romov in lajša njihov dostop do nastanitve, zaposlitve in izobraževanja, medtem ko se je treba politiki, ki spodbuja segregacijo, poslabšanje položaja in izključenost, močno izogibati. Tukaj ne gre za enostransko reševanje problemov romske diskriminacije s strani EU, ampak gre predvsem za odgovornost samih držav članic, da se začnejo intenzivno ukvarjati s problemom diskriminacije Romov in jo začnejo odpravljati. Podpori državam članicam pri izvajanju teh politik pa je zavezana EK. Prav to medsebojno sodelovanje, primerjalne analize, usklajevanje nacionalnih politik, medsebojno učenje ter sredstva v okviru strukturnih skladov EU je treba izkoristiti, in to dobro, za izvajanje teh politik (Europa, 2009).

Več projektov, ki so bili namenjeni izboljšanju položaja Romov na različnih področjih, je nastalo v okviru dejavnosti Pakta za stabilnost Jugovzhodne Evrope. V okviru omenjenega pakta je potekal tudi projekt Romi v procesih evropske integracije, v katerega je bila poleg Avstrije in Hrvaške vključena tudi Slovenija. Cilj projekta je bilo seznanjanje z mednarodnimi standardi in izkušnjami sosednjih držav glede oblikovanja modelov izobraževanja in usposabljanja Romov za zaposlovanje. Eden od ciljev je bila tudi krepitev že obstoječega sodelovanja ter dolgoročno oblikovanje stikov (Klopčič, 2007, str. 97).

Med projekte za izboljšanje življenja Romov spada tudi kampanja »Dosta«, katere namen je približati Nerome Romom. »Dosta« v romskem jeziku pomeni dovolj. S kampanjo želijo ustaviti predsodke in stereotipe o Romih ter jih svetu prikazati v njihovi pravi luči. »Dosta« se izvaja v več evropskih državah. Začelo se je v Albaniji, Bosni in Hercegovini, Črni gori, Srbiji in Makedoniji v letih 2006–2007. Leta 2008 sta se projektu pridružili še Moldavija in Ukrajina. V letu 2009 pa poleg Italije, Latvije in Romunije tudi Slovenija. »Dosta« je del širšega Sveta Evrope. »Dosta« se opira na ugotovitev, da Romi sicer niso popolni, vendar nihče na tem svetu ni popoln, hkrati pa so Romi evropski državljani, ki jih najdemo v skoraj vseh državah članicah Sveta Evrope, njihovo skupno število pa se vrti okoli deset milijonov, v državah Srednje in Vzhodne Evrope pa predstavljajo več kot pet odstotkov prebivalstva. Kot državljani Evrope imajo Romi prav tako kot Neromi poleg svojih nalog tudi pravice, zato je treba priznati njihovo državljanstvo in njihove človekove

pravice, in sedaj je skrajni čas, da se romski kulturi, ki je veliko prispevala k bogatenju evropske družbe, ta prispevek prizna (Dosta, 2012).

V okviru projekta »Dosta« je predvidena nagrada za občine z namenom, da se okrepi prispevek lokalnih organov pri varstvu Romov in pravic manjšine. Nagrada bo podeljena v treh od petih sodelujočih občin, v katerih so s svojo inovativnostjo in ustvarjalnostjo največ naredili za romsko vključenost (Dosta, 2007, str. 1).

V okviru omenjene kampanje je v Beogradu v maju 2007 potekalo usposabljanje regionalnih medijev. Usposabljanje je bilo osredotočeno na etično komunikacijo in poročanje ter tudi na kulturne značilnosti in tradicijo romske skupnosti. Ljudje, ki so pristojni za romska vprašanja, in tiskovni predstavniki so bili podučeni o tem, kako bolje obveščati novinarje in večinsko družbo o njihovem delu, medtem ko so novinarje usposabljali za pristop do romske problematike, kulture in tradicije brez uporabe stereotipov. Ta trening je bil pozitiven tudi zato, ker so se lahko zgradili mostovi med državami, ki sodelujejo v projektu »Dosta«, prav tako pa je bila to priložnost, da mladi romski novinarji sodelujejo z neromskimi novinarji (Dosta, 2007, str. 2).

V Tirani v Albaniji je potekal festival, na katerem sta se zvrstili dve okrogli mizi. Ena z naslovom »Vloga romske umetnosti, kulture in identitete v smeri integracije in medkulturnega dialoga« ter druga z naslovom »Prispevek romske kulture do evropske kulturne dediščine« (Dosta, 2007, str. 3).

4 SVET EVROPE

4.1 DOKUMENTI, SPREJETI S STRANI SVETA EVROPE, KI SE NANAŠAJO NA PODROČJE VKLJUČEVANJA ROMOV

Svet Evrope ima vodilno vlogo pri prizadevanjih za izboljšanje položaja Romov v Evropi. Prioritetne naloge Sveta Evrope so tako varstvo narodnih manjšin, boj proti socialni izključenosti ter boj proti rasizmu.

Svet Evrope je v okviru svojih nalog sprejel kar nekaj dokumentov, ki zajemajo tudi romsko skupnost.

Na prvem mestu je tako treba omeniti Evropsko listino regionalnih ali manjšinskih jezikov in Okvirno konvencijo Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin. Ta dokumenta združujeta jezikovno in kulturno raznolikost sodobnih družb z varstvom kulturne dediščine in zgodovinskega izročila Evrope. Ta dokumenta sta podlaga za evropski standard manjšinskega varstva, ta pa je podlaga za nacionalno varstvo kulturne raznolikosti in dediščine (Klopčič, 2007, str. 73).

V okviru Odbora ministrov Sveta Evrope so bila sprejeta številna priporočila, ki so namenjena nadzoru mehanizma, obravnavajo položaj Romov v sklopu varovanja narodnih manjšin v posamezni državi.

Priporočilo Parlamentarne skupščine Sveta Evrope št. 1557 iz leta 2002, ki obravnava položaj Romov v Evropi, se zavzema za zagotovitev statusa narodne manjšine Romom v vsaki državi, kjer ti živijo. Zagotoviti želi tudi enako obravnavanje romske manjšine kot narodne ali etične manjšine pri izobraževanju, bivalnih razmerah, zdravstvu, zaposlovanju ter dostopnosti do javnih dobrin. Romski skupnosti naj bi bilo treba zagotoviti tako individualne kot kolektivne manjšinske pravice (Klopčič, 2007, str. 76–77).

Odbor ministrov Sveta Evrope ugotavlja, da bi morala biti prioriteta naloga glede izboljšanja položaja Romov izobraževanje. Izobraževalna politika naj bi tako morala biti podkrepljena z ustreznimi sredstvi in s fleksibilnimi strukturami, ki so najpomembnejše zaradi razlik znotraj same romske skupnosti. Pozornost naj bi bilo treba nameniti predvsem komunikaciji z romskimi starši, če ne gre drugače, tudi s pomočniki.

Iz Priporočila Parlamentarne skupščine Sveta Evrope iz leta 2002 o pravnem položaju Romov v Evropi je prav tako razvidno zavzemanje za zagotovitev enake obravnave romske skupnosti kot etnične in narodne manjšine pri izobraževanju, bivalnih razmerah, dostopu do zdravstva in zaposlovanju. Priporočeno je tudi, naj države članice namenijo posebno pozornost zagotavljanju možnosti vključevanja Romov na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja (Klopčič, 2007, str. 50).

4.2 STRASBOURŠKA DEKLARACIJA

Visoko srečanje Sveta Evrope v zvezi z Romi je potekalo 20. oktobra 2010 v Strasbourgu, kjer je bila podpisana Strasbourska deklaracija. Države članice Sveta Evrope so Strasboursko deklaracijo sprejele na podlagi naslednjih ugotovitev:

- Romi so v veliko delih Evrope še zmeraj marginalizirani, tako družbeno kot gospodarsko. S tem se Romom kratijo človekove pravice, kar zanje pomeni dodatno oviro pri sodelovanju v družbi ter širi predsodke.
- Glavna odgovornost za vzpodbujanje vključevanja Romov je seveda na državah članicah, vendar se pa Romi soočajo tudi z čezmejnimi problemi, kar pa pomeni potrebo po vseevropskem odzivu.
- Pomembno je tudi aktivno sodelovanje Romov samih.

Države v deklaraciji potrjujejo:

- da se vsi ljudje rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in pravice,
- zavezanost k človekovem dostojanstvu in varstvu človekovih pravic za vse osebe,
- sklicevanje na temeljne vrednote, norme, standarde demokracije, človekove pravice in pravno državo, ki morajo usmerjati ukrepe na vseh ravneh,
- zavezanost k spodbujanju socialne vključenosti ter ustvarjanje pogojev za učinkovito uresničevanje državljanskih pravic in odgovornosti s strani vsakega posameznika.

Ob upoštevanju, da proces vključevanja Romov prispeva k socialni koheziji, demokratični stabilnosti in sprejemanju značilnosti, da mora vsak pri uresničevanju svojih pravic in svoboščin spoštovati nacionalno zakonodajo in pravice drugih, obsojajoč rasizem in sovražni govor proti Romom zlasti v javnem in političnem diskurzu, sklicujoče na obveznosti držav pogodbenic na vse ustrezne pravne instrumente Sveta Evrope, ki so jih ratificirale, na zavezanost načelom strpnosti in nediskriminacije ter z ozirom na pobude, dejavnosti in programe, ki jih države članice že izvajajo, katerih cilj je popolna vključenost Romov so države članice sprejele naslednji seznam prednostnih nalog, ki naj služijo kot vodilo za bolj ciljno usmerjanje in bolj dosledna prizadevanja na vseh ravneh, vključno z aktivnim sodelovanjem Romov.

Prednostne naloge, določene v deklaraciji, so:

- sprejetje in učinkovito izvajanje protidiskriminatorne zakonodaje ter kazenske zakonodaje zoper rasno motivirana kazenska dejanja,
- zagotovitev državljanstva ter dostopa do identifikacijskih dokumentov,

- vzpostavitev učinkovitih ukrepov za spoštovanje, varovanje in spodbujanje enakopravnosti spolov romskih deklet in žensk tako v romskih skupnosti kot v družbi kot celoti,
- odprava škodljivih praks v zvezi z prisilno sterilizacijo romskih žensk ter podobnih zadev,
- spodbujanje učinkovitih ukrepov za enako obravnavanje in pravice otrok, sploh kar se tiče izobraževanja,
- spodbujanje aktivnega in učinkovitega sodelovanja Romov v družbenem, političnem in državljskem življenju,
- zagotovitev enakega in učinkovitega dostopa do pravosodnega sistema,
- zagotovitev pravočasne in učinkovite preiskave in ustreznih pravnih postopkov v primeru domnevnega rasnega nasilja,
- zagotovitev ustreznega in ciljnega izobraževanja pravosodnih in policijskih služb,
- boriti se proti trgovini z ljudmi – romske ženske in otroci so pogosto žrtve tega,
- okrepitev prizadevanj za opravo sovražnih govorov – spodbujanje medijev ravnati odgovorno in pošteno z romskimi vprašanji ter vzdržnost negativnih stereotipov,
- razmisliti o vstopu v kampanjo Sveta Evrope in EK »Dosta!«,
- zagotoviti učinkovit in enak dostop do izobraževanja vključno s predšolsko vzgojo ter možnosti pomočnikov in mediatorjev,
- zagotavljanje enakih možnosti Romov do zaposlitve in poklicnega usposabljanja,
- zagotavljanje enakega dostopa Romov do zdravstvenega sistema,
- sprejetje ustreznih ukrepov za izboljšanje bivalnih razmer Romov – enak dostop do stanovanja in nastanitvenih storitev,
- učinkovit dostop do sodnega varstva v primeru izselitve,
- zagotovitev ustrezne nastanitve za mobilne in pol-mobilne Rome,
- spodbujanje znanja, kulture, zgodovine in jezika Romov kadar je to potrebno,
- zagotovitev tesnega sodelovanja z romskimi skupnostmi na vseh ravneh,
- zagotavljanje usmerjenega, trajnostnega in učinkovitega sodelovanja v zvezi z Romi na vseevropski ravni,
- spodbujanje tesnega sodelovanja med državami članicami in drugimi mednarodnimi organizacijami,
- spodbujanje držav članic, da uporabijo usklajen pristop k obravnavanju vprašanj romske skupnosti (Svet Evrope, 2010).

4.3 ODPRAVLJANJE DISKRIMINACIJE PRI IZOBRAŽEVANJU

Glede segregacije romskih otrok evropski Center za pravice Romov v svoji študiji na področju izobraževanja ugotavlja, da so za to v večini primerov krivi rasni predsodki, k čemur svoje dodajajo starši neromskih otrok, ki ne dovolijo, da bi njihovi otroci obiskovali

pouk skupaj z romskimi otroki. Pri izobraževanju so med možnimi izboljšavami navedene dodatne učne ure, spodbujanje motivacije ter sodelovanje staršev, ki naj prispevajo k boljši integraciji romskih otrok (Klopčič, 2007, str. 57–58).

Amnesty International (v nadaljevanju: AI) je zelo zaskrbljena, da češki organi še štiri leta po sodbi ESČP v zadevi D.H. in drugi⁵ niso uspeli rešiti problema sistemske diskriminacije romskih otrok pri izobraževanju (AI, 2012). V tej zadevi je Evropski center za pravice Romov dokazal, da je možnost, da je romski otrok vključen v posebno šolo, 27-krat večja kot pri neromskem otroku. ESČP je v zadevi ugotovilo, da gre za rasno segregacijo, ki pomeni kršitev Evropske konvencije (ESČP, 2008). V sodbi je ESČP razsodilo, da je sistem izobraževanja romskih otrok ogrozil njihov razvoj in možnost zaposlitve. Po navedbah češkega šolskega inšpektorata se romski otroci leta 2010 še zmeraj srečujejo s tem, da so poslani v šole za otroke z blagimi motnjami v duševnem razvoju. Problem diskriminacije Romov na področju izobraževanja naj bi rešil nacionalni akcijski načrt za inkluzivno izobraževanje, ki je bil sprejet marca 2012, vendar AI ugotavlja, da izvajanje tega načrta v zadnjih dvanajstih mesecih ni bilo uspešno. Na to se je odzval tudi komisar za človekove pravice Sveta Evrope z ugotovitvijo, da je segregacija romskih otrok na Češkem razširjena in zakoreninjena, prav tako je nadaljevanje te diskriminacije pa je opazil tudi odbor ZN za človekove pravice, Odbor za odpravo rasne diskriminacije je tudi izrazil zaskrbljenost in pozval Češko k sprejetju konkretnih ukrepov za zagotovitev učinkovite odprave segregacije romskih otrok na področju izobraževanja ter s tem zagotovitev polne pravice do uživanja pravic pri izobraževanju (AI, 2012).

Odbor ministrov Sveta Evrope ugotavlja, da so problemi, kot so nepismenost, izostajanje romskih otrok od pouka, nizka stopnja izobrazbe ter nizko število romskih otrok, ki končajo osnovno šolo in ki povečujejo kulturno in socialno izključenost posledica dolgoletnih izobraževalnih politik, ki so privedle do segregacije oziroma asimilacije romskih otrok.

Samo izobraževanje romskih otrok naj bi morala biti prednostna naloga nacionalnih politik, te pa naj bi morale biti podprte tudi z izobraževanjem odraslih Romov ter politiko poklicnega izobraževanja.

Področje izobraževanja Romov je povezano z marsikaterimi drugimi dejavniki ter predpogoji za uspešno izobraževanje, kamor spadajo gospodarske, socialni in kulturne razmere ter boj proti diskriminaciji in rasizmu.

Svet Evrope naroča, naj se naredijo nacionalni programi izobraževanja Romov na podlagi naslednjih načel:

- Strukture

⁵ Povzetek sodbe bo podan v podpoglavju z naslovom Češka, saj primer prihaja iz te države.

1. Poleg same izobraževalne politike za romske otroke so potrebna tudi ustrezna sredstva ter prožne strukture, ki bi olajšale možnost izobraževanja tistim Romom, ki živijo potujoče življenje. Tako bi jim morali omogočiti izobraževanje na daljavo in poskrbeti za temu primerno tehnologijo,
2. potrebno je boljše usklajevanje mednarodnih, nacionalnih, regionalnih in lokalnih ravni,
3. večja dovednost ministrstev za izobraževanje za vprašanja izobraževanja romskih otrok,
4. potreba po razvoju predšolske vzgoje za romske otroke ter povečanje dostopnosti le te Romom,
5. posebna pozornost mora biti namenjena komunikaciji s starši, možnost mediatorjev,
6. informiranje in osveščanje staršev romskih otrok o nujnosti izobraževanja ter podporah, ki jih lahko dobijo od občin,
7. medsebojno razumevanje med šolami in starši,
8. vzpostavitev ustreznih struktur, da se preko pozitivnih ukrepov vzpostavijo enake možnosti izobraževanja,
9. države članice so pozvane k zagotovitvi potrebnih sredstev za zagotovitev zgoraj navedenih načel ter odpravi neenakosti med romskimi in neromskimi otroci.

- Učni načrti in učno gradivo

1. Ti naj bi bili oblikovani tako, da upoštevajo kulturne identitete romskih otrok,
2. uvedba romske kulture in zgodovine v izobraževalno gradivo,
3. spodbujanje razvoja učnega gradiva o zgodovini, kulturi in jeziku romske skupnosti,
4. države članice morajo zagotoviti, da ne bo prišlo do ustanovitve samostojnega učnega načrta, ki bi lahko pomenil ustanovitev ločenih razredov,
5. zagotovitev učnega gradiva, ki temelji na dobrih praksah in je pomoč učiteljem pri vsakodnevem delu z romskimi otroki,
6. v državah, kjer se govori romskih jezik, mora biti v šolah možnost učenja tega maternega jezika.

- Zaposlovanje in usposabljanje učiteljev

1. Bodoči učitelji morajo biti deležni specifičnega znanja in usposabljanja, ki jim bo pomagalo bolje razumeti romske otroke,
2. izobraževanje romskih otrok mora biti sestavni del splošnega izobraževalnega sistema,
3. aktivno sodelovanje romskih skupnosti pri pripravi izobraževalnih programov ter vključenost v zagotavljanje informacij bodočim učiteljem,
4. podpora usposabljanja in zaposlovanja učiteljev, ki so pripadniki romske skupnosti.

Parlamentarna skupščina Sveta Evrope določa naslednja priporočila na področju izobraževanja romskih otrok:

1. potrebno bi bilo razširiti že obstoječe programe za izobraževanje učiteljev, ki so pripadniki romske skupnosti,
2. poseben poudarek mora biti tudi na izobraževanju mater in žensk skupaj z njihovimi otroki,
3. spodbujanje nadarjenih mladih Romov, da bi delovali kot posredniki za tiste manj nadarjene,
4. spodbujanje staršev romskih otrok, da bi jih bolj pogosto pošiljali v vrtce, šole,
5. najem učiteljev, pripadnikov romske skupnosti, predvsem na območjih z velikim številom Romov,
6. posvečanje posebne pozornosti pojavom diskriminacije na področju izobraževanja Romov.

Med šestimi splošnimi pogoji, za katere parlamentarna skupščina Sveta Evrope poziva države članice, naj jih upoštevajo, je tudi zagotovitev sodelovanja romskih učencev na vseh stopnjah izobraževanja od vrtca pa vse do univerze ter ukinitve vseh praks, ki bi ločevale šolanje romskih otrok z neromskimi. Predvsem pa ukinitve pošiljanja romskih otrok v šole oziroma razrede za duševno prizadete otroke (ESČP, 2007).

Tudi Odbor ministrov Sveta Evrope v svojem Priporočilu CM / Rec (2009) 4 določa državam članicam spremembe na področju izobraževanja romskih otrok in otrok potujočih skupin v Evropi.

Načela politike:

- zagotovitev nediskriminatornega dostopa do kakovostnega izobraževanja,
- prožnost strukture in ustrezna sredstva za prilagoditev raznolikostim romske skupnosti,
- zagotovitev pravnih ukrepov proti segregaciji,
- ustrezno izobraževanje pedagoških delavcev,
- informiranost staršev,
- zagotovitev dostopa do vseh izobraževalnih ravni,
- učinkovito usklajevanje izobraževalnih politik z politikami drugih področij,
- vzpostavitev postopka ocenjevanja, ne za vpis v posebne šole, vendar za olajšan dostop do šolanja.

Strukture:

- spodbujanje udeležbe predšolske vzgoje,
- olajšan dostop do obveznega državljanstva ter vpeljava enakih meril kot za večinsko prebivalstvo,
- podpreti in prilagoditi dostop do poklicnega usposabljanja,

- vključevanje staršev v vzgojno – izobraževalne dejavnosti z namenom izboljšati medsebojno razumevanje,
- pridobitev mediatorjev ali pomočnikov.

Učni načrt, gradivo in usposabljanje učiteljev:

- vključitev romske kulture in zgodovine v učni načrt,
- načrti in učni pripomočki v romskem jeziku,
- usposabljanje učiteljev glede medkulturnega izobraževanja,
- sprejetje in razširitev dobrih praks (Svet Evrope, 2009).

V okviru predsedovanja Slovenije Svetu Evrope je Zavod Republike Slovenije za šolstvo skupaj z Ministrstvom za šolstvo in šport ter v sodelovanju s Svetom Evrope maja 2009 na Brdu pri Kranju organiziral dvodnevno Konferenco o izobraževanju Romov z naslovom »Izobraževanje Romov: dosežki, priložnosti in izzivi za prihodnost«. Po mnenju sodelujočih na tej konferenci je potrebno razširiti vse pedagoške materiale in smernice, ki so jih razvili strokovnjaki Sveta Evrope, da se ustvari večja ozaveščenost, obstoj in izobraževalne koristi Romov. Vzpostaviti naj bi bilo potrebno mednarodne projektne skupine za izobraževanje Romov. Vlade naj bi morale zagotoviti vključenost romskih otrok v izobraževalne sisteme ter popolno zaščito človekovih pravic – reforma izobraževalnih sistemov. Potrebno naj bi bilo tudi usposabljanje učiteljev ter uvedba pomočnikov in mediatorjev, ki so ključni akterji na tem področju. Velikega pomena naj bi bilo sodelovanje Romov na vseh področjih. Izobraževalni sistem naj bi moral tako ustvariti mehanizme, ki bodo omogočali učinkovito sodelovanje pa tudi demokratično izvolitev predstavnikov za skupne interese vseh romskih skupnosti (Svet Evrope, 2009).

4.3.1 V EVROPI OBSTAJAJO PRIMERI DOBRIH PRAKS V ŠOLSTVU:

1. Multikulturni učni načrt: zajema učenje romskega jezika kot izbirnega predmeta ali izvenšolske dejavnosti. Najbolj razviti sistem poučevanja romskega jezika obstaja v Romuniji, kjer je Ministrstvo za izobraževanje v sodelovanju z romskimi nevladnimi organizacijami in neromskimi skupinami razvilo več programov na vseh stopnjah izobraževanja. Bolgarija je leta 2003 vpeljala projekt učenja romskega jezika na Univerzi z namenom usposabljanja romskih učiteljev za romski jezik in kulturo. Finska pa je leta 1989 uvedla učenje romskega jezika na osnovnih šolah in nato leta 1995 še v srednjih šolah.
2. Posebni programi za nadarjene romske otroke: Te programe srečamo na šolah na Madžarskem, kjer se je ta program najprej uveljavil in sicer leta 1994 na gimnaziji Gandhi v mestu Pesc, na Slovaškem, v Bolgariji, Romuniji in so namenjeni izobraževanju strokovnjakov. Prav tako so izobraževanju Romov strokovnjakov namenjene štipendije, ki so v pomoč pri izobraževanju nadarjenih Romov. Te so namenjene v večini izobraževanju romskih pomočnikov.
3. Programi »Druga priložnost«: Ti programi so namenjeni tistim Romom, ki niso dokončali osnovne ali srednje šole ter nimajo poklicnih kvalifikacij. Ti programi naj bi spodbujali mlade Rome, da zaključijo osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje

ter si pridobijo poklicne kvalifikacije, ki pomenijo boljše zaposlitvene možnosti. Programi se izvajajo na Madžarskem, v Srbiji, Črni Gori in Romuniji, medtem ko Poljska pozna podobne programe, ki pa vključujejo tečaje za odrasle Rome, ki so nepismeni.

4. Romski pomočnik oziroma svetovalec: Romski pomočnik je v večini primerov Rom, ki mora opraviti usposabljanje za ta poklic. Na Madžarskem imajo celo predpis, ki zahteva predhodno zaključeno srednješolsko izobrazbo. Njegova primarna naloga je pomoč pri komunikaciji med romskimi učenci ter njihovimi starši ter učitelji oziroma neromskimi učenci. Ima pa tudi druge zadolžitve, ki pa so različne glede na posamezno državo. Njihova prisotnost pomeni tudi zmanjševanje odtujenosti romskih otrok ter pomoč pri prilagajanju v novem okolju. Romski svetovalec pa predstavlja povezavo med šolo in romsko skupnostjo ter pomaga pri reševanju nesoglasij med njima. Obe funkciji pa lahko opravlja tudi ena sama oseba. Funkciji sta prisotni: v Sloveniji, Franciji, na Madžarskem, Slovaškem, v Bolgariji, Španiji, Srbiji, Romuniji, na Finskem ter Hrvaškem.

Nomadstvo predstavlja problem pri obiskovanju pouka, saj se otroci s svojimi družinami neprestano selijo. Njim so namenjeni posebni programi, namenjeni otrokom iz mobilnih skupin. Prva mobilna šolska enota je nastala kot projekt francoske organizacije ASET leta 1982, trenutno pa je takšnih enot 30, v katerih se letno izobražuje 4000 romskih otrok, ki pripadajo nomadskim družinam. Učitelji so plačani iz javnih sredstev ter zasebnih skladov. Glavni cilj programa je promovirati šolanje med romskimi otroki in premagovati vrzeli med šolo in romskimi družinami. Podoben program je poznala tudi Poljska, vendar zaradi segregacije razredov z nomadskimi romskimi otroki, ni bil tako uspešen kot v Franciji. Zaradi tega veliko učencem ni uspelo nadaljevati šolanja (Brezovšek 2008, str. 76 - 77).

4.4 ODPRAVLJANJE DISKRIMINACIJE PRI BIVALNIH RAZMERAH

Priporočilo Rec (2005) 4 – Odbora ministrov državam članicam o izboljšanju nastanitvenih pogojev Romov in potujočih skupin v Evropi vsebuje splošna načela:

- države članice naj zagotovijo razvoj primernih stanovanjskih politik, ki so namenjene romski problematiki ter temu nameniti ustrezna sredstva ,
- svobodna izbira načina življenja - države članice morajo zagotoviti pravice ljudi, do izvajanja mobilnega načina življenja,
- primerna prebivališča ter cenovna dostopnost do njih – zagotovitev enakega dostopa do nastanitve za Rome, predvsem kar se tiče cenovne dostopnosti,
- preprečitev in prepoved ustvarjanje getov ter segregacije Romov od večinske družbe,
- zagotovitev sredstev za aktivno sodelovanje romskih skupnosti na področju nastanitve – načrtovanje, spremljanja položaja, spremljanje politike in programov, ... ,

- spodbujanje partnerstva na lokalni, regionalni in nacionalni ravni kar se tiče nastanitvenih razmer vključujoč aktivno sodelovanje samih romskih skupnosti,
- spodbujanje regionalnih in lokalnih oblasti, da zagotovijo, da regionalne in lokalne razvojne strategije vsebujejo konkretne in jasne cilje namenjene romskim skupnostim in njihovim nastanitvenim potrebam,
- usklajevanje med regionalnimi in nacionalnimi ter lokalnimi oblastmi ter romsko skupnosti.

Pravni okvir:

- razvoj celovite politike in pravnega okvirja, ki je potreben za uveljavljanje pravice do primerne bivališča tako že stalno naseljene kot tudi za potujoče skupine,
- razvoj mehanizmov za zagotovitev dostopa do vode, elektrike in druge ustrezne infrastrukture, tako kot to narekujejo mednarodni zakoni in standardi človekovih pravic,
- zagotovitev izvajanja pravnega okvira – pogoj za doseg zagotovitve enakega dostopa do naselitve,
- zagotovitev brezplačne pravne pomoči revnim vključno s sodnim varstvom,
- s pravnim sistemom zagotoviti preglednost in dobro upravljanje ter pravico Romov do dostopa do informacij v zvezi z stanovanjskimi politikami ter odločitvami,
- zagotovitev pravnih pogojev za nevladne organizacije pri sodelovanju na področju stanovanjske politike,
- vzpostavitev ustreznih nadzornih mehanizmov za zagotavljanje izvajanja stanovanjskih politik in praks za Rome,
- kontrolni nadzor na sklepi lokalnih in regionalnih oblasti – nedopustnost diskriminacije.

Preprečevanje in boj proti diskriminaciji:

- sprejetje protidiskriminatorne zakonodaje,
- spremljanje in pregled obstoječe stanovanjske zakonodaje – izvajanje preko ustreznih organov, odstranitev vseh predpisov, upravnih praks, ki bi neposredno ali posredno povzročale diskriminacijo proti Romom, aktivna udeležba Romov,
- zaščita pravic romskih žensk, zlasti mater samohranilk, žrtev nasilja v družini ,
- preprečevanje segregacije na okoljsko nevarnih območjih – zagotovitev razvoja varnih lokacij ter cenovno ugodnega dostopa do stanovanj,
- zagotovitev učinkovitih sankcij za institucije, agencije, javne uslužbenke in zasebnike, ki kršijo protidiskriminacijsko zakonodajo na področju nastanitve.

Zaščita in izboljšanje obstoječih stanovanj:

- pravica do zemlje, stanovanja in premoženja,
- legalizacija romskih naselij in taborov,
- dostop do lastnine – enake možnosti za Rome pri dostopu do pridobitve lastništva zemljišča,
- zagotovitev pravnega varstva pred nezakonito, prisilno izselitvijo,
- zagotovitev ustreznih storitev v romskih naseljih ter izboljšanje kakovosti življenja v njih.

Okvir za stanovanjske politike:

- politike, ki vzpodbujajo dostop do stanovanj – enake možnosti Romov,
- sprejemanje celovitih politik,
- aktivno sodelovanje Romov pri pripravi stanovanjskih politik,
- razvoj politike, ki je prilagojena posebnim razmeram,
- zagotovitev tranzitnih mest – ustrezna oprema – voda, elektrika, sanitarije, odvoz smeti, zagotovitev neomejenega svobodnega gibanja,
- zagotovitev dostopa do zdravstvenih in sanitarnih storitev,
- lokalne in regionalne oblasti morajo izpolniti svoje obveznosti v zvezi z Romi, četudi ti ne prebivajo stalno na določenem območju,
- če je potrebno, sprejetje mednarodne pomoči v korist Romov,
- osveščanje o pravicah Romov do enakega dostopa do stanovanjskega trga,
- spodbujanje zaposlitvenih pobud na lokalni ravni, med drugim z zagotavljanjem spodbud Romov, da sodelujejo v celotnem procesu prenove ali gradnje njihovih prihodnjih domov,
- vzpostavitev kazalnikov za merjenje doseganja ciljev politike v daljšem časovnem obdobju.

Financiranje stanovanj:

- trajnost finančnih sredstev – primeren in ustrezen dostop do finančnih sredstev in sredstev za spodbujanje stabilnosti in varnosti – ključnega pomena za vse dolgoročne ukrepe na tem področju,
- financiranje stanovanjskih projektov iz različnih virov – nacionalni proračun, zasebni donatorji, mednarodne finančne institucije,
- celovit pristop k financiranju projektov – upoštevajoč vidike: fizikalne in zdravstvene infrastrukture, socialne potrebe, kultura, izobraževanje, ... ,
- mednarodna podpora za romska stanovanja – Svet Evrope, Razvojna banka, Svetovna banka, Evropska banka za obnovo in razvoj ter nekateri programi EU,
- razvoj ustreznih finančnih struktur, ki omogočajo lažji dostop do razpoložljivih virov financiranja za stanovanja – če je potrebno tudi v sodelovanju z mednarodnimi finančnimi institucijami,

- zagotovitev, da lokalne oblasti in finančne institucije zagotavljajo finančna sredstva za ukrepe, katerih cilj je razvoj in izgradnja ustrezne infrastrukture in storitev ter izboljšanje kakovosti življenja Romov na splošno,
- vključitev vprašanja stanovanj Romov v načrtih rabe prostora, dostop do strokovnih nasvetov in posredovanje pri občinah itd..

Stanovanjski standardi:

- vpeljava koncepta »primerne prebivališča«, ki naj velja za vse državljane, vključno z Romi,
- zagotovitev romskih stanovanj na področjih, ki so primerna za gradnjo na podlagi veljavne zakonodaje in v ekološko zdravem okolju,
- pravni standardi, ki veljajo za javne storitve – voda, elektrika, čiščenje cest, kanalizacije, odvoz odpadkov, javni prevoz – veljati mora tudi za romska naselja,
- potreba po nediskriminatornih varnostih standardih – uporabljajo se za oskrbo naselij in gradnjo apartmajev,
- zagotovitev minimalnih standardov gradnje,
- standardi za prilagodljivost in izboljšanje stanovanj (Odbor ministrov Sveta Evrope, 2005).

4.5 ODPRAVLJANJE DISKRIMINACIJE PRI ZDRAVSTVENEM VARSTVU

Priporočilo Rec (2006) 10 - Odbora ministrov državam članicam o boljšem dostopu do zdravstvenega varstva Romov in potujočih skupin v Evropi vsebuje splošna načela:

- varstvo človekovih pravic, človeškega dostojanstva in avtonomije,
- spoštovanje pravic pacientov, vključno z zaščito tajnosti in zasebnosti,
- spoštljiv odnos osebja do pacientov,
- svobodna izbira zdravnika kadar zdravstveni sistem to omogoča,
- sodelovanje pacienta pri zdravljenju – svobodna izbira zdravljenja, svoboda pri zavrnitvi zdravljenja, razen v nujnih primerih in pri osebah, ki potrebujejo posebno zaščito,
- enak dostop do ustreznega in kakovostnega zdravljenja in oskrbe za vse skupine,
- spoštovanje kulturnih tradicij pri zagotavljanju zdravstvenih storitev, v kolikor ne ogrožajo zdravja osebe,
- sodelovanje skupnosti pri pripravi politik zdravstvenega varstva in strategij.

Pravni okvir za preprečevanje in boj proti diskriminaciji na področju zdravstva:

- zagotovitev enakega dostopa do zdravstvene oskrbe in zdravljenja – sprejetje celostne protidiskriminatorne zakonodaje, dodelitev ustreznih pooblastil in sredstev za zagotovitev izvajanja te zakonodaje, nacionalni

organi, ki se ukvarjajo z bojem proti diskriminaciji morajo biti dosledno pozorni na področju zdravstvenega varstva Romov pri njihovem spremljanju in priporočilih, zagotovitev učinkovitih pravnih sredstev za žrtve diskriminacije.

Okvir za zdravstveno politiko:

- zagotoviti fizičen dostop do zdravstvenega varstva,
- dostop do zdravstvenega varstva za mobilne skupine,
- geografsko in cenovno dostopne zdravstvene storitve,
- dostop do zdravstvenih storitev za tiste Rome, ki nimajo dokumentacije za dostop do osnovnih storitev,
- dostop do zdravstvenega varstva Romom, ki so begunci ali prosilci za azil v skladu z zavezujočimi mednarodnimi konvencijami.

Načrtovanje:

- prednostno področje bi moralo biti izboljšanje položaja Romov - razvoj potrebnih celovitih politik in strategij na področju zdravja,
- zagotovitev mehanizmov, da se zagotovi upoštevanje zdravstvenih interesov in potreb Romov v procesu oblikovanja politike,
- poudariti pomen medsektorskega pristopa – pravica do pridobitve državljanstva, identifikacijskih dokumentov, socialnih prejemkov,....,
- politike, ki se odzivajo na zdravstvene potrebe Romov v nacionalnih strategijah,
- uvedba zbiranja prostovoljnih popisnih podatkov, da so lahko Romi vključeni v načrtovanje zdravstvenih storitev,
- spodbujanje vključevanja in sodelovanja vseh zadevnih strani pri načrtovanju, izvajanju in spremljanju zdravstvenih politik,
- sprejetje ustreznih ukrepov, da se širša populacija zave potrebe po učinkovitih ukrepih za doseg enakega dostopa do zdravstvenega varstva Romov,
- zagotoviti ustrezna pooblastila in sredstva za usklajevanje in nadzor vseh ukrepov,
- zagotovitev posebnih sredstev za izboljšanje zdravstvenega stanja Romov v državah, kjer se ti srečujejo s težavami pri dostopu do sistema zdravstvenega zavarovanja,
- načrtovanje družine je osebna odločitev,
- upoštevanje dobrih praks v drugih državah – potujoče zdravstvene oskrbe, mediatorji, vodiči.

Preprečevanje:

- zdravstvena vzgoja – dostop do informacij o zdravju, enakost spolov, odprava predsodkov,
- zagotovitev ustreznih bivalnih razmer, saj te vplivajo na zdravje,
- člani mobilni skupin morajo imeti dostop do zdravstvene oskrbe in drugih storitev,
- zagotovitev celostnega spolnega in reproduktivnega zdravja – dostop do storitev in informacij, predvsem pri načrtovanju družine,
- preventivni ukrepi pri zdravljenju otrok – cepljenje, posebne pozornosti morajo biti deležne tudi mladoletne ženske,
- aktivno sodelovanje Romov, njihovo usposabljanje na področju zdravstva za posredovanje med romskimi bolniki in zdravstvenim osebjem, zagotovitev osnovne zdravstvene vzgoje, pomoč pri pridobivanju potrebnih zavarovanj in dokumentov,
- spodbujanje Romov, da prevzemajo poklice medicinskih sester, zdravnikov na vseh ravneh zdravstvenega sistema,
- usposabljanje zaposlenih o tradiciji, kulturi, življenjskih pogojih, vzorcih mobilnosti Romov in kako lahko to vpliva na njih (Odbor ministrov Sveta Evrope, 2006).

4.6 ODPRAVLJANJE DISKRIMINACIJE PRI ZAPOSLOVANJU

Priporočilo Rec (2001) 17 o izboljšanju gospodarskih razmer in zaposlovanja Romov in potujočih skupin v Evropi vsebuje splošna načela:

- sodelovanje romske skupnosti v procesih načrtovanja, izvajanja in spremljanja programov in politik, katerih cilj je izboljšanje njihove gospodarske in zaposlitvene razmere,
- spodbujanje zaposlovanja in gospodarskih politik za Rome s strani vlad,
- razvoj struktur in pristopov skupaj s komunikacijskimi strategijami prilagojenih na različne situacije Romov,
- potreba po usklajevanju med nacionalnimi, regionalnimi in lokalnimi skupnostmi z romsko skupnostjo ter sodelovanje z mednarodnimi organizacijami,
- regionalne in lokalne razvojne strategije bi morale vsebovati jasne in posebne cilje in pravila namenjena Romom,
- podpora nevladnim organizacijam, ki zagotavljajo pravno pomoč Romom,
- osveščanje o pravicah iskalcev zaposlitve do enakega dostopa do trga dela, podpora kampanje o pravicah delavcev na delovnem mestu,
- zbiranje podatkov, kjer je to pravno mogoče in seveda v soglasju z Romi glede trga dela, da se prepreči nadaljnjo diskriminacijo in izključenost.

Politike zaposlovanja in dostop do trga dela:

- spodbujanje enakih možnosti za Rome na trgu dela,

- nacionalni akcijski načrti za zaposlovanje, v kolikor obstajajo, bi morali posebno pozornost nameniti problematiki Romov na trgu dela ter vključevati ukrepe za izboljšanje njihovega položaja,
- spodbujanje zaposlovanja in usposabljanja Romov v javnem sektorju,
- prav tako je potrebno doseči podobne cilje v zasebnem sektorju – davčne olajšave tistim, ki ponujajo delo Romom,
- posebna pozornost mora biti namenjena zaposlovanju romskih žensk ter dostop do dejavnosti, ki ustvarjajo dohodek in samozaposlitve, ki jih zanimajo.

Dejavnosti:

- odprava ovir za ustanovitev malih podjetij, da se omogoči razvoj romskih majhnih ali družinskih podjetij,
- vzpostavitev pravnega okvirja za socialna podjetja, ki pogosto zagotavljajo sredstva za trg dela in gospodarsko povezovanje izključenih skupin,
- podpreti partnerstva med Romi in neromskimi nevladnih organizacij, sodelovanje vseh zadevnih skupin, sodelovanje med Romi in Neromi enake možnosti med ženskami in moškimi,
- spodbujanje podpisovanja pogodb z Romi,
- spodbujanje ustvarjanja trajnostnih povezav med industrijo in romskimi projekti,
- dostop romskih trgovskih organizacij na tujih trgih,
- zagotoviti pravičen delež v procesih privatizacije – omogočanje učinkovitega in zakonitega dostopa do zemljišča za kmetijske dejavnosti.

Finančni instrumenti:

- zagotovitev dolgoročne proračunske podpore za romski razvoj,
- finančne strategije bi morale vključevati podporo romskih organizacij, ki delujejo na področju zaposlovanja,
- centralni in lokalni organi morajo imeti potrebna pravna in proračunske sredstva za podporo pobude razvoja romske skupnosti na področju trga dela,
- EU, Svetovna banka, Razvojni banki Sveta Evrope, Pakt stabilnosti za Jugovzhodno Evropo in United National Development Programme (v nadaljevanju: UNDP), igrajo pomembno vlogo pri zagotavljanju virov, vključno s subvencijami in posojili, za nove politike in programe.

Usposabljanje in izobraževanje:

- Uvedba pozitivnih spodbud, kot so subvencije in podpore za spodbujanje mentorstva mladim Romom, da dokončajo srednjo šolo in se udeležijo visokošolske izobrazbe ali pa vajeništva, prav tako so potrebna sredstva za

izboljšanje nizke stopnje usposobljenosti in sodelovanja na področju visokega šolstva s strani Romov,

- spodbujati je treba protidiskriminacijsko usposabljanje oseb, ki sodelujejo pri odločitvah zaposlovanja v zasebnem in javnem sektorju in nacionalnih storitvah za zaposlovanje,
- kulturo in identiteto Romov je treba uvesti kot sestavni del oblikovanja in zagotavljanja poklicnega izobraževanja,
- usposabljanje na delovnem mestu,
- spodbujanje priznavanja znanja in gospodarskih prispevkov romske skupnosti,
- vzpostavitev programov usposabljanja, namenjenih mladim Romom, na področju novih tehnologij in znanja.

Informacije, raziskave in ocena:

- Romom je potrebno dati informacije o njihovih pravicah in dolžnostih na področju zaposlovanja,
- skrbno spremljanje trga dela in gospodarske razvojne politike ter programov – ocena,
- jasna navedba ciljev in vzpostavitev postopkov vrednotenja – pomembni dejavniki pri določanju uspeha – vključiti jih je potrebno v fazo načrtovanja programov,
- dokumentiranje in razširitev primerov dobrih praks (Odbor ministrov Sveta Evrope, 2001).

4.7 SREČANJE ŽUPANOV GLEDE ROMOV – ZA VZPOSTAVITEV MEDSEBOJNEGA ZAUPANJA NA NAJNIŽJI RAVNI, STRASBOURG, 2011

Na srečanju je bila sprejeta deklaracija z naslednjo vsebino:

- Zavedanje in zaskrbljenost zaradi trajne izključenosti in diskriminacije Romov v lokalnih in regionalnih skupnostih po Evropi. Iz tega je razvidno da bodo Romi tudi v prihodnje živeli v pomanjkanju kar se tiče dostopa do izobraževanja, stanovanj, zdravstvenega varstva in zaposlovanja. Sodelujoči menijo, da se razmere slabšajo in da je potrebno ta problem nujno obravnavati.
- Prisotni so mnenja, da je za izboljšanje položaja Romov ključnega pomena medsebojno in aktivno sodelovanje vseh akterjev in zainteresiranih strani vključno z Romi.
- Potrjujejo svojo lastno odgovornost na lokalni in regionalni ravni kar se tiče prizadevanj in spodbujanja aktivnosti odprave diskriminacije Romov ter spoštovanja človekovih pravic.

- Romska vprašanja je potrebno vključiti v ukrepe regionalne in lokalne politike za izravnavo pomanjkljivosti in spodbujanje enakosti. Poziv za lokalne in regionalne oblasti k vzpostavitvi mrež na nacionalni ravni za ukrepanje glede Romov, kjer to še ne obstaja.
- Spodbujanje zaposlovanja mediatorjev ter možnost dostopa do programa usposabljanja za mediatorje, ki ga izvajajo predstavniki Sveta Evrope za področje izobraževanja, zaposlovanja in zdravstvenega varstva.
- Prisotni podpirajo predlog za ustanovitev evropske zveze mest in regij za vključevanje Romov, ki se ustanovi kot okvir za sodelovanje, izmenjavo dobrih praks, krepitev lokalnih in regionalnih zmogljivosti za ukrepanje, ki opredeljuje določene probleme in predlaga rešitve ter pomoč pri zagotavljanju finančnih sredstev za dejavnosti Romov na lokalni ravni, saj menimo, da je to sodelovanje pomembno za izboljšanje sedanjega stanja.
- K sodelovanju povabijo tudi EU, saj menijo da lahko veliko pripomore k boljšemu vključevanju Romov v EU (Svet Evrope, 2011).

4.8 DRUGA PRIPOROČILA GLEDE IZBOLJŠANJA POLOŽAJA ROMOV

- Priporočilo 315 (2011) 2 – Položaj Romov v Evropi: Izziv za lokalne in regionalne oblasti

Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope predlaga, naj spodbudijo države članice k priznavanju Romov kot narodne manjšine ter s tem zagotovijo, da imajo Romi varstvo v skladu z mednarodnim pravom zlasti kar zadeva pravic na lokalni ravni. Zagotoviti je potrebno, da nacionalne strategije ta romska vprašanja vključijo tudi pobude za učinkovito izvajanje le teh na lokalni ravni, prav tako se mora poskrbeti, da imajo lokalne in regionalne oblasti potrebna pooblastila in odgovornosti, da prevzamejo to nalogo ter tudi zadostna sredstva za to. Potreba je podpora lokalnih in regionalnih pobud za vključevanje Romov in vzpostavitev ustreznih okvirjev za tesno sodelovanje, da se zagotovi učinkovito izvajanje nacionalnih strategij za spodbujanje vključevanja Romov na lokalni ravni. Priporoči tudi vzpostavitev Evropske zveze mest in regij za vključevanje Romov. Raziskati je potrebno, kako lahko Romi sami prispevajo k uživanju socialne varnosti. Potrebno je vključevanje predstavnikov lokalnih oblasti pri načrtovanju in spremljanju nacionalnih strategij in akcijskih načrtov za Rome. Potrebno je izvajanje priporočila EK iz 2011 o boju proti sovraštvu do Romov ter diskriminaciji Romov. Države članice bi morale prepovedati segregacijo romskih otrok v šolah tako v zakonodaji kot v praksi in ustanoviti nacionalne in regionalne inšpekcijske institucije, ki bi prepoznale in prijavile pojave segregacije. V državah bi morali sprejeti nacionalne smernice, ki temeljijo na načelih ZN, da bi zagotovili odpravo prisilnih izselitev Romov (Parlamentarna skupščina, 2011).

- Priporočilo 1924 (2010) 1 - Položaj Romov v Evropi in ustrezne dejavnosti Sveta Evrope

V poročilu poudarjajo, da je položaj Romov splošen problem, ki vpliva na vse države članice Sveta Evrope. Prisotni menijo, da je ključnega pomena, da Svet Evrope poveča svojo udeležbo na tem področju z okrepitevijo prepoznavnosti svojih obstoječih dejavnosti. Prav tako naj obnovi svojo spodbudo v dolgotrajno zavezo, da se zagotovi večja zaščita in socialno vključevanje Romov. Parlamentarna skupščina Sveta Evrope poziva Odbor ministrov Sveta Evrope, da postavijo vprašanje položaja Romov v Evropi visoko na svoj red, da so pri romskih vprašanjih posebno pozorni na tista, ki se nanašajo na položaj romskih žensk in deklet, ki se soočajo z dvojno ali celo trojno diskriminacijo, tako v širšem okolju kot tudi v sami skupnosti. Prav tako dodeli koordinatorja za dejavnosti v zvezi z Romi in potujočimi skupinami ter koordinatorja za otroke. Priporoči okrepitev sodelovanja z drugimi mednarodnimi organizacijami, zlasti tistimi, ki se ukvarjajo z vprašanji Romov, Sintov in potujočih skupin, na tem področju. Priporoča tudi okrepitev prizadevanj za hitro ratifikacijo Okvirne konvencije za varstvo manjšin, Evropske listine regionalnih ali manjšinskih jezikov ter protokola številka 12 k Evropski konvenciji o človekovih pravicah, v tistih državah, ki to še niso storile (Svet Evrope, 2010).

- Priporočilo 1941 (2010) 1 – Romi prosilci za azil v Evropi

Parlamentarna skupščina Sveta Evrope opozarja na zaskrbljujoče stanje v nekaterih državah članicah, kjer so Romi tarča rasističnega nasilja in so tako primorani zapustiti svojo domovino in si poiskati zaščito v tujini. Na podlagi priporočil komisarja Sveta Evrope za človekove pravice v zvezi s trenutno neprimernostjo vračanja Romov na Kosovo meni, da se je potrebno najprej prepričati, da bi bilo to dejanje resnično varno in trajnostno ter da se naj za to vračanje ustavi dokler se ne prepričajo o tem. Pomembno je tudi, da se pregleda splošno stanje Romov, ki vključuje revščino, izključenost, diskriminacijo, in v nekaterih primerih tudi preganjanja. Pozdravljajo pobudo generalnega sekretarja Sveta Evrope, da skliče srečanje na visoki ravni, ne samo držav članic Sveta Evrope, vendar tudi EU, saj to daje priložnost, da se EU dodeli večja sredstva za integracijo Romov tako v EU kot tudi v državah izven EU. Skupščina tako Odboru ministrov priporoča, da preuči navodila Odbora strokovnjakov Romov in potujočih skupin, ki so potrebni za ukrepe, potrebne za oblikovanje trajne rešitve Romov s Kosova, ki živijo že več let v državah članicah. Povabi tudi Svetovalni odbor Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin naj v okviru svojih dejavnosti spremlja pravne in dejanske posledice ukrepov v zvezi z vrnitvijo Romov na Kosovo. Priporoči tudi ocenitev razmer medijev v državah članicah, kar se tiče širjenja sovražnega govora, rasističnih idej in predsodkov do Romov, vključno z migranti in prosilci za azil ter predlaga ukrepe za odpravo tega.

Skupščina ugotavlja, da odgovornost za spoštovanje človekovih pravic in premoženja Romov leži na državah, od koder Romi izvirajo, ampak presoja, da omejitveni zakoni, ki se tičejo oseb iz ene države članice EU, ki zaprosi za azil v drugi državi članici EU, morajo biti ocenjeni tako, da je iskalcu azila zagotovljena možnost do izpodbitve domneve o varnosti v njihovi državi izvora, tudi v primerih bega znotraj EU (Svet Evrope, 2010).

4.9 INSTITUCIJI USTANOVLJENI V OKVIRU SVETA EVROPE, KI SE UKVARJATA Z VPRAŠANJEM ROMOV

Svet Evrope je na podlagi dejstva, da v večini njegovih držav članic živi veliko število Romov, leta 1994 imenoval Koordinatorja dejavnosti za Rome v Svetu Evrope, ki skrbi za usklajevanje različnih dejavnosti za Rome ter za oblikovanje in razvoj povezav z drugimi mednarodnimi organizacijami. Leto kasneje, 1995, je Odbor ministrov oblikoval Odbor strokovnjakov za Rome in potujoče skupine. Ta odbor je prvo trajno ustanovljeno telo v Svetu Evrope, ki nadzoruje položaj Romov v Evropi. Sestavljajo ga stalni in nestalni člani, predlagani s strani držav članic, vključno z romskimi predstavniki (Thornberry in Estebanez, 2004, str. 176).

5 PRIMERI

5.1 REPUBLIKA SLOVENIJA

»Romi niso samo različni od »nas«, oni so drugačni. Toliko drugačni, da bi jih večinska družba »evidentirala«, zbrala vse na enem mestu in jih preselila v posebej zanje zgrajeno naselje nekje v Kočevskem Rogu. Če se zgodi karkoli nesprejemljivega in so med nami Romi – njihova krivda je nedvomna.« (Erjavec in dr., 2000, str. 9)

5.1.1 ZGODOVINA ROMOV

Romi so se v Sloveniji naselili v 14. stoletju, prišli so iz treh smeri: iz smeri Hrvaške so prišli Romi, ki danes živijo na Dolenjskem, iz Madžarske tisti, ki živijo v Prekmurju, iz Nemčije pa tisti, ki danes živijo na Gorenjskem. Dandanes je mogoče opaziti nov močan pritek romskih imigrantov iz držav nekdanje Jugoslavije (Kulturneval, 2010).

V Sloveniji naj bi živel okoli 10.000 Romov, kar je le 0,5 odstotka skupnega prebivalstva. Na podlagi analize romskih naselij iz leta 2007 se ugotavlja, da je v Sloveniji nekaj nad 120 naselij z romskim prebivalstvom (Zupančič, 2010).

V času Marije Terezije in Jožefa II. se je proces asimilacije Romov zelo zaostрил. Prepovedano je bilo nomadsko življenje, preseljevanje iz kraja v kraj in opravljanje romskih tradicionalnih poklicev (zdravilstvo, zdravljenje konj in živine, trgovanje, čaranje, prerokovanje, glasbeništvo in zabavljaštvo). Prav tako niso smeli govoriti v romskem jeziku ali se v njem medsebojno sporazumevati. Romske otroke so morali dati v tujo prevzgojo (Kulturneval, 2010).

5.1.2 POLOŽAJ ROMOV DANES ALI UREJANJE ROMSKE PROBLEMATIKE V SLOVENIJI

Podatki o številu Romov so pridobljeni iz popisa prebivalstva, ker se po zakonodaji s področja varstva podatkov ti podatki ne vodijo v evidencah v okviru ministrstva ali vladne službe in pristojnih institucij (Urad Vlad RS za narodnosti, 2009, str. 5).

Romi so v Sloveniji ustavno priznani kot manjšinska skupnost, ki nima položaja klasične narodne manjšine, vendar so z zakonodajo deležni posebne zaščite. Romska skupnost je prepoznana kot manjšina z lastnimi kulturnimi značilnostmi, te pa lahko v skladu z ustavo tudi ohranja (Urad Vlade RS za narodnosti, 2009, str. 3–4).

Ustava Republike Slovenije v 65. členu določa, da položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon⁶. Na podlagi tega je 30. 3. 2007 Državni zbor Republike Slovenije (v nadaljevanju: DZ) sprejel Zakon o romski skupnosti v Republiki

⁶ Ustava Republike Slovenije, št. 001-02/89-2/75, 1991.

Sloveniji⁷ (v nadaljevanju: ZRomS-1), ki je začel veljati 28. 4. 2007. ZRomS-1 določa skrb državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti pri uresničevanju posebnih pravic Romov, ureja organiziranost romske skupnosti na državni in lokalni ravni ter financiranje (Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti, 2009)⁸. Zakon o lokalni samoupravi (v nadaljevanju: ZLS-UPB2) v 39. členu določa, da imajo Romi na območjih, kjer živi avtohtono naseljena romska skupnost, v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika, zato v 101.a členu občinam Beltinci, Cankova, Črenšovci, Črnomelj, Dobrovnik, Grosuplje, Kočevje, Krško, Kuzma, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Puconci, Rogašovci, Semič, Šentjernej, Tišina, Trebnje in Turnišče zapoveduje, da so do rednih lokalnih volitev v letu 2002 dolžne zagotoviti pravico v občini naseljene romske skupnosti do enega predstavnika v občinskem svetu (ZLS-UPB2, 2007)⁹.

Vendar pa se diskriminacija Romov kljub temu nadaljuje. To ugotavlja AI v svojem letnem poročilu 2010. Kljub vladnim korakom za izboljšanje položaja romske skupnosti ostaja diskriminacija glede izobraževanja, bivanja in bivalnih razmer. V osnutku Nacionalnega programa za Rome so načrtani ukrepi za izboljšanje razmer romske skupnosti v obdobju 2010–2015 na področjih, kot so: nastanitev, izobraževanje, zaposlovanje in dostop do zdravstvenih storitev (AI, 2010).

Prvi organizirani pristop reševanja družbene problematike Romov in načrti v skladu z njim se je pričel okoli leta 1960 v Murski Soboti. Leta 1962 so v največjem romskem naselju Püšča odprli otroški vrtec in si zastavili resne cilje glede izobraževanja tam živčih Romov. Uspehi so imeli pozitiven odmev v drugih okoljih z romskim prebivalstvom in vsi so začeli prevzemati izkušnje, ki so jih pridobili začetniki tega pristopa (Tancer, 1994, str. 63).

Leta 1977 je Komisija za narodnostna vprašanja obravnavala kompleksno romsko problematiko na Slovenskem in sprejela sklepe, ki so zavezovali deset občin, v katerih so prebivali Romi, da tudi same sprejmejo konkretne ukrepe za njeno reševanje. To so storile in od takrat so zaznani veliki koraki glede romske problematike, ki je postajala vedno bolj prisotna v slovenskem političnem in družbenem življenju. Ko je leta 1987 romska tematika ponovno prišla na dnevni red družbeno-političnih organizacij, so ugotovili, da se je v posameznih občinah marsikaj spremenilo na boljše ter da so bili zaznani veliki premiki na tem področju (Tancer, 1994, str. 63).

Leta 1991 je DZ sprejel sklepe za pospešeno razreševanje vprašanj romske problematike. DZ je ugotavljal, da so Romi tako, kot v drugih državah, tudi pri nas diskriminirana socialna in etnična manjšina. Živijo v revščini, pomanjkanju, niso vključeni v družbeno okolje, prav tako nimajo ustavne in pravne zaščite. Opozarjal je na to, da se je treba zavedati, da problematika Romov presega lokalno raven in da se ji je treba posvetiti na ravni celotne države. Zahtevano je, da se v Ustavi določi, da se sprejme zakon, ki ureja

⁷ Uradni list RS, št. 33/07.

⁸ Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2010–2015, št. 0071-2/2009-45, 2009.

⁹ Uradni list RS, št. 94/2007.

status in pravice Romov. Potrebno naj bi bilo tudi omogočiti zaposlovanje Romov, treba jih je usposobiti za delo in razviti njihove delovne navade. Urediti naj bi bilo treba romska naselja, saj je to pogoj za normalizacijo življenja Romov. Pri izobraževanju, ki je ključno za normalizacijo romskega življenja, je posebej pomembno, da se podrobno preučijo izobraževalni ter vzgojni programi, da se lahko prilagodijo potrebam in posebnostim Romov. Poskrbeti naj bi bilo treba, da se dosežejo večji učinki. Kulturo in jezik Romov naj bi bilo treba spodbujati in podpirati s sredstvi občin ter prav tako republike same. Ukrepi naj bi bilo prav tako potrebni v zvezi s socialo in zdravstvom. Najpomembnejše pri vsem pa naj bi bilo, da Romi pri tem aktivno sodelujejo (Tancer, 1994, str. 64–66).

Leta 1995 je Vlada Republike Slovenije sprejela Program ukrepov za pomoč Romom. Program je usmerjen v urejanje življenjskih razmer, bivalnih razmer, izobraževanje in zagotavljanje sredstev za preživetje ter zajema dejavnosti javnih služb in raznih državnih organov s tega področja (Klopčič, 2007, str. 102).

S tem, ko je Slovenija leta 2004 postala članica EU, se je vključila v pravni red, ki zahteva spoštovanje kulturne različnosti in prepoveduje diskriminacijo na podlagi etničnega in rasnega porekla (Klopčič, 2007, str. 109). Slovenija je vključena tudi v skupni memorandum o socialnem vključevanju iz leta 2003, ki med ranljive skupine zaradi srečevanja s problemi brezposelnosti, socialne izključenosti, nizke stopnje izobrazbe in slabih bivalnih razmer prišteva tudi Rome. Kot prednostne naloge se navaja izboljšanje v koordinaciji in sodelovanju na vladni ravni ter potrebo po sprotnem prilagajanju programa dejanskim razmeram (Klopčič, 2007, str. 62).

Prav tako kot omenjeni memorandum tudi Nacionalni akcijski načrt o socialnem vključevanju za leta 2004–2006 umešča Rome med najbolj ranljive skupine. Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije v svojem programu največ pozornosti namenja varovanju kulturnih pravic etničnih in manjšinskih skupnosti, saj meni, da ustrezno kulturno življenje prispeva k socialni koheziji. Na prvem mestu dolgoročnih ciljev je tako spoštovanje kulturne raznolikosti na vseh področjih družbenega življenja. Pri izobraževanju je cilj uveljaviti pravico do spoštovanja romskega jezika in kulture. Pri zaposlovanju največ pozornosti namenjajo zmanjševanju brezposelnosti med Romi. Pomoč občin in države je predvidena glede bivalnih razmer – odkupa zemljišč, legalizacije že obstoječih objektov in zagotovitve infrastrukture (Klopčič, 2007, str. 63).

Z romsko problematiko nas dobro seznanja Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2010–2015, ki kot prvo prioriteto področje določi bivanje Romov ter romska naselja. Tako izvemo, da le okrog četrtnina romskih naselij razpolaga z možnostmi razmeroma hitre integracije in nadaljnjega urejanja infrastrukture in vzpostavljanja zakonitih stanj, da se romska populacija zaradi same lokacije, arhitekture, komunalne ureditve in opremljenosti srečuje z nezadostno, omejeno ali zelo slabo komunalno infrastrukturno opremljenostjo, zaradi omejenih možnosti širitve naselij s pomanjkanjem življenjskega prostora ter pomanjkanjem prostora za nekatere oblike gospodarskih dejavnosti (UNV, 2009).

Osnovni cilji tega programa so:

- ureditev romskih naselij in izboljšanje bivalnih razmer,
- znižanje stopnje brezposelnosti med Romi ter skrb za zaposlitev,
- izboljšanje zdravstvenega varstva, predvsem za romske ženske in otroke,
- povečanje vključenosti Romov v sistem izobraževanja,
- ohranitev kulture ter jezika,
- ozaveščanje pripadnikov romske skupnosti o pravicah in dolžnostih, ki jim pripadajo,
- ozaveščanje neromskega prebivalstva o romski kulturi, jeziku, navadah (Urad Vlade RS za narodnosti, 2009, str. 6).

V Sloveniji deluje tudi Zveza Romov Slovenije (v nadaljevanju: ZRS), ki aktivno sodeluje pri predstavitvi položaja Romov v Sloveniji in na mednarodni ravni. Prav ta zveza je imela veliko vlogo pri sprejemanju zakonodaje o sodelovanju Romov na lokalni ravni. ZRS je usmerjena v ustanavljanje romskih društev. Sedaj jih deluje že 22, ukvarjajo pa se z ohranjanjem jezika in kulturne dediščine. Vloga same ZRS naj bi se v prihodnje okrepila, saj je vodstvo DZ pozvalo odbore in komisije DZ, da so dolžni, da pri vprašanjih, ki vključujejo Rome, k razpravam povabijo predstavnike ZRS. Prav tako se je za podoben ukrep odločil Generalni sekretariat Vlade, ki je naročil, da so državni organi dolžni, v primeru obravnave zakonskih in drugih aktov, ki so pomembni za Rome, predhodno pridobiti mnenje ZRS (ZRS, 2011).

5.1.3 ZAPOSLOVANJE

V Sloveniji je stopnja brezposelnosti Romov zelo visoka. Zaposlenih naj bi bilo le od dva do deset odstotkov vseh Romov, kar je rezultat dolgotrajnega izključevanja Romov iz sistema izobraževanja oziroma ločevanja Romov od drugih v sistemu izobraževanja. Kar 90 odstotkov Romov v Prekmurju in 98,2 odstotka Romov na Dolenjskem, ki so brezposelni, ni dokončalo osnovne šole (AI, 2011, str. 7).

V Sloveniji se je leta 2001 odvijal projekt Sveta Evrope v okviru Pakta za stabilnost Jugovzhodne Evrope. Prva delavnica o povečanju zaposlitvenih možnosti Romov se je odvijala v Novem mestu. Cilji te delavnice so bili izboljšanje delovanja uslužbencev lokalnih zavodov za zaposlovanje in povečanje možnosti rednega zaposlovanja Romov. Kot pomembno so označili, da se ukrepi uresničujejo postopoma in da jih je treba načrtovati dolgoročno. Ker je bila med Romi prisotna velika stopnja nepismenosti, so menili, da je zelo pomembno, da usposabljanje Romov za zaposlovanje zajema tako odpravo nepismenosti kot osnovnošolsko izobraževanje in poklicno usposabljanje. Predstavniki Romov pa so poudarili, da je za izboljšanje tudi zelo pomembno, da se začne priprava tečajev o romski identiteti, tradiciji in kulturi (Klopčič, 2007, str. 98–99).

5.1.4 IZOBRAŽEVANJE

V Sloveniji ne obstaja neka medkulturna strategija na področju izobraževanja, vendar obstajajo različni ukrepi in politike na tem področju. Leta 1993 so bila izdana navodila za

prilagoditev programov osnovnih šol za romske otroke. Ta so opredelila vsebinske, organizacijske in normativne pogoje za vključitev Romov v izobraževalni sistem. Romom priznavajo pravico do maternega jezika, kulturne identitete in upoštevajo zmožnosti njihovega razvoja. Sklicujejo se pa tudi na različne psihično-fizične potrebe romskih otrok, ki morajo biti obravnavani kot otroci s posebnimi potrebami. To je bil prvi poskus za reševanje socialnega položaja Romov na splošno, v katerega je bilo vključeno tudi izobraževanje.

Izobraževanje Romov pa pozneje, v zvezi s programi dodatnega izobraževanja romskih otrok, vključujoč učbenike in učne pripomočke, ter posebnih normativov in standardov za Rome, obravnavata tudi dokument »Organiziranje in financiranje izobraževanja« ter Zakon o vrtcih. V prizadevanju, da bi Rome pritegnili k učiteljskemu poklicu, so bile zanje predvidene posebne štipendije, vendar je bila do leta 2004 podeljena le ena takšna štipendija.

Strategija iz leta 2004 uvaja medkulturne elemente v šolah, ki delujejo na narodnostno mešanih območjih, in se osredotoča na zagotavljanje predšolske vzgoje. Druge določbe vključujejo pouk romskega jezika, romske kulture in zgodovine ter usposabljanje učiteljev. Namen strategije je odprava segregacije romskih otrok v šolah. Priznava pa tudi potrebo po poznejšem razvoju nacionalnega akcijskega načrta ter sistematičnem spremljanju dogajanja na področju izobraževanja (EUMC, 2006, str. 85–87).

Kljub navedenim ukrepom so bile pomanjkljivosti sistema kar nekaj let po tem še vedno velike. Ob začetku šolskega leta 2009/2010 je Amnesty International Slovenije (v nadaljevanju: AIS) znova opozorila na sistemske pomanjkljivosti sistema izobraževanja, ki skrbi za vključevanje romskih otrok v sistem izobraževanja. AIS je izrazila skrb, da bi naj zaradi tega ostala še ena generacija Romov neizobražena, nepismena in ne nazadnje brezposelna. Po pričevanju romskih staršev, svetnikov, socialnih delavcev, šol in vrtcev je bilo razvidno, da je bilo zelo malo narejenega v zvezi z zagotavljanjem vključevanja romskih otrok v predšolsko vzgojo. Temu sledijo problemi v osnovnih šolah, saj tako romski otroci prihajajo tja z bistveno slabšim izhodiščem. Tako nastajajo problemi z vključevanjem v družbo in ti otroci ostanejo za vedno v podrejenem položaju. Težave v osnovni šoli se kažejo tudi pri tem, da romski otroci pogosto izostajajo od pouka.

V šolskem letu 2008/2009 je na osnovni šoli Bršljin v Novem mestu v prvi razred vstopilo 25 romskih otrok, od tega jih je razred dokončalo le 14. Takšen upad učencev je bil posledica nerednega obiskovanja pouka. Deveti razred sta v istem šolskem letu dokončala le dva romska otroka, vsi ostali so prej prenehali šolanje in tako tudi izpadli iz izobraževalnega sistema. Vzrok za to je med drugim tudi slab socialni položaj romskih otrok, saj ti živijo v razmerah, ki so pod normalnimi standardi (AIS, 2009). Vzroki za neuspešnost romskih otrok v vzgojno-izobraževalnem procesu so tudi naslednji:

- razlike v predznanju med romskimi in neromskimi učenci;
- občutek neuspešnosti romskih otrok;

- izostajanje od pouka;
- neznanje slovenskega jezika;
- nizka vzpodbuda staršev (Komac in dr., 2011, str. 11–12).

Vsem dobro poznan primer osnovne šole Bršljin je odprl vprašanje uvedbe ločenih oddelkov za romske otroke na tej osnovni šoli. Starši neromskih otrok so namreč začeli z nasprotovanji proti izobraževanju romskih otrok na omenjeni šoli, saj so menili, da prisotnost romskih otrok pri pouku vpliva na kakovost pouka. Tako so se leta 2005 starši neromskih otrok iz Krajevne skupnosti Bučna vas odločili, da svojih otrok ne pošljejo več v šolo, vse dokler se bo na šoli izobraževalo tako veliko romskih otrok. Pristojno ministrstvo je posledično pripravilo načrt za uvedbo nivojskega dela, ki temelji na ločevanju otrok na podlagi predznanja, ki ga imajo. Šola pa je namenila več pozornosti dodatnemu izobraževanju učiteljev ter strokovnih delavcev in uvedla sprotno analiziranje motenj v komunikaciji med strokovnimi delavci in učenci ter njihovimi starši (Klopčič, 2007, str. 58).

5.1.5 BIVALNE RAZMERE

Romi zaradi svojega načina življenja, socialne ogroženosti in posebnosti v Sloveniji še vedno živijo na robu družbe. Večina jih živi v naseljih, ločenih od drugih, njihov bivalni standard je minimalen. Svetla izjema je območje Prekmurja, kjer Romi v nekaterih naseljih živijo skupaj s slovenskim prebivalstvom (Boljka in Krnjić v: Jezernik, 2006, str. 52).

AI v svojem poročilu iz leta 2010 ugotavlja, da je najbolj pereča tema bivanja, ki ga čuti romska skupnost v Sloveniji, pomanjkanje pitne vode. Kar ena tretjina romskih naselij v jugozahodni Sloveniji naj ne bi imela dostopa do pitne vode, elektrike in sanitarij (AI, 2010). Takšne slabe bivalne razmere tudi negativno vplivajo na izobraževanje romskih otrok (Kovač, 2010). Slovenija s tem, ko ni zagotavljala dostopa do vode, sanitarij ter varnosti pri uživanju bivališča, ravna proti dolžnostim, ki so ji bile naložene s strani mednarodnega prava človekovih pravic (AI, 2011, str. 4–5).

Od Neromov pa dobimo drugačne zgodbe. V pogovoru mi je starejši gospod, občan občine Šentjernej, ki želi ostati neimenovan, povedal svojo zgodbo v zvezi s tam naseljenimi Romi. Romi so se naselili v občini Šentjernej, kjer so si postavili tudi romsko naselje. To naselje je postavljeno na zasebnih zemljiščih, od katerih eno pripada tudi intervjuvancu. Gospod je s solzami v očeh povedal, da 40 let ni imel vstopa na svojo lastno zemljo, saj so mu Romi to prepovedovali. Kakršno koli pritoževanje, prošnje, vse je bilo zaman. Na lastno zemljo je lahko stopil po 40 letih, ko so Romi organizirali »dan odprtih vrat«. Tako lahko tukaj vidimo povsem drugo plat zgodbe v zvezi z diskriminacijo Romov v Sloveniji. Lahko bi celo rekli, da so v nekaterih primerih diskriminirani ravno Neromi (vir: lasten, 2012).

5.1.6 PODOBA ROMOV V MEDIJIH

Tudi v medijih se o Romih ne govori drugače kot o romskem vprašanju, problemu in problematiki. Pri poročanjih se osredotočajo le na negativne značilnosti Romov. Stereotipe, ki se v medijih izpostavljajo v zvezi z Romi, lahko razdelimo v tri skupine:

- Romi so akterji negativno ovrednotenih dejanj – kriminala,
- Romi ogrožajo naše družbenoekonomske interese in tako pomenijo grožnjo ekonomskemu položaju,
- Romi imajo drugačno kulturo, obnašanje, mentaliteto, le-ta pa ni v skladu z normami večinskega prebivalstva, kar pa pomeni grožnjo kulturnemu redu (Erjavec in dr., 2000, str. 7).

Veliko se dela na odpravi diskriminacije Romov, ugotavljam pa, da med temi področji ni področja medijev. Mediji imajo zelo velik vpliv na človeka v današnji družbi in dejansko sooblikujejo javno mnenje in s tem mnenje ljudi. Menim, da bi lahko mediji naredili veliko za odpravo romske diskriminacije, če bi v svojih poročanjih o Romih povedali več pozitivnih stvari, vzeli področje Romov ne kot problematiko, ampak kot tematiko reševanja njihovega položaja in tako pripomogli k boljšemu razumevanju med Romi in Neromi.

5.1.7 POMEMBNEJŠE SODNE ODLOČBE POVEZANE S POLOŽAJEM ROMOV

V sodbi iz leta 2005 je sodišče v Lendavi v primeru zburjanja rasnega/narodnostnega nasilja in nestrpnosti do oseb romske narodnosti obtožencu določilo pogojno kazen šest mesecev zapora z enoletno preizkusno dobo. V tem primeru je šlo za objavo obtoženčeve diskriminatorne izjave na spletnem forumu spletne strani, kjer je objavil sporočilo: »*Hitlerja bi rabili!!!! Cigane vse pobili!!!!*« (Klopčič, 2007, str. 113).

Takšne diskriminatorne izjave se po mojem mnenju ne bi smele podajati. Nikakor ne smemo dajati vseh ljudi v isti koš, pa naj bodo to Romi ali pa kdor koli drug. Če smo že pri narodnosti, pri vsakem narodu obstajajo takšni in drugačni ljudje, vsi smo si med seboj različni, vendar je potrebno, da en drugega spoštujemo takšne, kot smo. Nihče od nas nima pravice, da bi kogar koli obsojal na smrt ali mu le to privoščil. Vsak človek ima pravico živeti. Menim, da bi se lahko ljudje, namesto da podajajo takšne izjave, sami potrudili in poskrbeli za to, da bi se pripadniki romske skupnosti lažje vključili v družbo. S takšnimi izjavami pa le poslabšajo že tako težko stanje Romov.

V literaturi je obravnavan primer, ko je sodišče obravnavalo tožbo zoper odločbo, s katero je bila tožniku, Romu, zavrnjena vloga za pridobitev slovenskega državljanstva. Tožba je bila zavrnjena. V obravnavanem primeru je tožnik romskega porekla zaprosil za pridobitev slovenskega državljanstva, kar je potreboval za pridobitev potnega lista za vrnitev v Indijo, kjer bi, po lastnem mnenju, imel možnosti za bolj normalno življenje. Ker je med prebivanjem v Sloveniji naredil številna kazniva dejanja, mu je bil sprejem v državljanstvo

zavrnen. Šlo je za manjša kazniva dejanja, kot so tatvine, katere je, po lastnih navedbah, storil zato, da se je lahko preživiljal. Sodišče je tožbo zavrnilo in s tem, potrdilo odločbo upravnega organa, ker je bil pri tožniku podan dejanski stan, ki predstavlja nevarnost za javni red države (Klopčič, 2007, str. 113–118).

V zadevi U-I-416/98¹⁰ je Ustavno sodišče, na pobudo pripadnika romske skupnosti, ki je zatrjeval, da je Statut Mestne občine Novo mesto v neskladju z Ustavo, presojalo ustavno skladnost izpodbijanega predpisa in s tem obveznost pozitivne diskriminacije. Sodišče je presodilo tudi skladnost petega odstavka 39. člena ZLS¹¹, kjer je bilo določeno, da »imajo Romi na območjih, kjer živi avtohtono naseljena romska skupnost, v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika«, z Ustavo, saj je v navedeni določbi opredeljena kot kriterij le avtohtona naseljenost romske skupnosti v občini, medtem ko drugih pogojev ni določenih.

Iz navedb pobudnika ustavnega spora izhaja, da leta 1998 ni mogel kandidirati za predstavnika romske skupnosti v občinskem svetu Mestne občine Novo mesto. Pobudnik zatrjuje, da je s tem, ko Statut Mestne občine Novo mesto ni določal, da imajo pripadniki romske skupnosti pravico izvoliti predstavnika v občinski svet, statut v nasprotju z Ustavo ter 39. členom ZLS. Župan Mestne občine Novo mesto je v odgovoru na to pobudo zapisal, da lahko pripadniki romske skupnosti na lokalnih volitvah sodelujejo kot občani Mestne občine Novo mesto. Dodatno je pojasnil, da so bile spremembe statuta, ki naj bi pripadnikom romske skupnosti zagotovile neposredno zastopanje v občinskem svetu, pripravljene, vendar je občinski svet ugotovil, da romska skupnost ni avtohtona skupnost na območju Mestne občine Novo mesto, ki bi ji bilo treba po ZLS zagotoviti najmanj enega predstavnika v občinskem svetu. Pri tem je opozoril na nedoločnost pojma »avtohtona skupnost«. Po navedbah DZ je uresničitev pravice romske skupnosti do najmanj enega predstavnika v občinskih svetih občin, v katerih živi avtohtona romska skupnost, v pristojnosti občin. DZ v zakonu ni vnaprej določil kriterijev, po katerih bi bile občine v občinskih svetih romski skupnosti dolžne zagotoviti enega predstavnika, temveč je dejansko izvedbo pravice prepustil občinam. Urad za narodnosti Republike Slovenije je poudaril, da so bili že od sprejemanja zakona prisotni pomisleki o praktični izvedbi določbe petega odstavka 39. člena ZLS, saj območja z avtohtono naselitvijo romske skupnosti niso bila določena, prav tako ni bilo določenih kriterijev za njihovo sodelovanje v lokalni samoupravi. Urad tudi meni, da ni sporno, da Romi, ki živijo na Dolenjskem, v Prekmurju in Beli krajini, predstavljajo avtohtono skupnost, saj o tem pričajo številni viri, k čemur dodaja še njihovo organiziranost in aktivnost. Takšno stališče zavzema tudi Inštitut za narodnostna vprašanja.

Ustavno sodišče v svoji odločitvi opozarja, da zakonodajalec pri urejanju posebnega položaja in posebnih pravic romske skupnosti ni omejen z načelom enakosti pred zakonom, ki mu bi pri urejanju pravic in temeljnih svoboščin prepovedovalo kakršno koli

¹⁰ Odločba št. U-I-416/98 z dne 22. 3. 2001.

¹¹ Uradni list RS, št. 72/1993 s sprem.

diskriminacijo na podlagi narodnosti, rase itd., saj »Ustavno pooblastilo iz 65. člena po mnenju Ustavnega sodišča zakonodajalcu dovoljuje, da romski skupnosti in njenim pripadnikom zagotovi posebno (dodatno) varstvo, ki je v teoriji prava znano kot t. i. pozitivna diskriminacija.«

Ustavno sodišče meni, da nepopolna zakonska ureditev krši načelo pravne države iz 2. člena Ustave Republike Slovenije¹², ki določa, da morajo biti pravne norme jasne in zadosti opredeljene, da jih lahko tisti, na katerega se nanašajo, izvajajo v skladu z njihovo vsebino. Ustavno sodišče je ugotovilo neskladje ZLS z Ustavo, saj v določbi petega odstavka 39. člena ustvarja nedopustno praznino. Zato je zakonodajalcu naložilo, da natančneje določi kriterije, na podlagi katerih bodo občine lahko ugotovile, ali na njihovem območju živi avtohtona romska skupnost, oceniti mora, ali je treba določiti dodatna merila, ki bodo potrebna za uresničevanje posebne pravice do neposredne zastopanosti v predstavnem organu lokalne skupnosti, določiti pa mora tudi rok, v katerem morajo občine izpolniti svojo zakonsko obveznost. Za odpravo tega mu je določilo rok enega leta. Upoštevajoč dejstva, da je romska skupnost na območju Mestne občine Novo mesto nesporno ugotovljena za avtohtono, je Ustavno sodišče ugotovilo, da bi lahko Mestna občina Novo mesto že na podlagi veljavne ureditve realizirala svojo obveznost iz petega odstavka 39. člena ZLS in romski skupnosti omogočila izvolitev predstavnika v občinski svet na lokalnih volitvah leta 1998. Tako je odločilo, da je Statut v neskladju z ZLS, saj ne določa pravice, da ima avtohtono naseljena romska skupnost svojega predstavnika v Občinskem svetu. Določilo je tudi rok šestih mesecev, v katerem mora Občina Novo mesto Statut uskladiti z ZLS (Flander, 2004, str. 244–248).

5.2 ČEŠKA

5.2.1 POLOŽAJ ROMOV DANES

Po podatkih AI na Češkem živi 300.000 Romov, kar predstavlja nekaj manj kot tri odstotke celotnega prebivalstva. Romi so na Češkem še vedno diskriminirani s strani uradnikov in posameznikov, pri izobraževanju, nastanitvi, zaposlitvi ter zdravstvenem varstvu (AI, 2009). Po poročanju AI predstavljajo Romi na Češkem kar tretjino vseh registriranih brezposelnih v državi. Prav tako so Romi pogosto žrtve policijskega nasilja. Nasilje nad Romi se dogaja tudi zaradi rase, tako so otroci, ki prihajajo iz romskih družin, pogosto poslani v t. i. »posebne šole«, in to brez kakršnega koli opravičljivega razloga. Tako imajo v teh šolah prilagojen program, ki je tudi okleščen, pri čemer jim razmere ne omogočajo, da bi se lahko normalno učili. Ob številnih prisilnih izselitvah, rasnem nasilju in segregaciji v šolah Romom prav tako ni priznana pravica, da bi lahko poiskali popravo krivic, ki so se jim dogajale v preteklosti. V številnih mestih, kjer živijo Romi, je še zmeraj pri javnih uslužbencih v uporabi rasistični jezik (AI, 2011).

Konstlán v svojem delu navaja, da češka ustava zagotavlja pravico do šolanja vsem otrokom, ter kljub pozitivnim ukrepom, ki olajšujejo vključevanje romskih otrok v osrednji

¹² Ustava Republike Slovenije, Št. 001-02/89-2/75, 1991.

izobraževalni sistem, ter ukrepom, ki ukinjajo »posebne šole« in so bili sprejeti v letu 2005, se namerno izključevanje romskih otrok iz šole ter diskriminacija nadaljujeta (AI, 2009). Po podatkih je na Češkem 85 odstotkov otrok še vedno diskriminiranih pri izobraževanju. Ti otroci so dodeljeni v druge šole, ločeno od neromskih otrok, ali v programe posebnega izobraževanja. Velika večina romskih učencev je dejala, da so bili deležni rasno motiviranega nasilja ali verbalnega napada s strani neromskih učencev. Prav tako se je neenakost v odnosu do njih in do neromskih učencev kazala pri učiteljih. Diskriminacija učiteljev do romskih učencev je v nekaterih primerih pripeljala celo do telesnega kaznovanja učencev, ki prihajajo iz romskih družin (Kostlán, 2011). Obsojen je bil tudi pojav segregacije romskih učencev v primerih, ko šola sicer tega ne želi, je pa v to primorana, saj se pojavljajo primeri, ko starši neromskih učencev svoje otroke izpisujejo iz šol, saj ne želijo, da bi njihovi otroci bili v razredih skupaj z Romi. Prijavljenih je tudi vse več primerov skupinskega nasilja nad Romi (Radio Slobodna Evropa, 2012). Tudi European Roma Rights Center (v nadaljevanju: ERRC) in Roma Education Fund (v nadaljevanju: REF) poročata, da na Češkem še veliko romskih otrok obiskuje ločene šole, ki imajo prilagojeni program. Po poročanju skupine čeških nevladnih organizacij naj bi češka vlada sprejela le nekaj praktičnih ukrepov, ki bi lahko izboljšali ta položaj (AI, 2009).

Romi se srečujejo z diskriminacijo tudi pri nastanitvi. Tako se velikokrat zgodi, da čeprav ponudijo finančna zagotovila, ne morejo priti do nastanitve. Pogosto so prisiljeni živeti ločeno od drugih, na mestu, ki za nastanitev velikokrat ni primerno, in se tako srečujejo s podstandardnimi življenjskimi razmerami. Glavni problemi glede nastanitve Romov so stanovanjska problematika, zemljišča in lastništvo stanovanj. V zvezi s tem se je v Brnu, kjer živijo trije odstotki romskega prebivalstva, pri čemer jih veliko od njih živi v dolgovih ter v propadajočih stanovanjih brez plačevanja najemnine, porodila ideja, da bi najemniki pomagali oblastem prenoviti domove, s tem bi odplačali dolgove in se dogovorili za normalno visoke najemnine. Tako so začeli projekt »delo za dolg«, kamor spada čiščenje stanovanj in prostorov, ki se ne uporabljajo, s tem pa so si poplačali dolgove. Nekateri so si celo lahko začeli plačevati najemnino. Ta program je ključ do uspeha in je dobra praksa, po kateri bi se lahko zgledovali še v kakšnem mestu oziroma državi. Saj se ključ do uspeha skriva v aktivnem sodelovanju pri upravljanju in administraciji (Ann Morton Hyde, 2010).

Zagovornik človekovih pravic na Češkem v svojem poročilu iz leta 2005 ugotavlja, da gre pri pritožbah zoper prisilno sterilizacijo žensk za kar 80 odstotkov takih primerov, pri katerih ni bilo zavestne privolitve. Tako gre tukaj za nezakonito sterilizacijo žensk, pri čemer jih je velika večina romskega porekla (AI, 2009).

Češka vlada izvaja manipulacijo glede migracije Romov, jim jo vsiljuje in jih pošilja proti Slovaški. Slovaški Romi, ki jih je kar tristo tisoč in ki na ozemlju Češke živijo od leta 1993, morajo, če želijo ostati na Češkem, vložiti prošnjo za državljanstvo, čeprav so bili rojeni na Češkem. Tako je določeno z zakonom, kar kaže na to, da je bil napisan z namenom, da se tem ljudem odtegujejo državljanске pravice in se jih razlasti. Za pridobitev državljanstva je potrebno tekoče govoriti češko, navedeni Romi pa govorijo le romsko in slovaško,

polege tega moraš v državi živeti vsaj dve leti in ne smeš imeti policijske kartoteke v obdobju zadnjih petih let. Slednja zahteva vrača Češko v komunistične čase. Za Rome je zelo negativna, saj imajo ti pogosto policijsko kartoteko zaradi zamujanja na delo, izogibanja delu in iz podobnih razlogov. Kartoteke so bile prvotno namenjene temu, da so lahko romske otroke pošiljali v državne sirotišnice. Omenjeni zakon je spodbudil nasilje nad Romi in povečal število prosilcev za azil. Med Češko in Slovaško so se tako začela »podajanja« mnogih romskih družin, od katerih so na koncu mnogi ostali brez vsakega državljanstva in tako brez svoje države (Fonseca, 2007, str. 256).

United Nations High Commissioner for Refugees (v nadaljevanju: UNHCR) na Češkem posveča posebno pozornost vprašanju Romov v kombinaciji s problemom »brezdržavljanstva«, pri čemer to izvaja prek pilotskega programa za Rome. Program je začel delovati leta 1995 in se osredotoča na Rome, ki so de facto brez državljanstva, in na tiste, ki so de jure brez državljanstva. Pojav se je začel kot posledica razpada Češkoslovaške, pri čemer je bila večina oseb brez državljanstva romskega porekla. UNHCR je leta 1996 pomagal pri ustanovitvi centra za svetovanje v zvezi z državljanstvom, še vedno pa po potrebi ponudi pravno strokovno znanje pri obravnavanju posameznih primerov in predlaga spremembe ter dopolnitve zakona o državljanstvu (UNHCR, 2011).

Vlada je v svojem poročilu v letu 2010 zapisala, da se romska skupnost na Češkem še zmeraj v veliki meri srečuje s stanjem socialne izključenosti. V dokumentu navaja resen sistemski in socialni problem, skrb vzbujajoče je tudi dejstvo, da pri vključevanju romskih otrok v okolja, iz katerih so bili izključeni, ni videti napredka (Falvey, 2011).

Pojavlja se vse več nasilnih napadov ekstremističnih desničarskih skupin, ki »hujskajo« tudi druge k diskriminaciji, nasilju in sovražnosti do Romov. Kot primer lahko navedemo organiziran pohod, ki so ga te skupine izvedle leta 2009. Ljudi so k shodu pozivali po spletu. Neka romska ženska je izpovedala: »Bojimo se za svoja življenja. Preden sem se preselila v ta del mesta, sem živela skupaj z večinskim prebivalstvom in živeli smo v harmoniji. Na začetku smo Romi in večinsko prebivalstvo živeli skupaj, sedaj pa je ta del mesta 100-odstotno romski.« Leto prej, torej v letu 2008 so napadli dom nekega Roma in ga zažgali, huje so poškodovali starše, njegovi hčeri pa so prizadejali opekline v površini 80 odstotkov celotnega telesa. Napadalci so bili za to dejanje obtoženi poskusa umora (AI, 2009).

Tako kot drugod po EU so torej tudi na Češkem Romi deležni diskriminacije, groženj in nacionalističnih napadov, vendar jih v teh primerih zaščiti policija. Ko se je skupina 500 simpatizerjev skrajne levice na Češkem v mestu Litvinov med protestnim shodom odločila tudi za napad na romsko predmestje, z namenom da Rome prežene iz njihovih domov, je omenjen napad preprečila policija, ki je uspešno zaščitila romsko skupnost, ki je ostala v svojih domovih (Petrovčič, 2008).

V enem od gradbenih cestnih podjetij v Pragi so Romom, delavcem v tem podjetju, »oblekli« majice z napisom »Moral bi se več učiti«. Majice so morali nositi dva dni, oblekel

pa si jo je tudi lastnik podjetja, da bi se opral krivde izvajanja rasizma, vendar je pri tem dodal, da majice njegovih zaposlenih ne motijo, saj niso zelo pametni. V agenciji, ki je organizirala kampanjo, pa so trdili, da ni šlo za rasistično dejanje, vendar da je šlo le za spodbudo mladih k intenzivnejšemu učenju, da jim ne bi bilo treba celo življenje delati težkih fizičnih del (Beta, 2009).

V enem dnevu je bilo zaznati kar tri primere rasističnih demonstracij zoper Rome, ki jih je organizirala nacistična radikalna Delavska stranka socialne pravice. Demonstracije naj bi organizirali zato, ker naj bi se v teh mestih višala stopnja kriminala, za katerega obtožujejo tam živeče Rome. Po pregledu statistike ugotovimo, da se v teh mestih v resnici stopnja kriminala ne veča. V Varnsdorfu je nastali izgredi v zvezi s pripadniki romske skupnosti. Tamkajšnji ekstremisti in tudi meščani mesta so izvedli pohod v eno od romskih četrti s parolo: »Gremo, da jih pretepemo.« Policija je demonstrante ustavila in pozneje morala tudi bolj grobo posredovati, saj so ti poleg grozečih besed začeli uporabljati fizično nasilje. Druge demonstracije proti Romom so izvedli ekstremisti v mestu Novi Bor. Tokrat so uporabljali neonacistične simbole in orožje. Tretje demonstracije so izvedli v mestu Rumburk. Tukaj so se v dogajanje vpletli tudi borci za človekove pravice iz iniciative »nasilje ni rešitev«, ki poskušajo Rome prepričati o tem, naj se ne odzovejo na provokacije in napade demonstrantov (Beta, 2011).

Tudi Češka je država, ki je bila med podpisnicami Deklaracije Dekade. Tako kot druge države je tudi sama naredila nacionalni načrt razvoja vključenosti Romov. V svojem načrtu je predvidela povečanje vključevanja romskih otrok v predšolsko vzgojo ter vpis romskih otrok v osnovne šole, in ne v nasprotju z vpisom v programe za učence s posebnimi potrebami. Prav tako naj bi se borili za zagotovitev kakovostnega dostopa do terciarnega izobraževanja. Glede bivanja bodo poskušali Romom zagotoviti dostop do ustreznih stanovanj, preprečiti njihovo izseljevanje iz gospodinjestev ter ponovno vključiti izključene Rome od posameznikov do posameznih gospodinjestev. Za cilj so si zastavili tudi povečanje zaposlenosti med Romi, povečanje učinkovitih delovnih mest, možnosti prekvalifikacij Romov, nastanek novih delovnih mest z možnostjo davčne ugodnosti, razvoj poklicne in strokovne usposobljenosti mladih Romov, povečati zaposlitev brezposelnih Romov. Prav tako si želijo, da bi imeli Romi enake možnosti v politični praksi, predvidevajo pa tudi izboljšave glede zdravstva (DECADE, 2011).

Po rezultatih raziskave EU-MIDIS, ki je v državi anketirala 500 pripadnikov romske skupnosti, je Češka država z najvišjo stopnjo diskriminacije Romov v zadnjih 12 mesecih pred izvedbo raziskave, in sicer je stopnja diskriminacije Romov ocenjena kar na 64-odstotno. Največ, 30 od 500 vprašanih, je bilo diskriminiranih na zasebnem področju. Temu sledi področje iskanje zaposlitve s 24 primeri diskriminacije, nato zdravstvena oskrba s 23, iskanje – nakup stanovanja z 20, področje socialnega varstva s 14 ter na koncu področje šolanja z 10 primeri diskriminacije. Iz raziskave lahko ugotovimo, da le dobra polovica anketiranih Romov ve, da obstaja zakon, ki prepoveduje rasno oziroma etnično diskriminacijo pri iskanju zaposlitve. Tudi za organizacijo, ki bi jim znala pomagati ali jim biti v oporo ob primeru diskriminacije, večina ne ve, da obstaja. Rasna oziroma

etnična diskriminacija je po mnenju večine anketiranih (83 odstotkov) na Češkem zelo oziroma dokaj razširjena (EU-MIDIS, 2010).

Diskriminacija Romov na Češkem je pogosta in ponavadi izvira iz različnih predsodkov, na primer iz tega, da Romi kradejo otroke in jih zato uročijo s črno magijo (Združenje manager, 2011).

Eden od razlogov za diskriminacijo, ki pa je lahko tudi posledica diskriminacije, je nasilje pripadnikov Romske skupnosti. Na Češkem se pogosto dogaja, da se pripadniki etničnih skupin, mednje spadajo tudi Romi, izživljajo nad šolarji. Omenjajo vsaj dva primera fizičnih napadov, za katera so odgovorni pripadniki romske skupnosti. Prvi primer je primer napada na štirinajstletnika in njegovega prijatelja, ko sta bila na poti iz šole, so ju napadli Romi. Poškodbe so bile tako hude, da so morali poklicati rešilni avtomobil. Drugi primer se je zgodil le nekaj dni po prvem napadu. Za oba napada naj bi bile krive iste osebe, pripadniki romske skupnosti (Czech Press Agency, 2011).

5.2.2 PRIMER PRED ESČP PROTI ČEŠKI

Na ESČP je osemnajst vlagateljev vložilo pritožbo proti Republiki Češki v zvezi z diskriminacijo na podlagi rase in narodnosti na področju izobraževanja. Poleg stališč, ki sta jih vložili obe strani, so bile podane tudi pripombe različnih nevladnih organizacij.

Zadeva se je nanašala na pošiljanje romskih otrok v posebne šole na podlagi psiholoških testov, ki naj bi bili zasnovani za večinsko prebivalstvo in pri tem naj ne bi upoštevali posebnosti romske skupnosti. Po podatkih Evropskega centra za spremljanje rasizma in ksenofobije na Češkem, ki so bili predstavljeni v zadevi, več kot polovica romskih otrok obiskuje posebne šole. Tako Romi v posebnih šolah predstavljajo 70 odstotkov vseh učencev.

V letih 1996 in 1999 so bili vlagatelji poslani v posebne šole v Ostravi in sicer neposredno ali pa prestavljeni iz navadnih osnovnih šol. Iz dokaznega materiala je sicer razvidno, da naj bi se vlagatelji s tem strinjali, vendar se je pri dveh primerih pojavil dvom o datumih podpisov, saj so datumi ročno popravljeni. Vlagatelji so bili v posebne šole poslani po priporočilu pedagoških psiholoških centrov, v katerih so vlagatelji opravili psihološke teste. Vlagatelji trdijo, da njihova intelektualna sposobnost ni bila pravilno testirana ter da njihovi predstavniki niso bili pravilno obveščeni o posledicah privolitve v vključitev v posebne šole. V postopku znotraj države so bile Izobraževalne institucije s strani vlagateljev oziroma njihovih zastopnikov pozvani k preklicu spornih odločitev, vendar je bila pritožba vložena že po preteku pritožbenega roka. Celotna zadeva je pristala na češkem Ustavnem sodišču. V takratnih zapisih vlagatelji navajajo, da v šolskih datotekah ni ničesar, kar bi kazalo na to, da je bil njihov napredek redno spremljan z namenom morebitnega prenosa na posebne šole, da poročila izobraževalnih psiholoških centrov ne vsebujejo informacij o testih, ki so bili uporabljeni, ter da ni pravično, da se za vključitev v posebne šole uporabljajo razlogi, kot so nezadostno znanje češkega jezika, slaba

prilagojenost družbenemu okolju in preveč toleranten odnos s strani staršev glede izobraževanja, kakor tudi ne kulturne in družbene razlike. Ustavno sodišče je pritožbo zavrnilo kot neutemeljeno.

Učni programi v posebnih šolah so prilagojeni zmanjšanim sposobnostim učencev, česar posledica je nezmožnost normalnega napredovanja na višje ravni izobraževanja, kar za tiste, ki so bili po krivici dodeljeni v te šole, pomeni diskriminiranost in omejevanje njihovih dejanskih sposobnosti ter tudi predstavlja probleme za prihodnost – visoka stopnja brezposelnosti med Romi. Prav tako to pomeni nezmožnost za Rome in Nerome, da vedo drug za drugega in da se naučijo živeti kot enakopravni državljani. S tem se stopnjuje tudi izključevanje romskih otrok iz večinske družbe.

Vlagatelji navajajo, da morajo biti prednostne naloge usmerjene v odpravljanje pošiljanja romskih otrok v posebne šole, spodbujanje izobraževanja učiteljev pomočnikov za romske učence v navadnih osnovnih šolah, zaposlovanje učnega osebja, ki so pripadniki Romov, aktivno sodelovanje s starši ter njihovo aktivno sodelovanje glede izobraževanja njihovih otrok. Potrebna je vpeljava ustreznih sredstev za opravljanje predšolske vzgoje, učinkovitejšega jezikovnega usposabljanja ter usposabljanja pomočnikov.

Dani dokazi po mnenju ESČP kažejo na posredno diskriminacijo. Na podlagi te ugotovitve je ESČP naložilo češki vladi, da mora pritožnikom plačati nepremoženjsko škodo, ki jim je bila s takšnim ravnanjem prizadejana (ESČP, 2007)¹³.

5.2.3 UKREPI ZA IZBOLJŠANJE POLOŽAJA ROMOV

Na Češkem se Romov še ne obravnava v smislu medkulturnega izobraževanja, temveč imajo zanje pripravljene podporne ukrepe. Vlada je leta 2004 napovedala načrte za uvedbo medkulturnega izobraževanja s predlaganimi okvirnimi izobraževalnimi programi za primarno izobraževanje. Tako naj bi bila v izobraževanje vključena tudi romska kultura in jezik, prav tako naj bi pri tem aktivno sodelovali tudi predstavniki lokalnih romskih skupnosti. Zakon o izobraževanju iz leta 2005 vključuje veliko naslednjih reform:

- opustitev pristojbine za zadnje leto predšolske vzgoje,
- sprostitev meril o minimalni velikosti razredov,
- bolj individualizirano izobraževanje,
- imenovanje romskih pomočnikov pri izobraževanju romskih otrok,
- usposabljanje učiteljev (doseganje minimalnih standardov znanja romskega jezika, kulture in mediacijskih spretnosti).

V okviru romskega integracijskega programa je načrtovana reforma usposabljanja romskih pomočnikov v šolah in izobraževalnih ustanovah. Prav tako je predvidena podpora romskim učencem pri dostopu do sekundarnega šolanja. Zagotoviti želijo finančno podporo za šolanje, za potne stroške, hrano, zasebne šole, učbenike itd. Ministrstvo

¹³ Priporočila Sveta Evrope in Parlamentarne skupščine so navedena v poglavju Svet Evrope in Romi.

načrtuje poznejšo razširitev programa na primarni in terciarni ravni. Kljub zavezi za odpravo rasnega ločevanja se predvideva ustanovitev posebnih osnovnih šol za izobraževanje otrok iz socialno in kulturno prikrajšanih okolij. V januarju 2006 se je vlada odločila za uvedbo zbiranja anonimnih podatkov o romski skupnosti. Od novega sistema se je pričakovalo, da pripravi prve statistične podatke do leta 2008, ki bodo zadevali zaposlenost, dohodek, bivalne razmere, dolgove in izobraževanje (EUMC, 2006, str. 69–71).

Na konferenci v Brnu leta so se zbrali predstavniki romske skupnosti iz celotne Češke. Prisotni so se strinjali, da bi se morala ustanoviti organizacija, ki bi zastopala interese romske manjšine v pogovorih z vladnimi uradniki, lokalnimi oblastmi in parlamentom. Pri tem pričakujejo tudi, da bi se lahko nekoč iz tega združenja razvila politična stranka. Poziv za nastanek romske stranke je nastal kot odgovor na naraščajočo diskriminacijo na severu države, kjer se Romi srečujejo z visoko stopnjo brezposelnosti ter naraščanjem kriminala. V nekaterih občinah je bil celo ustanovljen sistem stanovanjske in socialne politike, ki Rome potiska na rob družbe. Iz statističnih podatkov je razvidno, da je na Češkem večji del romske skupnosti v 400 slumih, v katerih živi 80.000 ljudi (Lazarova, 2011).

5.3 ITALIJA

V Italiji živi med 140.000 in 170.000 pripadnikov romske skupnosti, od katerih jih ima približno polovica italijansko državljanstvo, ostali pa so ali brez njega ali pa so državljani drugih, večinoma vzhodnoevropskih držav. Večina jih živi na severu države.

Romi, v Italiji so z ustavo zaščiteni kot pripadniki jezikovne etnične manjšine, vendar nimajo posebnega pravnega statusa (Brezovšek, 2008, str. 58).

Intenzivnejša diskriminacija Romov se je začela leta 2007. So tarča prisilnih preselitev, pritisk pa nanje s protiromskimi izjavami izvajajo tudi uradniki in politiki. V nekaterih občinah so župani podpisali »varnostne pogodbe«, s katerimi želijo izpostaviti ogrožanje varnosti, katere vzrok je tudi prisotnost romske skupnosti v teh občinah. AI je nad tem dejstvom zgrožena ter meni, da ti s svojimi sovražnimi in agresivnimi govori ustvarjajo ozračje, v katerem postaja jemanje pravic v svoje roke z napadi na Rome vedno pogostejše ter bolj sprejemljivo.

Prisilne izselitve Romov so v državi prisotne že vrsto let, vendar njihova pogostost ter tudi učinek strmo naraščata od leta 2007. Gre za začasne ali trajne izselitve, ki se izvajajo proti volji posameznikov, brez zagotovitve oziroma omogočenega dostopa do pravnega ali drugih oblik varstva. V proces prisilnega izseljevanja spadajo tudi uničenja romskih naselij, brez kakršnih koli pravnih postopkov, obveščanja ter postopkovnih varovalk, ki jih določajo regionalni ali mednarodni standardi človekovih pravic. Številni Romi so zaradi nezagotovljene ustrezne naselitve tako postali brezdomci. Primer takšne izselitve je prisilna izselitev 200 Romov iz Milana leta 2007. Med njimi so bili tudi otroci, starejši in

nosečnice. Vse to po mednarodnem pravu pomeni grobo kršitev mnogih človekovih pravic, vključno s pravico do primerne naselitve.

Italijanska vlada je leta 2008 pod vodstvom tedanjega premierja Berlusconija s svojim ravnanjem še poslabšala razmere med Romi in Neromi. Vse to je izzvalo številne protiromske izjave številnih politikov in uradnikov. V ilustracijo naj v nadaljevanju navedem nekaj primerov. Tedanji minister za notranje zadeve Maroni je v časopisu La Repubblica podal naslednjo izjavo: »Vsi romski tabori morajo biti takoj porušeni, njihovi prebivalci pa izgnani ali zaprti.« Pozneje je javno obtožil Rome, da kradejo otroke. Prav tako je protiromsko izjavo podal Boni, predsednik Severne lige v lombardijskem občinskem svetu, po čigar mnenju bi morali Romi oditi. Veltroni, župan Rima, pa trdi, da so za 75 odstotkov kriminala v mestu krivi prav Romi. S takšnimi izjavami uradnikov in politikov se še slabša že tako protiromsko usmerjeno ozračje (AI, 2012).

Po teh dogodkih je v državi nastalo veliko ekstremističnih skupin, ki so sprožile mnogo napadov na Rome in njihova naselja. Eden teh napadov se je zgodil v Neaplju, ko se je skupina okoli 100 ljudi zbrala in izvedla napad na romsko naselje v omenjenem mestu. Naselje je deloma zažgala, izogibali se niso niti otrok. V tem napadu je moralo svoje »domove« zapustiti 800 Romov. Fizični napad se je zgodil tudi v Riminiju, ko so napadli nosečnico v šestem mesecu nosečnosti in jo močno zbrcali v hrbet, pri čemer ni ženski na pomoč priskočil nihče ob navzočih.

Nesprejemljivo je dejstvo, da se policija v večini primerov sploh ne odzove. Vse to povzroča strah med Romi, ki se bojijo za svoja življenja in so se primorani skrivati, če želijo preživeti (AI, 2009).

V juniju 2008 je Maroni izjavil, da bodo za izvedbo popisa ljudi, živečih v romskih naseljih, uporabili prstne odtise tako odraslih kot tudi otrok. To naj bi bilo potrebno za zatrtje kriminala. Vse zbrane prste odtise naj bi hranili v registru. To se je takoj začelo uporabljati že v več italijanskih mestih. EP je v svoji resoluciji (Resolucija ResChS (2006) 4 – Kolektivna pritožba št. 27/2004, Evropski center za pravice Romov proti Italiji) obsodil zbiranje prstnih odtisov Romov in pozval italijanske oblasti, naj se vzdržijo zbiranja ter uporabe že zbranih prstnih odtisov, dokler EK ne bo pripravila napovedane ocene predvidenih ukrepov, saj bi to pomenilo neposredno diskriminacijo na podlagi rase in etničnega izvora, ki je prepovedana po 14. členu Evropske konvencije o človekovih pravicah, prav tako pa pomeni diskriminacijo med državljani EU, ki so romskega izvora, in drugimi državljani, za katere se ta postopek ne izvaja. Prav tako je izrazil zaskrbljenost zaradi potrditve, izdane v dekretih in ukazih, ki jih je izdala italijanska vlada, da obstoj romskih taborov v okolici večjih mest pomeni resno družbeno krizo, katere posledice se nanašajo na javni red in varnost, kar opravičuje razglasitev izrednih razmer za eno leto. Zaskrbljenost je izražena tudi zaradi tega, ker lahko prefekti zaradi razglašene izredne razmere sprožijo izredne ukrepe zunaj zakonov, na podlagi zakona o zaščiti državljanov v primeru naravnih nesreč, katastrof in drugih dogodkov, kar pa temu dogodku ne ustreza (EP, 2008).

Resolucija ResChS (2006) 4 – Kolektivna pritožba št. 27/2004, Evropski center za pravice Romov proti Italiji

Evropski odbor za socialne pravice je v resoluciji sklenil, da:

- Nezadostnost in neustreznost romskih taborov pomeni kršitev člena 31 § 1 ustavne listine, skupaj s členom E. Člen 31 § 1 zagotavlja dostop do primerne stanovanja, kar vključuje dostop do vode, ogrevanja, odlaganja odpadkov, sanitarnih objektov in elektrike. Člen E prepoveduje diskriminacijo, s tem zahteva, da se v praksi upoštevajo pravice iz listine tudi za Rome. Italija ni dokazala, da je sprejela ustrezne ukrepe za zagotovitev zadostnega števila in primernosti stanovanj za Rome ter da je sprejela ukrepe, da lokalni organi izpolnjujejo odgovornosti na tem področju.
- Prav tako pomenijo kršitev člena E in člena 31 § 2 ustavne listine prisilne izselitve in druge sankcije. V skladu s členom 31 § 2 morajo države pogodbenice zagotoviti, da so izselitve utemeljene ter da se izvajajo v skladu s pogoji, ki spoštujejo dostojanstvo zadevnih besed, ter da jim je na voljo možnost nastanitve nekje drugje. Italija ni dokazala, da so izselitve ustrezne in da se izvajajo pod določenimi pogoji. Zagotovila ni niti verodostojnih dokazov, da bi zavrnila trditve, da so Romi utrpeli neupravičeno nasilje med temi izselitvami.
- Tudi pomanjkanje stalnih bivališč pomeni kršitev člena 31 § 1 in 31 § 3 skupaj s členom E. V skladu s členoma 31 § 1 in 31 § 3 je dolžnost države pogodbenice, da se zagotovi dostop do socialnih stanovanj za prikrajšane skupine, vključno z enakim dostopom za državljane drugih pogodbenic listine, ki na ozemlju zakonito prebivajo ali so tam redno zaposleni.

Dodatek k Resoluciji ResChS (2006) 4:

V Italiji posegi za izboljšanje stanovanjskih razmer potovalnih skupnosti, vključno z Romi, spadajo v pristojnost lokalnih skupnosti. Zaradi tega so mnoge regije sprejele zakone, posebej namenjene urejanju vključevanja Romov na njihovem ozemlju. Ravno zaradi tega se lahko pogoji za nastanitev Romov glede na regijo ali mesto razlikujejo.

Italija je ena redkih držav članic, ki je ratificirala spremembe ustavne listine. V Italiji je mogoče v zadnjih dveh letih opaziti napredek. Italija se zaveda, da je kot država tudi sama odgovorna za spoštovanje socialnih pravic vseh posameznikov na svojem ozemlju, tudi Romov. To vključuje tudi pravico do stanovanja in ustreznega življenjskega standarda. Predlog zakona za obsežno strategijo o vseh vprašanjih v zvezi z Romi je v pripravi s strani pristojnih ministrstev. Rome je treba vključiti tudi v zgodovinske manjšine, katerih status je določen z zakonom 482/99. Več lokalnih institucij je sprejelo ukrepe za izboljšanje življenjskih razmer Romov. Ta napredek je poudaril tudi nekdanji komisar Gil-Robles v svojem poročilu, po tem ko je v marcu 2005 obiskal Italijo. V poročilu lahko tudi

zasledimo, da se trenutno stanje Romov razlikuje glede na prakse ter finančna sredstva. Tako nekateri Romi živijo v običajnih stanovanjih, medtem ko drugi še zmeraj živijo v ločenih okoliših.

Kot primer dobre prakse je primer romskega kampa Campo Nomadi Casilino 900, ki je neuradni romski kamp v mestu Rim. Občinski organi so kljub temu, da se kamp šteje za neuradnega, posredovali s svojimi aktivnostmi. Tako tam že deluje program nadzora in varnosti. Mesto Rim je tudi izboljšalo sanitarne razmere v naselju ter zagotovilo odstranjevanje odpadkov. Leta 2003 je bila v Rimu ustanovljena tudi ad hoc skupina, ki je pristojna za obravnavo neuradnih romskih taborov. Skupina je sestavljena iz predstavnikov policijskih sil ter socialnih služb občine.

Italijanska zakonodaja ne predvideva razlikovanja med državljani na podlagi etničnega, jezikovnega ali verskega izvora. Zaradi tega se za Rome, ki imajo italijansko državljanstvo, teh je okoli 70.000, uporablja zakonodaja, ki velja za vse italijanske državljane, medtem ko se za preostalih 80.000, ki državljanstva nimajo, uporablja zakonodaja o priseljevanju. Od leta 2003 deluje tudi v Italiji državni urad za spodbujanje enakega obravnavanja in odpravo vseh oblik diskriminacije na podlagi rasnih ali etničnih razlogov, ki se tudi aktivno ukvarja z vprašanjem Romov, Sintov in potujočih skupin (Odbor ministrov, 2006).

5.4 MADŽARSKA

Romi so največja etnična manjšina na Madžarskem. Po ocenah je dejansko število Romov na Madžarskem 550.000–600.000 oziroma približno 5,3–5,8 odstotka celotnega prebivalstva Madžarske, nekateri romski voditelji pa trdijo, da naj bi število Romov v državi dosegalo kar številko 800.000. Po zadnjem popisu prebivalstva leta 2001 se je za Rome opredelilo 190.046 ljudi, kar znaša 1,8 odstotka celotnega prebivalstva. Tako nizko opredeljenost je mogoče pojasniti z dejstvom, da Romi v takšnih raziskavah velikokrat prekrijejo svojo etnično identiteto. Romsko prebivalstvo na Madžarskem narašča, pri čemer pa je njihova starostna sestava precej mlajša od celotne populacije (REF, 2007, str. 14).

Na Madžarskem ne obstaja poseben zakon o romski manjšini, vendar je ta vključena skupaj z drugimi manjšinami v zakon številka LXXVII iz leta 2003 o nacionalnih in etničnih manjšinah. V tem zakonu je se romska skupnost tudi prvič priznala za etnično manjšino, zagotovile pa so se ji tako individualne kot kolektivne pravice. Etnična manjšina po tem zakonu je vsaka etnična skupina, ki že najmanj stoletje prebiva na Madžarskem in pomeni številčno manjšino med državljani Madžarske, katere pripadniki so madžarski državljani, od preostalega prebivalstva pa se razlikujejo po svojem lastnem jeziku, kulturi in tradiciji, ob tem pa izkazujejo medsebojno pripadnost zaradi ohranitve teh različnosti (Brezovšek 2008, str. 49).

Romi na Madžarskem so močno prizadeti zaradi revščine. Glede na poročilo Svetovne banke iz leta 2005 je revščina med Romi 26,3-odstotna. Romsko skupnost na Madžarskem

pestita tudi huda marginalizacija in diskriminacija pri dostopu do izobraževanja, stanovanj in zaposlovanja. Romski otroci so pogosto dodeljeni v posebne šole, ki so namenjene za otroke z duševno invalidnostjo, ali so v razredih in šolah, ki so namenjeni le Romom. Diskriminatorna pravila in prakse lokalnih oblasti proti romskim družinam ovirajo njihov dostop do socialnega stanovanja. Brezposelnost Romov je ocenjena na 70 odstotkov (AI, 2010).

Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi-Office for Democratic Institutions and Human Rights (v nadaljevanju: OVSE-ODIHR) v svojem poročilu o nasilnih dogodkih proti Romom na Madžarskem junija 2010 opozarja, da so Romi bolj dovzetni, da postanejo »grešni kozli« oziroma krivci za obstoječe socialno-ekonomske probleme v državi. Povečuje se število rasističnih napadov, priznavajo na ministrstvu za pravosodje. Kot enega od razlogov za to pa navajajo prevladujoča antiromska čustva v državi. V izjavi iz februarja 2009 je evropski komisar za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti Vladimir Špidla izrazil zaskrbljenost zaradi napadov na člane romske skupnosti na Madžarskem (OVSE-ODHIR, 2010).

Leta 2006 so mednarodne organizacije za človekove pravice, državni uradniki, nevladne organizacije in raziskovalne ustanove izrazili zaskrbljenost nad povečanjem rasnih predsodkov in nestrpnosti v javnem diskurzu na Madžarskem. Iz poročila parlamentarnega komisarja za pravice narodnih in etničnih manjšin madžarskemu Gallupovemu inštitutu za leto 2006 je razvidno, da vsak drugi madžarski odrasel prebivalec odkrito izjavlja, da je nenaklonjen do Romov. Glede na analizo iz leta 2005 80 odstotkov odraslega prebivalstva na Madžarskem meni, da bi se Romi rešili problemov, če bi začeli delati, 62 odstotkov pa se jih strinja z izjavo, da imajo Romi težnjo po kriminalu že v krvi.

Avgusta 2007 je bila ustanovljena radikalna desničarska madžarska garda, ki jo je v juliju 2009 pritožbeno sodišče v Budimpešti prepovedalo. V svoji sodbi je sodišče ugotovilo, da je madžarska garda z dejavnostmi presegla svoje pravice kot združenje in omejila pravice ter svoboščine Romov. Od njene ustanovitve pa do decembra 2009, ko je prepoved potrdilo vrhovno sodišče, so člani madžarske garde, oblečeni v uniforme, pripravljali shode in demonstracije po vsej državi, tudi v vasi z večjim številom romskih prebivalcev, ter pozvali k obrambi »etničnih Madžarov« proti tako imenovanemu »romskemu zločinu«. Ena od takšnih demonstracij proti Romom je bila 9. 12. 2007 organizirana v mestu Tatárszentgyörgy. Po pripovedi medijev so govorniki na shodu zahtevali politiko, ki temelji na segregaciji, in se zavzeli za ukinitev vseh pozitivnih ukrepov za Rome. Madžarska garda ima tesne vezi s politično stranko Jobbik, ki je bila ustanovljena leta 2002 in ki je tudi močno usmerjena proti Romom.

5.4.1 SERIJA NAPADOV NA ROMSKE SKUPNOSTI V LETIH 2008–2009

V letih 2008–2009 se je zvrstilo kar devet napadov na romske skupnosti. Storilci so uporabili strelno orožje. Čeprav so žrtve napadov živele v različnih mestih po vsej državi, so se njihove hiše večinoma nahajale na obrobju naselja v bližini avtocest. Napadi so

povzročili strah med romsko skupnostjo po vsej državi. Policija se je na nanje odzvala s sprejetjem več ukrepov v okviru programa, ki naj bi okrepil varnost romskih skupnosti. Začetni ukrepi so bili sprejeti v okrajih, kjer so bili izvedeni napadi, aprila 2009 pa so se razširili na ranljiva naselja, v katerih je policija pričakovala podobne napade. Ta območja so bila tako pregledana vsako noč in v zgodnjih jutranjih urah. Krivci za vseh devet napadov naj bi bili isti. V napadih ni vedno prišlo do poškodb ljudi, kljub temu pa so napadi pustili za sabo tudi smrtne žrtve. Roma Róbert Cs. in njegov štiriletni sin sta bila ustreljena 23. 2. 2009 v mestu Tatárszentgyörgy, potem ko sta poskušala zapustiti svojo hišo, ki so jo hoteli požgati. Začetna policijska preiskava je zadevo obravnavala kot nesrečo, vendar je kasneje obdukcija potrdila, da sta žrtvi umrli zaradi strelnih ran. Prav tako je bil 22. 4. 2009 v Tiszalöku ustreljen 54-letni Rom, ki je odhajal na delo. Zadnji napad v tej seriji je bil izveden v vasi Kisléta dne 2. 8. 2009. Umrla je vdova, zaradi česar je njena trinajstletna hčerka ostala brez staršev.

5.4.2 EVROPSKA KONVENCIJA O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC IN TEMELJNIH SVOBOŠČIN

Tudi Madžarska je podpisnica EKČP. V skladu z EKČP so madžarski organi dolžni spoštovati in varovati vrsto pravic, brez diskriminacije, vključno s pravico do življenja in pravico, ki zajema nedopustnost mučenja in drugega slabega ravnanja do ljudi, ki so v njihovi pristojnosti.

Od oblasti se prav tako zahteva, da zagotovijo takojšnjo, neodvisno, nepristransko in ustrezno preiskavo v primeru domnevnih kršitev pravice do življenja ali ob pojavu mučenja oziroma drugega slabega ravnanja ter da ugotovijo, kdo so krivci, ali so to državni ali nedržavni akterji. Evropsko sodišče za človekove pravice pojasnjuje, da dolžnost države, da se zaščiti pravica do življenja, ne pomeni samo, da se mora država vzdržati namernega in nezakonitega odvzema življenja, ampak tudi, da mora sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito življenj tistih v njeni pristojnosti. To vključuje dolžnost, da učinkovite kazenske določbe vsebujejo kazni za kazniva dejanja, ki se uporabljajo za odvracanje od teh dejanj. Sodišče prav tako zahteva, da oblasti sprejmejo preventivne ukrepe za zaščito posameznika, čigar življenje je v nevarnosti pred drugim posameznikom.

Madžarski kazenski zakonik za kaznivo dejanje spodbujanja sovraštva zoper vse nacionalne, etnične, rasne skupine ali določene skupin prebivalstva predvideva kazen do treh let zapor (člen 269). Za uporabo »simbolov despotizma«, kot so svastike, kladivo itd., je prepisana denarna kazen (člen 269/B). Vsaka oseba, ki napade drugo osebo, ki je del, bodisi v resnici ali domnevno, nacionalne, etnične, rasne ali verske skupine oziroma drugih določenih skupin

prebivalstva, ali jo sili k nekemu početju, se za zločin kaznuje z zaporom do petih let (člen 174/B (1)). Če je kaznivo dejanje storjeno s silo orožja, s smrtonosnim orožjem ali je povzročena znatna škoda s krutostjo do oškodovanca oziroma v skupini, se zločin kaznuje z zaporom od dveh do osem let (174/B (2)) (AI, 2010).

ESČP je v primeru pritožbe zoper Madžarsko v zvezi s pretiranim policijskim nasiljem nad Rominjo odločilo, da je Madžarska s takšnim ravnanjem kršile Evropsko konvencijo o človekovih pravicah.

V zadevi Borbála Kiss proti Madžarski je ESČP ugotovilo, da je Madžarska kršila člen 3 Konvencije. Dejansko stanje je bilo sledeče: septembra 2010 je bila okoli devete ure poklicana policija, da bi posredovala zaradi preglasne glasbe. Pol ure pozneje je policija prispela in napadla osebo z gumijevko in poprovim razpršilom. Vložnica, ki je romskega porekla, je posredovala med policijo in vpletenim moškim. Policija je zoper njo uporabila solzivec, odvlekli so jo proti policijskemu avtomobilu in jo pri tem tudi udarili. V incidentu je bil raztrgan pulover vložnice, ki je po tem dejanju ostala gola. ESČP je vložnici dosodilo 5000 evrov odškodnine. ESČP je ugotovilo vsebinske in postopkovne kršitve člena 3 Konvencije – prepoved nečloveškega ali ponižujočega ravnanja. ESČP je sklenilo, da je policija ob incidentu uporabila čezmerno silo in da je uporaba sile povzročila poškodbe in trpljenje tožnice, kar je poniževalno. ESČP je ugotovilo tudi, da se v nobeni notranji preiskavi ali disciplinskem postopku ni izkazalo, da so bili izvedeni policijski ukrepi ustrezni, in je ugotovilo, da zadeva ni bila ustrezno raziskana. ECČP je zavrnilo le očitke diskriminacije na podlagi člena 14, glede znakov diskriminatornega ravnanja s strani policije. Običajno morajo biti domača pravna sredstva izčrpana pred predložitvijo zadeve na ESČP, vendar je v tem primeru ESČP ugotovilo, da vložnici v primeru tega incidenta ni bilo treba izvesti nadomestnega zasebnega kazenskega/sodnega pregona, da bi bil primer razglašen za dopustnega. ERRC in HCLU pozdravljata sodbo, ki pošilja jasno sporočilo, da morajo organi pregona obravnavati vsa primerja nasilja nad Romi, še posebej, ko gre za državne akterje. Obžalujejo pa dejstvo, da ESČP ni ugotovilo diskriminacije na podlagi člena 14 (ERRC, 2012).

5.4.3 IZOBRAŽEVANJE

Do leta 1964, ko je izobraževanje postalo obvezno, so se imeli Romi pravico izobraževati v vaških šolah, ki so bile pod nadzorom cerkve ter občinske institucije. Romi šole niso redno obiskovali, temu primeren je bil tudi uspeh, ki je bil zelo slab, kar se je izražalo tudi v vse manjšem številu romskih otrok, ki so napredovali v višje razrede. Zaradi povečanega poudarka na izboljšanju osnovnega izobraževanja v šestdesetih letih je tako v desetletjih pozneje več Romov dokončalo osnovno šolo. Povečan poudarek na osnovnem izobraževanju je prinesel s seboj tudi težave, ki so se kazale pri nadaljnjem izobraževanju romskih otrok. Kot kaže popis iz leta 1993/1994, ki ga je naredila Akademija za znanost, se je večina Romov odločila, da po končani osnovni šoli nadaljuje izobraževanje na poklicni šoli, manj kot trije odstotki so se odločili za teoretične šole, v terciarnem izobraževanju pa skoraj niso bili prisotni. Se pa poleg teh težav v zadnjem desetletju pojavljajo še nezaposlenost, huda revščina, vedno več predsodkov, vedno večja neenakost in še mnoge druge (Denied a Future 2006b, str. 121).

Do avgusta 2006 je program REF od 15 prejetih predlogov za projekte na Madžarskem odobril štiri, za kar je bilo namenjenih 850.000 evrov. REF podpira ministrstvo za mladino,

družino, socialne zadeve in enake možnosti. Ta program zajema vključevanje otrok, ki živijo v romskih naseljih, v javno šolstvo. Program želi izboljšati življenjske razmere Romov v nekaterih najslabših romskih naseljih. REF podpira lokalne nevladne organizacije Romov, naj razvijejo akcijske načrte za izboljšanje izobraževanja romskih otrok v integriranih šolah v ciljnih romskih naseljih, vpeljavajo pedagoških pomočnikov in mentorjev ter pomoč s strani mentorjev tudi po šoli. REF podpira uspešen program za Rome na univerzah.

Program štipendij podpira približno 100 Romov pri doseganju visokega šolstva in univerzitetnega študija, nekateri podprogrami prav tako pomagajo študentom ohraniti romsko identiteto, interakcijo med seboj, pridobivanje znanj, spretnosti poučevanj na univerzi ter pri iskanju zaposlitev po diplomah. Program si prizadeva tudi oceniti poklicne šole v Budimpešti in še v treh revnih regijah na Madžarskem, da bi ugotovili razloge za visoke stopnje osipa v poklicnem izobraževanju. Cilj projekta je tudi okrepiti zmogljivosti sodelujočih ustanov, kar jim omogoča, da bolj strokovno ocenijo izobraževalne programe.

REF je zagotovila podporo štirim madžarskim nevladnim organizacijam pri dostopu do evropskih strukturnih skladov v okviru novega pilotnega programa o dodelitvi sredstev. Ta mehanizem je bil zasnovan, da bi romske organizacije in lokalne vlade imele dostop do strukturnih skladov EU, ki zagotavlja 20-odstotno akontacijo za zagon programov, dokler so sredstva EU na voljo. Ta napredek pa pozneje povrnejo nevladne organizacije.

Na Madžarskem je REF začela pilotni projekt partnerstva z zasebnimi podjetji, ki se imenuje »Prehod iz izobraževanja v zaposlitev v zasebnem sektorju za romske študente«. Program ponuja mentorstvo za izbrane romske študente, ki so v svojem zadnjem letu študija v gospodarstvu, finančah in upravljanju podjetij in se jim ponudi enoletno pogodbo v zasebnih podjetjih, če dokončajo študij. Mentorstvo in podpora potekata v zadnjem letu univerze s ciljem dobro pripraviti romske študente za delo v velikih podjetjih zasebnega sektorja na Madžarskem.

Na podlagi vprašanj, opisanih v strateškem ukrepu, je mogoče oblikovati celovit strateški okvir za izboljšanje rezultatov glede izobraževanja Romov na treh ravneh: romski starši, skupnosti in nevladne organizacije, izobraževalne oblasti na državni in lokalni ravni ter državne in vladne politike.

REF uporablja več instrumentov za spodbujanje svojih programskih ciljev. Ti vključujejo projektno financiranje in podporo, tehnično pomoč, analitično delo in politični dialog. Na podlagi skupnega strateškega okvira za izobraževanje Romov na Madžarskem in v ozadju analize, izvedene za pripravo tega dokumenta, bi REF namenila sredstva za Madžarsko v skladu z naslednjimi prednostnimi nalogami:

Projektne dejavnosti programa so zmanjšanje števila romskih otrok v posebnih šolah. Velika sprememba je potrebna v šolskem sistemu, kjer je potrebno vse, razen hudo duševno zaostalih, vpisati v redne šole in redne razrede. Šole morajo vpisati vse otroke.

Nadgradnja kratkih obdobjih poklicnega izobraževanja v normalen sistem splošnega in poklicnega izobraževanja.

Analitične in svetovalne dejavnosti programa naj bi zajemale, s podporo s strani vlade, spremljanje in vrednotenje sistema za romske otroke prek mentorjev, tutorjev, zunajšolskih dejavnosti ter zagotavljanje materialov za potrebe razredov. Potrebno naj bi bilo spremljati pozitivne ukrepe, štipendije in dodatno podporo za sekundarno in terciarno izobraževanje romskih učencev, ki prihajajo iz revnih družin. Potrebno naj bi bilo ravnovesje med lokalno kontrolo šolanja, občinami in osrednjimi vladnimi organi za zmanjšanje nizkih izobraževalnih rezultatov prikrajšanih študentov.

Vse politike in programi vključujejo kot cilje pravičnost, vključenost in odpravo segregacije (REF, 2007).

5.5 SLOVAŠKA

Romi so druga največja manjšina na Slovaškem. Leta 1991 so Romi v nekdanji Češkoslovaški v popisu pridobili pravico do proste in samostojne razglasitve za člane ločene manjšine. Na Slovaškem se je 80.627 ljudi uradno izjavilo za Rome, to je 1,52 odstotka vseh slovaških državljanov. Po ocenah mestnih in občinskih uradov državne uprave naj bi jih na Slovaškem živel kar 253.943, kar predstavlja 4,8 odstotka prebivalstva. Ker ta statistika ne vključuje Romov, ki imajo življenjski standard primerljiv s položajem večinskega prebivalstva, politični in kulturni aktivisti ocenjujejo, da je število Romov na Slovaškem še višje in navajajo število med 350.000 in 400.000.

Romi trpijo zaradi visoke stopnje revščine, brezposelnosti, nepismenosti, kriminala in bolezni. Ko govorimo o romskem problemu, se večina referenc osredotoči na del romskega prebivalstva, ki živi v zelo slabih razmerah na podeželju in v mestih. Število Romov, ki živijo v neznosnih razmerah v podeželskih skupnostih in mestnih območjih, predstavlja potencialno zelo velike družbene, socialne in gospodarske težave. Romi pogosto živijo 2–3 km zunaj vasi v taborih z le nekaj umazanimi hišami, v kletah ali v kartonastih oziroma lesenih barakah. Nekateri tabori, kot je Rudnany na vzhodu Slovaške, so bili zgrajeni na odlagališčih ali drugih prostorih, ki vsebujejo snovi, kot so živo srebro in arzen.

Aprila 1991 je slovaška vlada sprejela pobudo za izenačevanje Romov z drugimi etničnimi manjšinami na Slovaškem. Posamezna ministrstva so razvila pobude za romske manjšine, zavarovanja njihovih pravic na področju kulture in izobraževanja.

Orgovanova ugotavlja, da je najbolje, če se problemi Romov in drugih manjšin rešujejo na regionalni ravni in ravni skupnosti. Nujno naj bi bilo treba ustvariti mehanizme za stalno posvetovanje med skupnostmi in manjšinskimi predstavniki. Rešitve za probleme manjšin neke regije naj bi morale biti vključene v razvoj posamezne regije. V idealnih razmerah bi morala osrednja vlada ustvariti učinkovite upravne in sodne mehanizme za odpravo diskriminatornih dejanj do Romov in drugih manjšin. Brez bolj decentraliziranega pristopa

k regionalnemu razvoju tudi najbolj dobronamerne lokalne oblasti ne bi mogle resno obravnavati teh problemov (Orgovanova, 2012).

5.5.1 SLOVAŠKA PRED ESČP – SLOVAŠKA MORA RAZISKATI ZLOČINE PROTI ROMOM

Vsakdo ima pravico do življenja, do prostosti in do osebne varnosti (Splošna deklaracija človekovih pravic, člen 3). Ta pravica je bila bistveno kršena na Slovaškem.

Na večer 28. 2. 2002 je v Slovaški vasi Gánovce-Filice skupina ljudi, nekateri med njimi so bili oboroženi z baseball in železnimi palicami ter nosili maske, prišla v romsko naselje. Kričali so rasistične slogane, vdrli v tri hiše in uničevali stvari. Napadli so tudi ljudi in jih poškodovali. Policija je prišla približno pol ure po napadu in začela preiskavo ter opravila razgovor z žrtvami in pričami. Dva meseca pozneje, 26. aprila 2002, pa so slovaški organi navedli, da ni nobenih dokazov, ki bi dovoljevali tožbo proti nasilnežem. Tako je bil primer zaključen. ERRC je v letu 2003 vložila skupno vlogo s slovaško partnersko organizacijo, Ligo zagovornikov človekovih pravic na ESČP, v imenu desetih posameznikov, Romov, ki so bili žrtve tega nasilja, ker država Slovaška izvedla učinkovite preiskave (primer Koky in prijatelji proti Slovaški). Dne 12. junija 2012 je ESČP razsodilo, da Slovaška ni izpolnila svojih obveznosti. ESČP je navedlo, da je Slovaška republika kršila EKČP, ki prepoveduje nečloveško ravnanje, ker slovaški organi niso izpolnili svoje obveznosti, da zagotovijo varnost državljanov, in zahtevalo od države, da opravi učinkovito preiskavo nesreče.

Toda ta incident ni bil edini, temveč le eden od mnogih. Slovaška ne izvaja ustreznega preiskovanja kaznivih dejanj zoper svoje državljane, ki so romskega porekla. V poročilu z naslovom Nepopolno pravosodje, objavljenem leta 2011, je ERRC pokazala nepripravljenost slovaških organov, da opravijo ustrezne preiskave in privedejo storilce pred sodišče, če so žrtve Romi. To je zelo nevaren trend. Če Slovaška ne spremeni svojega stališča in ne zagotovi varnosti za vse ljudi, ki živijo na njenem ozemlju, bo njena možnost za vzpostavljanje in uveljavljanje javnega reda in miru v javnem interesu pod vprašajem. Država bi morala biti nepristranski ponudnik pravičnosti in ravnati po mednarodnih standardih človekovih pravic.

Slovaška se mora odločiti, ali bo država zagotavljala varnost in pravičnost za vse državljane ali le za nekatere privilegirane. S svojo sodbo v zadevi Koky in prijatelji proti Slovaški je ESČP pokazalo slovaški vladi priložnost, da ponovno preuči svojo prakso in izvede potrebne spremembe. Slovaška ne sme zamuditi te priložnosti za uresničevanje človekovih pravic za vse.

Slovaška se je pred kratkim zavezala k popolni vključitvi romskih državljanov kot del nacionalne strategije. Gradnja zaupanja med državljani romske skupnosti in slovaških organov je ključ do uspeha vsake integracije projekta. To zaupanje se lahko določi samo z zagotavljanjem varnosti za Rome, iskanjem tistih posameznikov, ki izvajajo agresivna dejanja proti Romom, ter obravnavanjem pred sodiščem (ERRC, 2012).

5.5.2 PRIMER KAZNIVEGA DEJANJA NAD ROMI S STRANI POLICIJE

Dne 7. 4. 2009 je v Košicah najmanj šest policistov prisililo šest romskih fantov (10 do 16 let) h grobem pretepanju, medsebojnemu poljubljanju ter slačenju do golega. Nadnje so celo spustili policijske pse, pri čemer so ti ranili dva otroka. AI je pri tem nečloveškem in krutem dejanju takoj zahtevala neodvisno in nepristransko preiskavo, na kar so se slovaške oblasti tudi takoj odzvale. Vpletene policiste so pridržali in proti njim vložili tožbo zaradi zlorabe moči. Nekateri policijski uradniki so v svojih uradnih izjavah dajali večji poudarek kršitvam, ki naj bi jih zagrešili romski mladostniki, da bi s tem lahko opravičili nedopustno dejanje zadevnih policistov.

5.5.3 ŠOLSTVO

V preteklih letih je bilo običajno, da so slovaške oblasti romske otroke brez priporočil psihologov dajale neposredno na posebne šole, čeprav smejo biti otroci v posebne šole nameščeni samo na podlagi uradne diagnoze o umski nezmožnosti ter s pisnim privoljenjem staršev. Mnogi otroci kljub temu niso bili ocenjeni in starši ne obveščeni ali pa je bila njihova privolitev prisilna. Na posebni šoli v Pavlovcah nad Uhom je bilo na primer 99,5 odstotka otrok romskega porekla, ti pa predstavljajo več kot polovico vseh otrok, ki v tem mestu obiskujejo osnovno šolo.

Slovaške oblasti kot vzrok za tako visoko število romskih otrok v posebnih šolah navajajo revno socialno okolje, v katerem Romi živijo.

Maja 2008 so slovaške oblasti po pritisku AI in lokalnih nevladnih organizacij v akt o vzgoji in izobraževanju vključile prepoved diskriminacije in segregacije. Vlada se je odločila za ukinitvev motivacijskih štipendij, ki so temeljile na otrokovih dosežkih, saj se je dogajalo, da je vse več romskih staršev svoje otroke vpisovalo v posebne šole, saj je bil tam učni program lažji. So pa uveljavili nov program, ki temelji tudi na prisotnosti v šoli ter velja za vse družine, ki so v materialni stiski.

Šolski akt ne vsebuje mehanizmov, ki bi preprečili diskriminacijo Romov. Prepoved na papirju ni dovolj, da bi se segregacija v praksi ustavila. Opredeliti bi se morali jasni kriteriji za razvrstitev otrok v posebne šole (AI, 2012).

5.6 FRANCIJA

V Franciji živi približno 15.000 Romov, ki so v državi že dlje časa ali so tja pred kratkim pobegnili iz Romunije ali Bolgarije. Kot državljani EU so upravičeni do bivanja v Franciji, pri čemer jih lahko izženejo le, če zakrivijo zločin. Vendar pa je Francija uvedla politiko izseljevanja romskih naselij, za kar naj bi bil povod napad na policijsko postajo, ki ga je v mestecu Saint-Aignan izvedla skupina romskih mladostnikov. V okviru te politike je bila zadnja racija francoske policije izvedena v vzhodnem predmestju Pariza Montreuil, ko je policija iz predmestja pregnala 62 ljudi, med katerimi je bilo več deset otrok, 16 moških

pa je prišla in jih peljala na policijsko postajo, kjer so jih zasliševali do večera, nato pa so jim ukazali, da morajo zapustiti državo. Nekdanji predsednik Sarkozy je ta dejanja opravičeval kot nujno potrebna, saj naj bi bila romska naselja središča preprodaje drog, trgovine z belim blagom in prostitucije.

Dejanja francoske policije, naročena s strani nekdanjega predsednika Sarkozyja sta ostro obsodila Organizacija združenih narodov in Svet Evrope. Podpredsednik Društva za človekove pravice Francije Malik Salemkour pa je dodal, da v državi obstaja institucionalni rasizem. Komite ZN za odpravo rasne diskriminacije je že začel preiskovati status in pravice, ki jih imajo Romi v Franciji. Jacques Pellet je zavrnil obtožbe, da francoska vlada izvaja rasistično politiko nad Romi. Povedal je, da izjemno negotova finančna situacija manjšine in njihov nefrancoski izvor otežujeta njihovo integracijo. V enem tednu od izdanega ukaza s strani francoske vlade je bilo razdrtih več kot 40 romskih naselij, prebivalci so bili pregnani, več kot 700 pa jih je bilo po čarterskih poletih poslanih nazaj v Romunijo ali Bolgarijo.

Poleg obsodb iz mednarodnih skupnosti so vlado obsojali tudi kolegi iz lastnih vrst. Po poročanju francoskega časnika Le Monde je poslanec Jean-Pierre Grand dejal, da je vladna politika sramotna in spominja na preganjanje ljudi med drugo svetovno vojno. Grand je dodal: »Kako sem lahko poslanec republike in ne ukrepam, ko izvem, da so možje postave navsezgodaj zjutraj vdrti v taborišče, začeli ločevati družine, pošiljate možje na eno ter ženske in otroke na drugo stran, grozili pa so tudi, da bodo materam odvzeli otroke.« (MMC, 2010)

Tudi ECRI je zelo zaskrbljena zaradi ravnanja z romskimi migranti v Franciji. Francoske oblasti je pozvala, naj se borijo proti rasistični držbi in sovraštvu proti Romom s strani večinske populacije. ECRI nad negativnimi dejanji francoske oblasti izraža razočaranje. Francija je že v letu 2005 prejela priporočilo s strani ECRI, naj romskim migrantom zagotovi socialne pravice do nastanitve, izobrazbe in zdravja. Leta 2010, pa še zmeraj veliko število teh prebiva v začasnih taborih, kjer so razmere zelo slabe.

Francoska politika temelji na izgnanstvu in spodbuja odhode migrantov iz Francije. Francija sicer lahko v skladu z mednarodnimi obveznostmi uveljavi migracijsko kontrolo, vendar imajo državljani EU pravico prebivanja nekaj časa v Franciji, prav tako se imajo pravico tja vrniti. V okoliščinah, v katerih se Francija nahaja, bi morala sodelovati s partnerskimi državami ter institucijami ter tako poiskati primerne in trajne rešitve (CNVOS, 2010).

5.6.1 RESOLUCIJA EP O IZGONU ROMOV IZ FRANCIJE

Evropski parlament,

- ker je francoska vlada na izredni seji 28. julija, ki je bila sklicana po incidentih, zaradi katerih je prišlo do uboja pripadnika potujoče skupine s strani policista, sklenila v roku treh mesecev zapreti okoli 300 nedovoljenih romskih taborov ter izgnati Rome v njihove države izvora,

- ker francoske oblasti trdijo, da se »prostovoljna« in »humanitarna« vrnitev v domovino izvaja v zameno za nadomestilo v višini 300 evrov za odraslo osebo in 100 evrov za otroka, medtem ko tisk poroča, da niso vsi podali svobodne privolitve ali pa niso razumeli svojih pravic, kar je ugotovil tudi odbor ZN za odpravo rasne diskriminacije, s strani Romov pa dobimo tudi podatke o grožnjah z aretacijo ali prisilno odstranitvijo, če bi odklonili vrnitev v domovino,
- ker ima 95 % od skoraj 400.000 francoskih Romov francosko državljanstvo, jih zato ni mogoče izgnati ali prisiliti v odhod, in ker Francija Rome izganja že nekaj let – leta 2009 je izgnala skoraj 10.000, letos pa že več kot 8.000 Romov,
- ker je bilo v mesecu avgustu porušenih 128 taborišč, 979 (151 prisilno, 828 prostovoljno) Romov pa je bilo iz Francije vrnjenih v Bolgarijo in Romunijo,
- ker so bili Romi primorani zaradi prejete pomoči za vrnitev v domovino podpisati obrazec, ki jim preprečuje vrnitev v Francijo, prav tako so jim bili odvzeti prstni odtisi, da v primeru vrnitve ne bi ponovno prejeli tega denarja,
- ker je francoska vlada, ne glede na to, da so njeni ukrepi sprožili val kritik na nacionalni, evropski in mednarodni ravni, nadaljevala z izgoni, pri čemer jo je podprl le italijanski notranji minister, ki je v preteklosti predlagal in izvajal podobne ukrepe,
- ker so francoske oblasti povabile ministre za notranje zadeve le iz držav članic: Italije, Nemčije, Združenega kraljestva, Španije, Grčije ter Belgije in EK ter Kanado in ZDA na srečanje v Parizu 6. septembra, da bi razpravljali o vprašanih priseljevanja in prostega gibanja, ki sodijo v pristojnost EU, in ker je italijanski minister za notranje zadeve napovedal, da si namerava prizadevati za strožje predpise na ravni EU glede priseljevanja in prostega gibanja, predvsem za Rome,
- ker do tovrstnih izgonov prihaja v ozračju, ki bi naj, po besedah vodilnih v francoski vladi, povezovalo Rome, priseljence in kriminal in v katerem je bil oblikovan predlog, da se odvzame francosko državljanstvo osebam tujega porekla, ki bi ogrozile življenje policista,
- ker so po celotni EU v porastu zločini iz sovraštva in rasistično nasilje proti Romom,

- ker je upravno sodišče v Lillu potrdilo poprejšnjo sodbo sodišča z dne 27. avgusta, ko je razveljavilo odločbe o izgonu sedmih Romov – utemeljitev: oblasti niso dokazale, da ogrožajo javni red,
 - ker v Nemčiji potekajo priprave, da na Kosovo vrnejo približno 12.000 Romov, od katerih je polovica otrok, tudi tistih rojenih v Nemčiji, in to navkljub pozivom Unicefa in komisarja Sveta Evrope za človekove pravice zahodnoevropskim državam, naj prenehajo prisilno vračati Rome na Kosovo,
 - ker je Švedska izgnala okoli 50 Romov, ki so beračili, čeprav beračenje tam ni kaznivo dejanje,
 - ker druge države izvajajo podobno politiko ali so napovedale nove omejevalne ukrepe,
1. izraža globoko zaskrbljenost glede ukrepov francoskih oblasti, pa tudi oblasti drugih držav članic, ki so usmerjeni proti Romom in potujočim skupinam in predpisujejo njihovo vračanje v države izvora, ter jih poziva, naj nemudoma prekinejo skupinske izgone Romov,
 2. poudarja, da so takšni ukrepi v nasprotju s pogodbami in zakonodajo EU, saj gre za diskriminacijo na podlagi rase in etničnosti ter za kršitev Direktive 2004/38/ES, LTP in EKČP,
 3. opozarja, da Direktiva 2004/38/ES omejuje možnost izгона državljanov EU na zelo jasno opredeljene okoliščine, zlasti na dejstvo, da ogroža javni red ali javno varnost ali predstavlja nesorazmerno breme sistema socialne pomoči,
 4. ugotavlja, da je bil izgon izpeljan v zelo kratkem času in da je vključeval javno stigmatizacijo, uporabo sile in ustrahovanje, usmerjen pa je bil posebej proti romski skupnosti, ki se na splošno šteje kot grožnja javnemu redu in varnosti ali kot breme za socialno pomoč,
 5. nadalje poudarja, da je zbiranje prstnih odtisov izgnanih Romov nezakonito in v nasprotju z LTP (člena 21.1 in 2), pogodbami in zakonodajo EU,
 6. pozdravlja analizo razmer v Franciji in preverjanje skladnosti sprejetih ukrepov z zakonodajo EU, izmenjavo informacij med EK in francoskimi organi ter delavnico, ki so jo predlagali predsednik EK in francoski organi; tako spremljanje pa naj zajema vse države članice;
 7. poziva k oblikovanju evropske strategije o Romih, ki bo vsebovala »konkretne in v prihodnost zazrte ukrepe za izboljšanje družbenega vključevanja Romov« ter »ukrepe, ki vključujejo stanovanja, dostop do trga dela, izobraževanje in zdravstvo«, da se prispeva k »izboljšanju položaja Romov«; poziva EK, Svet, države članice in njihove nacionalne vlade ter regionalne in lokalne oblasti k prevzemu skupne odgovornosti za Rome in prispevku k tej strategiji ter sprejetju ustreznih ukrepov za integracijo na ravneh, ki ustrezajo njihovi pristojnosti, zlasti države članice izvora in namembnosti; integracijske politike so lahko uspešne le,

- če temeljijo na dvosmernih procesih vključevanja, ki zajemajo Rome in družbo kot celoto, z medsebojnim priznavanjem in spoštovanjem pravic in odgovornosti,
8. soglaša s pozivom podpredsednika EK, pristojnega za pravosodje, temeljne pravice in državljanstvo, naj pripravljavci politik vprašanje vključevanja Romov obravnavajo previdno in odgovorno; zavrača izjave, ki manjšine in priseljence povezujejo s kriminaliteto, saj obnavljajo in širijo stereotipe, ki prispevajo k diskriminaciji Romov;
 9. poziva francoske oblasti, naj spoštujejo francosko zakonodajo, po kateri morajo vse občine z več kot 5000 prebivalci urediti počivališča za potujoče skupine - to je izpolnilo le 25 % občin, zaradi česar se je povečalo število potujočih skupin, ki živijo na nedovoljenih počivališčih;
 10. opozarja francoske oblasti, da so po mednarodnem pravu o človekovih pravicah dolžne varovati pravice vseh oseb, tudi Romov in potujočih skupin, med drugim pravico do primerne bivališča; poudarja, da je treba zagotoviti ustrezna nadomestna bivališča, ki bodo dodatno spodbudila njihovo ustalitev in vključevanje; poziva Francijo, naj iz francoske zakonodaje črta vse določbe, ki so diskriminatorne do potujočih skupin, kot na primer določbe, ki od njih zahtevajo nošenje dovoljenj za potovanje in omejujejo njihovo volilno pravico;
 11. ponavlja svoj prejšnji poziv državam članicam, naj revidirajo in prekličejo zakone ter politike, ki neposredno ali posredno diskriminirajo Rome na podlagi rase in etnične pripadnosti,
 12. poziva, naj EU in države članice sprostijo ustrezna sredstva za projekte vključevanja Romov, naj se spremlja razdelitev teh sredstev državam članicam ter kako se porabljajo in ustrezno izvajanje projektov; naj se oceni učinkovitost projektov; EK in Svet, naj predložita poročilo o tej zadevi skupaj z ustreznimi predlogi (EP, 2010).

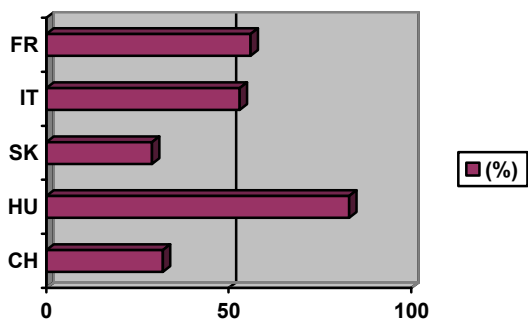
Kampanja vlade Sarkozyja za izselitev in izgon Romov iz Francije se nadaljuje. V Marseillu je bilo tako med junijem in avgustom 2011 najmanj 500 Romov pregnanih iz taborišča. ERRC in njene partnerske organizacije so poslale pisma francoskim oblastem in izrazile zaskrbljenost zaradi prisilne izselitve romskih skupnosti v Marseillu. Nasilneži za svoje početje niso bili kaznovani niti ni bila uvedena preiskava. Romi so ostali brez domov in se raztresli po Marseillu, kar je povečalo število nasilnih napadov in nadlegovanja s strani policije. Dokumentiranih je tudi več primerov policijskega nasilja, ki niso bili primerno preiskani ali kaznovani (ERRC, 2011).

5.7 PODATKI RAZISKAVE FRA ZA DRŽAVE, OMENJENE V 4. POGLAVJU

Raziskavo je naredila agencija FRA leta 2011 v enajstih državah EU, med katerimi so tudi Italija (v nadaljevanju: IT), Francija (v nadaljevanju: FR), Češka (v nadaljevanju: CZ), Slovaška (v nadaljevanju: SK) in Madžarska (v nadaljevanju: HU).

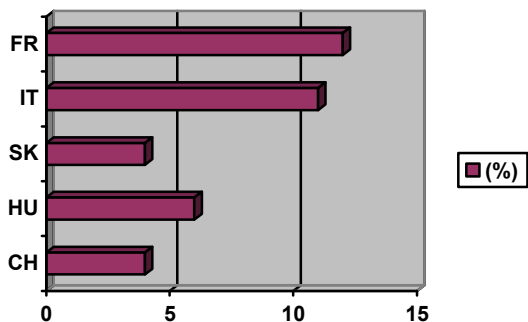
5.7.1 IZOBRAŽEVANJE

Grafikon 1: Otroci, ki obiskujejo vrtec ali so deležni predšolske vzgoje

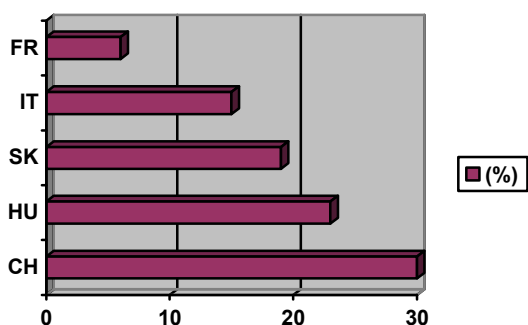
Vir: FRA (2012, str. 13).

Grafikon 2: Otroci, stari med 7 in 15 let, ki ne obiskujejo šole

Vir: FRA (2012, str. 14).

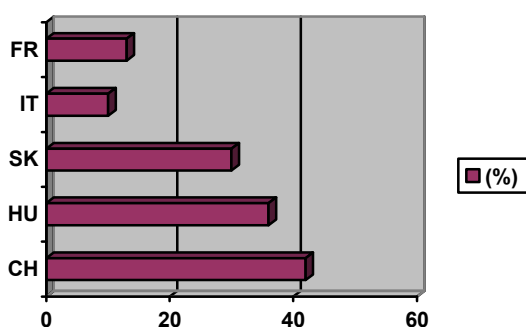
Grafikon 3: Mladi od 20 do 24 let, ki so dokončali splošno ali poklicno srednješolsko izobraževanje

Vir: FRA (2012, str. 15).

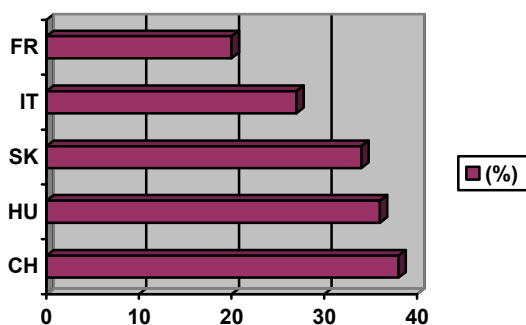
5.7.2 ZAPOSLOVANJE

Grafikon 4: Osebe, stare od 20 do 64 let, ki so zaposlene, brez upoštevanja samozaposlitve

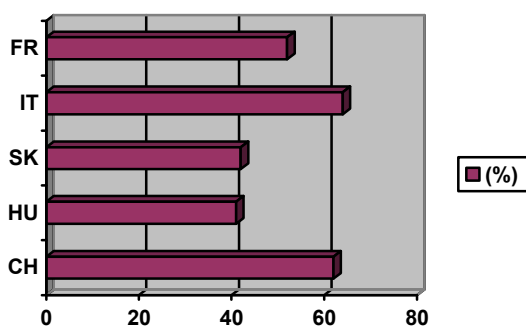
Vir: FRA (2012, str. 16).

Grafikon 5: Osebe, stare od 20 do 64 let, ki so se izrekle za brezposelne

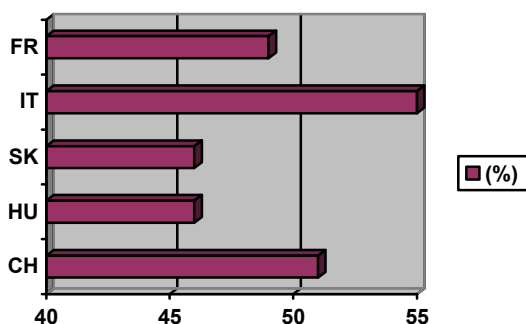
Vir: FRA (2012, str. 17).

Grafikon 6: Osebe, stare 16 let ali več, ki so v zadnjih petih letih iskale zaposlitev in menijo, da so pri tem bile deležne diskriminacije zaradi pripadnosti romski skupnosti

Vir: FRA (2012, str. 19).

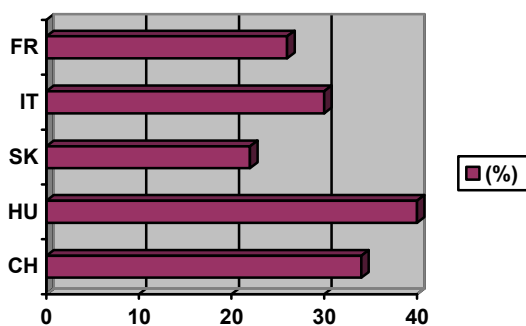
Grafikon 7: Osebe, stare 16 let ali več, ki so seznanjene s pravno prepovedjo diskriminacije na podlagi etnične pripadnosti glede zaposlovanja

Vir: FRA (2012, str. 27).

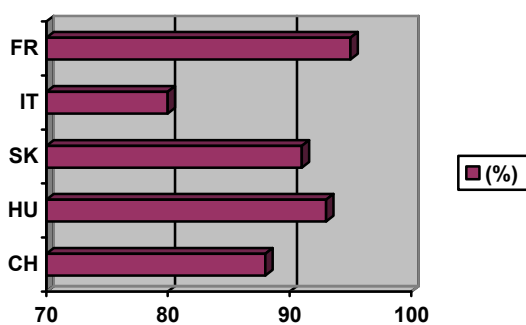
5.7.3 ZDRAVSTVO

Grafikon 8: Osebe, stare od 35 do 54 let, z zdravstvenimi problemi, ki otežujejo vsakodnevne dejavnosti

Vir: FRA (2012, str. 20).

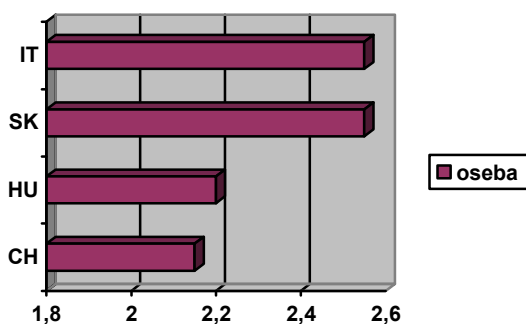
Grafikon 9: Osebe, stare 18 let ali več, z zdravstvenim zavarovanjem

Vir: FRA (2012, str. 20).

5.7.4 BIVALNE RAZMERE

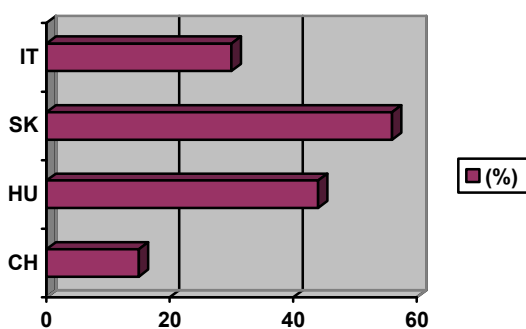
Grafikon 10: Povprečno število oseb na sobo

Opomba: Podatki za FR v tem primeru niso bili podani

Vir: FRA (2012, str. 22).

Grafikon 11: Osebe, ki živijo v gospodinjstvih brez vsaj ene od navedenih stvari: notranje kuhinje, notranjega stranišča, notranjega tuša ali kadi, električne

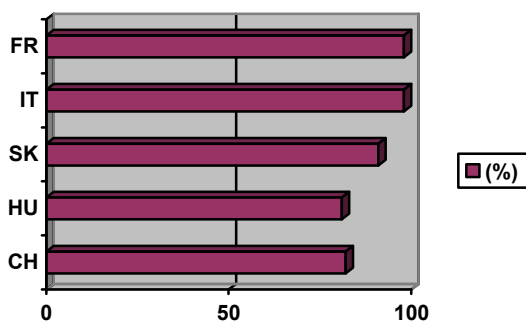

Opomba: Podatki za FR v tem primeru niso bili podani

Vir: FRA (2012, str. 23).

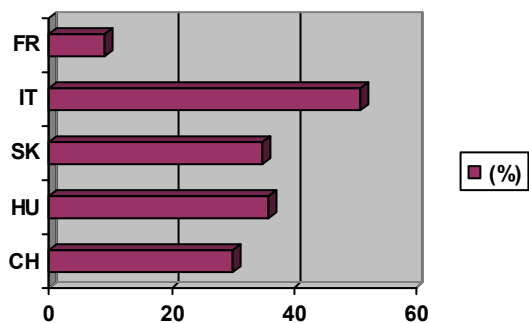
5.7.5 OSTALI PODATKI

Grafikon 12: Osebe, živeče v gospodinjstvih, ki jih grozi revščina

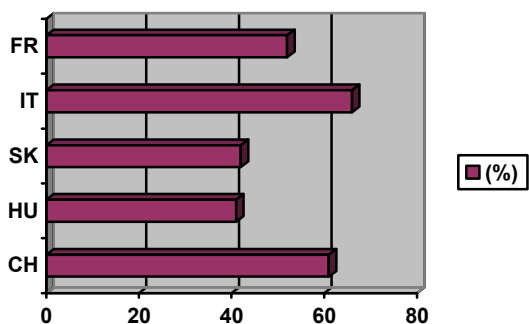
Vir: FRA (2012, str. 24).

Grafikon 13: Gospodinjstva, v katerih je šel vsaj eden od domačih v zadnjih 12 mesecih enkrat lačen spat

Vir: FRA (2012, str. 24).

Grafikon 14: Osebe, stare 16 ali več, ki so bile v zadnjih 12 mesecih kakor koli diskriminirane zaradi pripadnosti romski skupnosti

Vir: FRA (2012, str. 26).

6 ZAKLJUČEK

Romi so bili ob začetku preseljevanja v Evropo pri Evropejcih lepo sprejeti. Ti so jih imeli za avanturiste, njihova kultura in način življenja sta jim bila zanimiva. Nato pa so se začele pojavljati težave. Romi se nikakor niso hoteli prilagoditi evropskemu načinu življenja, kar je Evropejce kmalu začelo zelo motiti. Iz sprva pozitivne podobe Romov je ta prehajala v negativno, ki se je ohranila vse do danes. Romi so označeni za umazane, neurejene, neizobražene, neprilagodljive itd. S to podobo pa so Romi kmalu postali tudi diskriminirani na vseh področjih.

Tako so Romi pristali na robu družbe. Diskriminirani so glede bivalnih razmer, saj morajo živeti ločeno od Neromov. Tudi vsa infrastruktura je zelo slaba. Nimajo pitne vode, električne napeljave in urejenih sanitarnih objektov. Močna diskriminacija se kaže tudi pri izobraževanju. Romske otroke označujejo kot otroke s posebnimi potrebami in jih na podlagi te klasifikacije pošiljajo v ločene šole, ki so namenjene takšnim otrokom. Pojavljajo se tudi primeri, ko starši neromskih otrok svoje otroke izpisujejo iz šol, saj ne želijo, da bi ti hodili v razrede skupaj z romskimi otroki. Tudi glede zdravstva so deležni slabše oskrbe. Diskriminirani so tudi pri zdravstvenem zavarovanju.

V zadnjih letih se je v okviru EU in držav članic začelo na tem področju marsikaj spreminjati.

Je pa tudi že v PEU zapisano, da bo EU temeljila na vrednotah človekovega dostojanstva, enakosti, človekovih pravicah, vključno s pravicami pripadnikov manjšin. Tudi v PDEU se EU zavezuje, da se bo pri izvajanju svojih dejavnosti borila proti diskriminaciji na podlagi rase. Leta 1965 je bila na Generalni skupščini ZN sprejeta tudi Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. V njej so obsodili rasno diskriminacijo in se zavezali, da s svojimi pravnimi akti in tudi dejansko prakso ne bodo povzročili nobene rasne diskriminacije. Prav tako so se zavezali, da ne bodo branili, podpirali ali omogočali omenjene diskriminacije. Leta 2000 je bil v Direktivi 2000/43/ES določen okvir za boj proti diskriminaciji na podlagi narodnosti oziroma rase. S tem so se obvezali k neobstoju tako neposredne kot tudi posredne diskriminacije. Zelo pomembna dokumenta na tem področju je sprejel Svet, in sicer Evropsko listino regionalnih in manjšinskih jezikov ter Okvirno konvencijo Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin. Leta 2002 je bilo v Priporočilu Parlamentarne skupščine Sveta Evrope št. 1557 predlagano, da bi Romi dobili status narodne manjšine v vseh državah, kjer živijo. Vse države kandidatke, ki so leta 2004 vstopile v EU, so se morale zavezati k odpravi diskriminacije Romov v svoji državi. Leta 2005 pa je EP v svoji resoluciji o Romih zavezal države k popravi zgodovinskih krivic, ki so jih bili deležni Romi.

Skozi leta so se zvrstili številni projekti, namenjeni izboljšanju položaja Romov v EU. Eden od takšnih projektov je Desetletje vključevanja Romov 2005–2015. To je politična zveza evropskih vlad za izboljšanje socialno-ekonomskega položaja Romov ter njihove

vključenosti. Eden pomembnejših projektov v okviru desetletja je bila ustanovitev Sklada za izobraževanje Romov. Izobraženost je po mnenju mnogih tisti najpomembnejši pogoj za boljši položaj Romov. Prav tako so se zavezali k vključevanju nacionalnih romskih skupnosti z aktivnim sodelovanjem pri vsem, kar se dogaja v zvezi z odpravo romske diskriminacije. Velja mišljenje, da je za odpravo diskriminacije potreben večstranski proces.

Predstavniki raznih skupin in organizacij so se srečali tudi na dveh evropskih vrhah o Romih. Prvi je bil leta 2008, ki se je nanašal na šolanje, zaposlovanje, bivalne razmere in zdravstveno področje Romov. Rezultat tega vrha je bila platforma EU za vključevanje Romov. To sestavlja deset načel. Glavni cilj je vključevanje Romov, ki temelji na aktivnem sodelovanju Romov na vseh področjih vključevanja. Zagovarja politiko, ki odpravlja diskriminacijo in lajša dostop do nastanitve, zaposlitve in izobraževanja. Politiki, ki spodbuja diskriminacijo, se je treba seveda izogibati. Za učinkovito odpravljanje so potrebni medsebojno sodelovanje, primerjalne politike in medsebojno učenje.

Eden od projektov je bil tudi Pakt za stabilnost Jugovzhodne Evrope. Pod okrilje tega projekta spada podprojekt Romi v procesih evropske integracije. Cilj tega je seznanitev z mednarodnimi standardi in izkušnjami sosednjih držav.

Že iz navedenih primerov države Slovenije in Češke lahko vidimo, da je diskriminacija Romov kljub zavzemanju za njeno odpravo v državah članicah še zmeraj velika težava. Kljub raznim zakonom in dokumentom, ki prepovedujejo diskriminacijo Romov, se še zmeraj pojavlja mnogo primerov tovrstne diskriminacije.

Tako so diskriminirani glede zaposlovanja. Velika večina Romov je brezposelnih. Na to pa vpliva nezmožnost izobraževanja oziroma nižja stopnja izobrazbe Romov.

Po državah se vrstijo razni antiromski protesti, s katerimi želijo Neromi izseliti Rome na obrobje mest oziroma hočejo, da bi živeli ločeno od drugega prebivalstva, ali jih celo izseliti iz države. Diskriminacija se pojavlja tudi v politiki in medijih, kot pa sami vemo, predvsem mediji s svojimi objavami in izjavami zelo vplivajo na mišljenje prebivalstva.

Tako lahko na koncu diplomskega dela potrdim postavljeno hipotezo, da so Romi kljub prizadevanjem za odpravo diskriminacije še zmeraj diskriminirani.

Proti anticiganizmu bi se morale boriti vse države v Evropi. Uvesti je treba programe, ki se osredotočajo na skupine, ki jih pestijo težave marginalizacije ter ustvarjanje javne negativne podobe o njih, prav tako pa je treba odpraviti politike in zakonodaje, ki temeljijo na narodnostni diskriminaciji, saj je to nečloveško, prav tako pa v nasprotju s pravnimi obveznostmi, ki zavezujejo vse države članice Sveta Evrope.

Romi pa ugotavljajo, da bodo do boljše prihodnosti prišli le z lastno zavzetostjo in medsebojnim povezovanjem.

LITERATURA IN VIRI

SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

1. BREZOVŠEK, Marjan (2008). *Reševanje romske problematike v Sloveniji s poudarkom na socialni inkluzivnosti Romov v šolski sistem. Končno poročilo*. FDV, Ljubljana.
2. BRIZANI, Traja (2000). *Le ostanite Romi gredo!*. Mohorjeva založba, Celovec.
3. ERJAVEC, Karmen, B. HRVATIN, Sandra, KELBL, Barbara (2000). *Mi o Romih. Diskriminatorški diskurz v medijih v Sloveniji*. Open society institute – Slovenia, Ljubljana.
4. FLANDER, Benjamin (2004). *Pozitivna diskriminacija*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
5. FONSECA, Isabel (2007). *Pokoplji me pokončno. Romi in njihovo potovanje*. Založba Sanje, Ljubljana.
6. JÁRÓKA, Livia (2010). *»Report on the EU strategy on Roma inclusion«*. Evropski parlament, Bruselj.
7. JEZERNIK, Božidar (2006). *»Zakaj pri nas žive Cigani in ne Romi« Negativne podobe Ciganov/Romov*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana.
8. KLOPČIČ, Vera (2007). *Položaj Romov v Sloveniji/Romi in Gadže*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
9. LAINŠČEK, Feri (2007). *Nedotakljivi*. Mladinska knjiga, Ljubljana.
10. ŠTRUKELJ, Pavla (2004). *Tisočletne podobe nemirnih nomadov. Zgodovina in kultura Romov v Sloveniji*. Družina d.o.o, Ljubljana.
11. TANCER, Mladen (1994). *Vzgoja in izobraževanje Romov na Slovenskem*. Založba Obzorja Maribor, Maribor.
12. THORNBERRY, Patrick, ESTEBANEZ, Maria Amor Martin (2004). *Minority rights in Europe. A review of the work and standards of the Council of Europe*. Council of Europe Publishing, Strasbourg.

PREDPISI

1. (2011). Direktiva Sveta 2000/43/ES. UL L 180, 19.7.2000.
2. (1965). Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. Ul. I. SFRJ – Mednarodne pogodbe št. 6/67.

3. (2010). Prečiščena različica Pogodbe o delovanju Evropske unije. UL L C 83, 30.3.2010.
4. (2010). Prečiščena različica Pogodbe o Evropski Uniji. UL L C 83, 30.3.2010.
5. (1991). Ustava Republike Slovenije (URS). Ur. l. RS, št. 33/91, s spremembami Ur. l. RS, št. 68/06 (UZ121,140,143), Ur. l. RS, št. 69/04 (UZ14), Ur. l. RS, št. 69/04 (UZ43), Ur. l. RS, št. 69/04 (UZ50), Ur. l. RS, št. 24/03 (UZ3a,47,68), Ur. l. RS, št. 66/2000 (UZ80), Ur. l. RS, št. 42/97 (UZS68).
6. (2007). Zakon o lokalni samoupravi (ZLS-UPB2). Drugo uradno prečiščeno besedilo Ur. l. RS, št. 94/2007.
7. (2007). Zakon o Romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRom S-1). Ur. l. RS, št. 33/2007.

VIRI Z INTERNETA

1. AI (2012). *Četiri godine kasnije: Republica Češka podbacila u rješavanju problema diskriminacije romske djece u obrazovanju*. Dostopno 13. 3. 2012 na: <http://amnesty.hr/2012/01/03/cetiri-godine-kasnije-republika-ceska-podbacila-u-rjesavanju-problema-diskriminacije-romske-djece-u-obrazovanju/>.
2. AI (2009). *Češka*. Dostopno 2. 7. 2011 na: <http://www.amnesty.si/sl/ocp/pod-delov/romi-evropa-ceska>.
3. AI (2012). *Italija*. Dostopno 13. 7. 2012 na: <http://arhiv.amnesty.si/sl/ocp/pod-delov/romi-evropa/italija>.
4. AI (2009). *Napadi na romska naselja in Rome s strani javnosti (Italija)*. Dostopno 13. 7. 2012 na: <http://arhiv.amnesty.si/sl/node/2215>.
5. AI (2004). *Odvzem prstnih odtisov Romov*. Dostopno 13. 7. 2012 na: <http://arhiv.amnesty.si/sl/node/2216>.
6. AI (2004). *Prisilne izselitve (Italija)*. Dostopno 13. 7. 2012 na: <http://arhiv.amnesty.si/sl/node/2213>.
7. AI (2004). *Protiromske izjave italijanskih uradnikov in politikov*. Dostopno 13. 7. 2012 na: <http://arhiv.amnesty.si/sl/node/2214>.
8. AI (2012). *Slovaška. Položaj Romov na Slovaškem*. Dostopno 13. 7. 2012 na: <http://arhiv.amnesty.si/sl/ocp/pod-delov/romi-evropa-slovaska>.
9. AI (2010). *Violent attacks against Roma in Hungary. Time to investigate racial motivation*. Dostopno 13. 7. 2012 na: <http://arhiv.amnesty.si/files/Violent%20attacks%20against%20Roma%20in%20Hungary%20report%20web.pdf>.
10. AI (2011). *Vzporedna življenja – Romom v Sloveniji nista zagotovljeni pravici do ustreznega bivališča in vode*. Dostopno 20. 5. 2011 na: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR68/005/2011/sl/593842cf>.

11. AIS (2009). *AIS od začetku šolskega leta o izobraževanju Romov*. Dostopno 2. 6. 2011 na: <http://www.amnesty.si/sl/node/2023>.
12. BALUH, S. (2008). *Vrh Evropske unije o Romih*. Dostopno 14. 4. 2011 na: http://www.uvn.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1918/1246/.
13. b92 (2011). *Češka: Pohod na romske četvrti*. Dostopno 12. 2. 2012 na: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2011&mm=09&dd=10&nav_category=78&nav_id=541129.
14. Center for civil and human rights (2012). *New Victory of Forcibly Sterilized Romani Woman at the European Court*. Dostopno 2. 7. 2012 na: <http://poradna-prava.sk/wp-content/uploads/2012/06/PDF-91-KB.pdf>.
15. CNVOS (2012). *Izjava ECRI o položaju romskih migrantov v Franciji*. Dostopno 13. 7. 2012 na: <http://www.cnvos.info/index/article/id/934/cid/95>.
16. COE (2009). *Education for Roma: achievements, opportunities and challenges for the future*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <http://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/FINALReportEvaluationConferenceSlovenia2010.pdf>.
17. COE (2012). *Human rights of Roma and Travellers in Europe*. Dostopno 20. 7. 2012 na: http://www.coe.int/t/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsOfRoma_WEB.pdf.
18. COE (2001). *Recommendation Rec(2001)17 on improving the economic and employment situation of Roma/Gypsies and Travellers in Europe*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=241681&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.
19. COE (2006). *Resolution ResChS(2006)4 Collective complaint No. 27/2004 by the European Roma Rights Centre against Italy*. Dostopno 20. 7. 2012 na: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=ResChS\(2006\)4&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=ResChS(2006)4&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383).
20. Committee of Ministers (2005). *Recommendation Rec(2005)4 of the Committee of Ministers to member states on improving the housing conditions of Roma and Travellers in Europe*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=825545&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.
21. COE (2011). *Summit of Mayors on Roma: Building mutual trust at the grassroots. Final declaration*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=20110922-final&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=Congress&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C>.

22. COE (2011). *Recommendation 315 (2011). The situation of Roma in Europe: a challenge for local and regional authorities*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1855321&Site=Congress&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C>.
23. COE (2011). *Resolution 333 (2011). The situation of Roma in Europe: a challenge for local an regional authorities*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1855297&Site=Congress&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C>.
24. COE (2010). *The Strasbourg Declaration on Roma*. Dostopno 20. 7. 2012 na: [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM\(2010\)133&Language=lanEnglish&Ver=final&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM(2010)133&Language=lanEnglish&Ver=final&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383).
25. COE (2007). *Towards quality education for Roma children: transition from early childhood to primary education. Audit of Pre-school provision*. Dostopno 20. 7. 2012 na: http://www.coe.int/t/dg4/education/roma/Source/Audit-PreschoolProvision_EN.pdf.
26. Committee of Ministers (2006). *Recommendation Rec(2006)10 of the Committee of Ministers to member states on better access to health care for Roma and Travellers in Europe*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1019695&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.
27. Committee of Ministers (2006). *Recommendation Rec(2006)10 of the Committee of Ministers to member states on better access to health care for Roma and Travellers in Europe*. Dostopno 15. 1. 2012 na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1019695&Site=CM&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>.
28. Committee of Ministers (2009). *Recommendation CM/Rec(2009)4 of the Committee of Ministers to member states on the education of Roma and Travellers in Europe*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282009%294&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.
29. Dosta (2012). *Dosta! Campaign*. Dostopno 12. 2. 2012 na: <http://dosta.org/content-46>.
30. Dosta (2007). *Dosta! Newsletter*. Dostopno 12. 2. 2012 na: <http://dosta.org/node/181>.
31. ERRC (2012). *European Court of Human Rights Rules Against Hungary in Police Brutality Case*. Dostopno 1. 7. 2012 na: <http://www.errc.org/article/european-court-of-human-rights-rules-against-hungary-in-police-brutality-case/4014>.
32. ERRC (2012). *Gaps between policy and practice as concerns the inclusion of Roma, Sinti and Caminanti*. Dostopno 3. 8. 2012 na: <http://www.errc.org/cms/upload/file/italy-letter-housing-31-july-2012-en.pdf>.

33. ERRC (2011). *No Place for Roma: French and Italian Authorities Aggressively Evict Roma*. Dostopno 1. 7. 2012 na: <http://www.errc.org/article/no-place-for-roma-french-and-italian-authorities-aggressively-evict-roma/3922>.
34. ERRC (2012). *Slovakia must investigate crimes against Roma*. Dostopno 4. 7. 2012 na: <http://www.errc.org/article/slovakia-must-investigate-crimes-against-roma/4019>.
35. ESČP (2007). *Case of D.H. and others v. the Czech Republic*. Dostopno 3. 7. 2012 na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83256>.
36. ESČP (2011). *Fifth section decision Application no. 21826/10 by Helena FERENČÍKOVÁ against the Czech Republic*. Dostopno 3. 7. 2012 na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-106270>.
37. ESČP (2010). *Fourth section decision as to the admissibility of Application no. 62079/09 by M.V. against Slovakia*. Dostopno 3. 7. 2012 na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-102209>.
38. ESČP (2009). *Fourth section decision as to the admissibility of Application no. 15966/04 by I.G., M.K. and R.H. against Slovakia*. Dostopno 3. 7. 2012 na: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-94810>.
39. Europa (2011). *EU Platform for Roma Inclusion (Prague, 24 April 2009)*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/09/193&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.
40. Europa (2011). *EU Platform for Roma Inclusion (Prague, 24 April 2009)*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/09/193&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.
41. Europa (2008). *European Roma Summit (Brussels, 16 september 2008)*. Dostopno 23. 5. 2011 na: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/08/559&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.
42. Europa (2011). *Roma people living in the EU: Frequently asked questions*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/10/383>.
43. Europa (2008). *Vrh za skupno zavezo k izboljšanju vključevanja milijonov pripadnikov romskih skupnosti v družbo*. Dostopno 24. 6. 2011 na: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1326&format=HTML&aged=1&language=SL&guiLanguage=en>.
44. Europa (2011). *Začetek dela novega evropskega foruma za boljše usklajevanje prizadevanj za odpravo izključenosti Romov*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/635&format=HTML&aged=0&language=SL&guiLanguage=en>.

45. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (2006). *Roma and Travellers in Public Education. An overview of the situation in te EU Member States*. Dostopno 15. 2. 2012 na: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/roma_report.pdf.
46. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (2006). *Roma and Travellers in Public Education. An overview of the situation in te EU Member States*. Dostopno 15. 2. 2012 na: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/roma_report.pdf.
47. European Parliament (2005). *European Parliament resolution on the situation of the Roma in the European Union*. Dostopno 14. 5. 2011 na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2005-0151&language=EN>.
48. Evropska komisija (2011). *Okvir EU za nacionalne strategije vključevanja Romov do leta 2020*. Dostopno 2. 6. 2011 na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:SL:HTML>.
49. Evropska komisija (2008). *Prvo zasedanje na vrhu o Romih v EU*. Dostopno 13. 8. 2011 na: http://ec.europa.eu/news/employment/080916_1_sl.htm.
50. Evropska komisija (2010). *Roma people – their fight against poverty and prejudice*. Dostopno 14. 10. 2011 na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=637&langId=sl&newsId=760&furtherNews=yes>.
51. Evropska komisija (2010). *Sporočilo Komisije Svetu, Evropskemu parlamentu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij. Socialno in ekonomsko vključevanje Romov*. Dostopno 22. 9. 2011 na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0133:sl:NOT>.
52. Evropska komisija (2011). *Zaposlovanje, socialne zadeve in vključevanje*. Dostopno 13. 1. 2012 na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=813&langId=sl>.
53. Evropska unija (2010). *Romi in revščina*. Dostopno 2. 4. 2011 na: http://www.2010againstpoverty.eu/export/sites/default/downloads/Topic_of_the_month/SI_Roma_and_poverty_Romi_in_revscina_tematski_clanek.pdf.
54. Evropski parlament (2010). *Integracija Romov: Drugorazrednih državljanov EU ne sme biti*. Dostopno 30. 3. 2011 na: http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/015-102268-333-11-49-902-20101129STO02032-2010-29-11-2010/default_sl.htm.
55. Evropski parlament (2012). *Resolucija Evropskega pralamenta o izgonu Romov iz Francije*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2010-0503&language=SL>.
56. Evropski parlament (2010). *Resolucija Evropskega parlamenta z dne 25. marca 2010 o drugem evropskem vrhu o Romih*. Dostopno 4. 9. 2011 na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0085+0+DOC+XML+V0//SL>.

57. Evropski parlament (2008). *Resolucija Evropskega parlamenta z dne 10. julija 2008 o popisu Romov v Italiji na podlagi etnične pripadnosti*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2008-0361&language=SL>.
58. FALVEY, C. (2011). *Government to examine report on Roma social exclusion in 2010*. Dostopno 25. 3. 2012 na: <http://romove.radio.cz/en/article/24470>.
59. FRA (2009). *Data in Focus Report. The Roma*. Dostopno 10. 7. 2011 na: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EU-MIDIS_ROMA_EN.pdf.
60. FRA (2012). *Položaj Romov v 11 državah članicah EU – Rezultati raziskav na kratko*. Dostopno 15. 7. 2012 na: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA-Factsheet_ROMA_SL.pdf.
61. FRA (2009). *The situation of Roma EU citizens moving to and settling in other EU Member States*. Dostopno 12. 7. 2012 na: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/ROMA-Movement-Comparative-report_en.pdf.
62. FRA (2012). *The situation of Roma in 11 EU Member States. Survey results at a glance*. Dostopno 15. 7. 2012 na: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/FRA-2012-Roma-at-a-glance_EN.pdf.
63. Generalni direktorat za pravosodje, temeljne pravice in državljanstvo (2011). *Civilna družba in mednarodno dogajanje*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=814&langId=sl>.
64. Generalni direktorat za pravosodje, temeljne pravice in državljanstvo (2011). *Evropska unija in Romi*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=518&langId=sl>.
65. Generalni direktorat za pravosodje, temeljne pravice in državljanstvo (2011). *Evropski vrh o Romih*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=812&langId=sl>.
66. Generalni direktorat za pravosodje, temeljne pravice in državljanstvo (2011). *Evropski forum za vključevanje Romov*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=761&langId=sl>.
67. Generalni direktorat za pravosodje, temeljne pravice in državljanstvo (2011). *Projekti in financiranje*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=634&langId=sl>.
68. Generalni direktorat za pravosodje, temeljne pravice in državljanstvo (2011). *Raziskave & študije*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=813&langId=sl>.
69. Generalni direktorat za pravosodje, temeljne pravice in državljanstvo (2011). *Second Roma summit*. Dostopno 2. 4. 2011 na:

- <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=518&langId=en&eventsId=234&furtherEvents=yes>.
70. Generalni direktorat za pravosodje, temeljne pravice in državljanstvo (2011). *The ESF and the Roma*. Dostopno 2. 4. 2011 na: http://ec.europa.eu/employment_social/esf/esf_roma/esf_roma_en.htm.
71. Kultegracija (2011). *Zgodovina Romov*. Dostopno 16. 5. 2011 na: <http://www.kultegracija.si/zanimivosti/32-zgodovina-romov.html>.
72. LAZAROVA, D. (2011). *Anti-Romany protests reach Prague*. Dostopno 25. 3. 2012 na: <http://romove.radio.cz/en/article/24425>.
73. LAZAROVA, D. (2011). *Romany minority to establish national organization*. Dostopno 25. 3. 2012 na: <http://romove.radio.cz/en/article/24518>.
74. LEINEN, J. (2007). *Poročilo o odobritvi Listine Evropske unije o temeljnih pravicah v Evropskem parlamentu*. Dostopno 14. 5. 2011 na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2007-0445&language=SL#title2>.
75. MMC (2012). *Francija ima novo misijo – izseliti čim več Romov*. Dostopno 13. 7. 2012 na: <http://www.rtvsllo.si/svet/francija-ima-novo-misijo-izseliti-cim-vec-romov/236999>.
76. Naslovni net (2009). *Romu u Pragu obukli u majice: »Trebalo je da učim bolje«*. Dostopno 15. 3. 2012 na: <http://www.naslovi.net/2009-10-08/e-novine/rome-u-pragu-obukli-u-majice-trebalo-je-da-ucim-bolje/1356269>.
77. Odbor za kulturo, šolstvo in šport (2011). *Poročilo k Poročilu o položaju romske skupnosti v Sloveniji*. Dostopno 14. 5. 2011 na: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565E2005ED694C1257817003B640B&db=kon_akt&mandat=V&tip=doc.
78. ORGOVANOVA, K. (2012). *Roma in Slovakia*. Dostopno 13. 7. 2012 na: <http://www.slovakia.org/society-roma.htm>.
79. Parliamentary Assembly (2010). Recommendation 1941 (2010). *Roma asylum seekers in Europe*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta10/erec1941.htm>.
80. Parliamentary Assembly (2010). *Resolution 1768 (2010). Roma asylum seekers in Europe*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta10/eres1768.htm>.
81. Parliamentary assembly (2010). Resolution 1740 (2010). *The situation of Roma in Europe and relevant activities of the Council of Europe*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta10/ERES1740.htm>.
82. Parliamentary assembly (2010). Recommendation 1924 (2010). *The situation of Roma in Europe and relevant activities of the Council of Europe*. Dostopno 20. 7. 2012 na: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta10/EREC1924.htm>.

83. PETERKA, J. (2011). *Kulturna sestrična Slovenije*. Dostopno 18. 7. 2011 na: <http://www.zdruzenje-manager.si/si/publikacije-dokumenti/vodnik/ceska/> .
84. PETROVIČ, P. (2008). *Inovativna preselitev Romov*. Dostopno 26. 7. 2011 na: http://www.mladina.si/45394/inovativna_preselitev_romov/?utm_source=tednik%2F200847%2Finovativna%5Fpreselitev%5Fromov&utm_medium=web&utm_campaign=oldLink.
85. PILLAY, N. (2010). *Romi: drugorazredni Evropejci*. Dostopno 25. 6. 2011 na: <http://www.unaslovenia.org/node/1181>.
86. Portal Evropske unije (2011). *Livia Járóka, edina romska poslanka v Parlamentu, odpira priložnosti Romom*. Dostopno 4. 2. 2011 na: http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/019-113222-035-02-06-902-20110204STO13208-2011-04-02-2011/default_sl.htm.
87. Portal Evropske unije (2010). *Resolucija Evropskega parlamenta z dne 9. septembra 2010 o položaju Romov in svobodi gibanja v Evropski uniji*. Dostopno 3. 4. 2011 na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0312+0+DOC+XML+V0//SL>.
88. Radio Slobodna Evropa (2012). *Češka ponovno na meti kritike zbog segregacije Romske dece*. Dostopno 15. 3. 2012 na: <http://www.slobodnaevropa.org/archive/news/20120227/500/500.html?id=24497588>.
89. REF (2007). *Advancing Education of Roma in Hungary*. Dostopno 24. 7. 2012 na: http://academos.ro/sites/default/files/biblio-docs/1036/hungary_report.pdf.
90. Romsvet (2012). *Evropska unija*. Dostopno 13. 3. 2012 na: <http://www.romsvet.si/sl-si/sub-1.2/Evropska-unija>.
91. Save the Children (2001). *Denied a future? The right to education of Roma/Gypsy & Traveller children in Europe*. Dostopno 13. 7. 2012 na: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/denied_future_2_01-oth-enl-t02.pdf.
92. The Open Society Roma Initiatives (2011). *Decade of Roma inclusion 2005-2015*. Dostopno 2. 4. 2011 na: <http://www.romadecade.org/>.
93. UNHCR (2011). *Aktivnosti na Češkem*. Dostopno dne 7. 7. 2011 na: <http://www.unhcr-centraleurope.org/si/kje-smo-prisotni/aktivnosti-v-srednji-evropi/ce%C5%A1ka.html>.
94. Urad vlade RS za narodnosti (2009). *Nacionalni program ukrepov za Rome vlade Republike Slovenije 2010–2015*. Dostopno 22. 6. 2011 na: http://www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/Nacionalni_program_ukrepov_za_Rome_20.11..pdf.
95. ZRS (2011). *Predstavitev ZRS*. Dostopno 25. 7. 2011 na: http://www.zveza-romov.si/Kdo_smo,601,0.html.

96. ZUPANČIČ, J. (2007). *Romska naselja kot poseben del naselbinskega sistema v Sloveniji*. Dostopno 16. 9. 2011 na: http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/Publikacije/Dela/files/Dela_27/12_zupancic.pdf.